

KULTUR

**Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan,
Bredgatan och Norra Vallgatan**
fornlämning nr 73:1,
Lunds stad och kommun, Skåne
Arkeologisk förundersökning 2015

KULTURMILJÖRAPPORT 2017:04

AJA GULDÅKER

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Fornlämningsmiljö	6
Clemenstorget, kv Kråkelyckan och Sankt Laurentiigatan	6
Kv Norrtull och Norra Vallgatan.....	9
Den befästa staden.....	10
Tomtmark.....	12
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	13
Genomförande och resultat.....	18
Delområde 1	20
Delområde 2	23
Delområde 3	28
Delområde 4	31
Delområde 5	33
Delområde 6	36
Administrativa och tekniska uppgifter.....	40
Referenser.....	41
Bilagor	42
Bilaga 1.....	43
Ritning 2, Södra sektion I.....	43
Ritning 2, Norra sektion II.....	44
Ritning 3, Södra sektion III.....	45
Ritning 4, Östra sektion	46
Ritning 5, Östra sektion	48
Ritning 6 och 7, västra sektion.....	49
Ritning 12 och 13, östra sektion	50
Ritning 17, östra sektion	52
Ritning F, östra sektion	53
Översikt Ritning H och ritning 25, västra sektion	54

Ritning H västra sektion, förstorat	55
Ritning 29 & 31, norra sektion	57
Ritning 33, västra sektion.....	58
Översikt Ritning 58 och 59, östra sektion.....	59
Översikt Ritning 60, 62, 70, östra sektion.....	63
Ritning 60, östra sektion	64
Ritning 62, östra sektion	65
Ritning 70, östra sektion	66
Översikt ritning 73, 74, 75, östra sektion	67
Ritning 73, östra sektion	68
Ritning 74, 75, östra sektion	69
Översikt ritning 90,91, 94, södra sektion.....	70
Ritning 90, 91, södra sektion	71
Ritning 94, södra sektion	72
Ritning 99, södra sektion	73
Bilaga 2.....	74
Fyndregister	74
Bilaga 3.....	81
Makroskopisk analys av jordprover från fjärvärmeschaktet vid Clemenstorget m.fl. Teknisk rapport.....	81
Bilaga 4.....	87
Konserveringsrapport LUHM.....	87

Sammanfattning

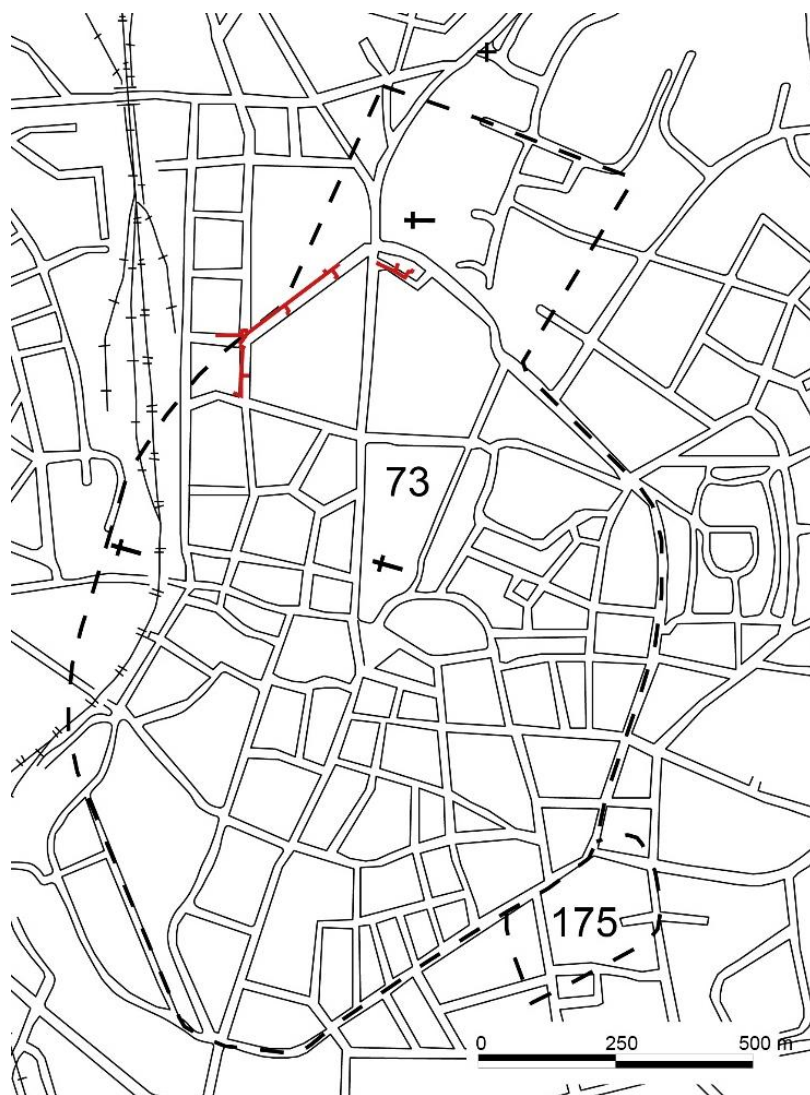
I samband med schaktning för fjärrvärmerör inom Lunds medeltida stad påträffades välbevarade medeltida kulturlager på ett flertal platser inom undersökningsområdet Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan, Bredgatan och Norra Vallgatan. Undersökningen genomfördes som schaktningsövervakning enligt länsstyrelsens beslut (Lst dnr 431-4158-2015; projektnummer 61000-401). Omfattningen av schaktningsarbetena var 672 m² med en volym av 1100 m³. Huvudsakligen placerades de nya schakten vid sidan av äldre fjärrvärmeschakt, varpå tidigare opåverkade kulturlager berördes.

Sammanfattningsvis kan konstateras att området innanför vallgraven samt utanför haft en tydlig sammankoppling under medeltiden. Gemensamma strukturer fanns på båda sidor om befästningen som påverkade vattenflöde i vallgraven och i dammar. Dränering av vattensjuka områden utanför staden förekom för att möjliggöra odling. Avvattning av sankta ytor utanför vallgraven kan påvisas och en anledning kan ha varit att underlätta för människor och djur att röra sig i området. Tidigare okända vägar samt broläggningar kopplade till passagerna genom stadsvallen skapade också en gemensam struktur mellan stad och land. Möjliga yngeldammar med flöden till dammen vid Clemenstorget påträffades.

Något som också visat sig tydligt är att vallgraven egentligen har haft flera faser, i form av omgrävningar och olika slags nyttjandefunktioner och även omgrävningar. En yngre igenvuxen fas dokumenterades på Sankt Laurentiigatan där vallgraven mer liknade ett dike och där ett staket på stadssidan kanske utgjorde det enda skyddet mot vallgraven eller barriär mot staden. Möjligen är det också ett tecken på att djur betade på vällen och att de inte skulle ta sig över diket ut från staden och att det under den senare fasen inte var lika viktigt med en befästning att upprätthålla. Av själva vällen fanns inga spår och det finns kanske utrymme för att vällen på vissa håll i staden redan var borta under 1600-talet.

Var vallgraven placerades kan ha bestämts av moränlerans karaktär. Partier med grusigare och mindre lerhaltig morän konstaterades vid sidan om vallgraven och där vallgraven var nedgrävd var moränleran i synnerhet kompakt och lerhaltig. Detta är något som bör uppmärksammas på andra platser i staden där vallgraven förekommer för att konstatera om denna iakttagelse kan styrkas. Innebörden av detta skulle kunna betyda att det var den lerhaltiga förekomsten av moränlera som styrde valet av platsen för vallgraven.

Tomtrännor konstaterades på ett flertal platser vilket indikerar en tomtmarksreglering både innanför och utanför vällen och vallgrav. Det var inte alltid möjligt att datera tomtrännorna med hjälp av fyndmaterial, men i stora drag finns det indikationer på att reglering av tomtmark i form av diken förekom utanför vallgraven under senmedeltid, medan det innanför vallgraven kunde beläggas till tidigmedeltid genom fynd påträffade i fyllningarna i diken.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningarna markerad med röda linjer.

Inledning

I samband med schaktning för fjärrvärmerör inom Lunds medeltida stad påträffades välbevarade medeltida kulturlager på ett flertal platser inom undersökningsområdet. I området Clemenstorget, Clemenstorget norra, korsningen Karl XI/Clemenstorget/Sankt Laurentiigatan, längs med Sankt Laurentiigatans norra sida samt vid tre områden för serviser på den södra sidan, på två punkter tvärs över Sankt Laurentiigatan samt slutligen vid Norra Vallgatan, schaktades sammanlagt 464 löpmeter. Omfattningen av schaktningsarbetena var 672 m² med en volym av 1100 m³. Huvudsakligen placerades de nya schakten vid sidan av äldre fjärrvärmeschakt, varpå tidigare opåverkade kulturlager berördes.

Fornlämningsmiljö

Clemenstorget, kv Kråkelyckan och Sankt Laurentiigatan

Under 1890-talet utlades Clemenstorget i samband med planeringen av området kring den nya Allhelgonakyrkan, nordväst om den forna stadsvallen. Ett mindre torg vid namn Isaks torg fanns redan tidigare där Clemenstorget finns idag och en spöpåle uppges ha funnits på platsen under 1800-talet. Då det nya torget stakades ut i slutet på 1800-talet införlivades även den norra delen av kv Bytarebacken och platsen kom därefter att tillhöra Clemens rote. I äldre tid förekom hästmarknader på platsen vilket gjorde att platsen benämndes för Hästbytarebacken. Efter att det nya större torget kom att användas för kreaturshandel, ansågs en äldre tradition ha återuppväckts och kreatursmarknader blev ett vanligt inslag i stadsbilden (figur 3; Bevaringskommittén 1981 s 20).

Vid det nya torget fanns endast ett par byggnader på södra sidan, Brooméska huset uppfördes år 1859 och år 1888 tillkom ett tegelhus i trevåningar, numera rivet. I nära anslutning till järnvägen uppfördes år 1894 tullkammaren vid den västra sidan. Vid den norra delen av torget stod byggnader, ritade av Henrik Sjöström i historicerande stil, färdiga åren kring år 1900. I öster skapade O. E. Hägg ett jugendkomplex några år därefter. Ytterligare ett tidstypiskt jugendhus i hörnet Clemenstorget och Bangatan uppfördes under 1900-talets första decennium, vilket innebar att bebyggelsen kring det nya torget i princip var komplett. På ett tidigt stadium blev torget stensatt och de första planteringarna företogs år 1913. Under 1940-talet fick Clemenstorget sin nuvarande gestaltning då en damm med planteringar anlades i centrum och den sydöstra delen avsattes för torghandel. I väster och norr utlades parkeringsplatser och plataner planterades i ett rutmönster (Bevaringskommittén 1981 s 20).

Sankt Peters kyrka var under medeltiden belägen i sydöstra hörnet av kv Sankt Peter, öster om dagens Clemenstorg, i området där Sankt Petriplatsen finns idag. Under senare delen av 1100-talet byggdes troligen kyrkan som en typisk romansk kyrka med långhus, kor, absid och kompletterades senare med ett västtorn. Kyrkan revs efter reformationen år 1536, men kyrkogården fortsatte att användas fram till år 1816 (Bevaringskommittén 1981 s 162). Socknen som tillhörde Sankt Peter motsvarade bebyggelsen på båda sidor om Bredgatan.

Då Allhelgonakyrkan, ritad av Helgo Zettervall, uppfördes krävdes att omgivningen kring kyrkplatsen gavs en lämplig utformning. Den nya kyrkans läge på höjdplatån, omedelbart norr om gamla Norrtull, kom genom sin placering att bli väl exponerad i stadsbilden. Vallgatan som var utlagd på den forna stadsvallen omvandlades till en boulevard. Sankt Laurentiigatan som den nya gatan kom att heta, breddades och robinier planterades utmed dess sidor (Bevaringskommittén 1981 s 20). Den nya stadsplanen som fastslogs innebar bestämmelser om inhägnade och planterade förgårdar mellan gångbanan och den byggbara tomtmarken, vilket har efterlevts relativt väl på den södra sidan om Sankt Laurentiigatan. I kv Kråkelyckan norr om gatan, har det inre av kvarteret tagits i anspråk för byggnation. Bland annat Lindebergsskolan år 1914—16 och Studentskegården år 1937. Mot gatan planterades tomtmarken av träd och buskar, men utan förgårdar.

Clemenstorgets södra sida förändrades mycket under 1970-talet i samband med rivningar. Av de äldre husen i kvarteret Bytarebacken finns endast Brooméska huset kvar, till förmån för uppförandet av ett större affärs- och kontorskomplex, det s k Fokus-huset. Den äldre formen av kvarteret har härigenom gått förlorat. Den gamla stadsvallens sträckning, vilken speglade den tidigare krökta avgränsningen mot torget, och den forna vallsträckningen har rätats ut, samtidigt som byggnadslinjen mot Bangatan dragits in (Bevaringskommittén 1981 s 20).

Figur 2. Detalj från en karta över Lund år 1883 (André & Högstedt 1990). Den äldre vägdragningen vid Sankt Laurentiigatan låg på den medeltida vallen fram till 1890-talet. Föreslagen ny dragning och upprätning av vägen framgår också av kartan. Platsen för undersökningen markeras med en röd linje.

Figur 3. Clemenstorgets kreaturshandel med den nybyggda Allhelgonakyrkan i bakgrunden. 1890-tal. Ännu finns inga byggnader vid torgets norra och östra sida. B 9335/ Kulturens LA-arkiv.

Figur 4. Boulevarden längs med Sankt Laurentiigatan är satt i stånd och representativa byggnader från tidigt 1900-tal har precis blivit uppförda runt om Clemenstorget. Den svaga förhöjningen av gatan mot Allhelgona kyrkan i öster består sannolikt av påförda massor för att skapa en tydligare stigning mot kyrkan. Kulturens LA-arkiv.

Kv Norrtull och Norra Vallgatan

Kvarteret Norrtull i nordöstra delen av undersökningsområdet och på och utanför den gamla vallgraven, började bebyggas år 1818. Det har fått sitt namn efter den gamla stadstullen som låg i Bredgatans mynning. Innan lasaretsområdet utvidgades år 1915 låg här så kallade fattigmansbebyggelse, små enkla hus, ofta belagda med halmtak. Kvarteret sträckte sig förr betydligt längre österut och begränsades i söder av Norra Vallgatan, som då fortsatte ända bort till Biskopsgatans mynning. Den östra delen av kvarteret och gatan införlivades år 1915 med kvarteret Paradis. Norra Vallgatan lades ut på den gamla stadsvallen men hade på medeltiden en föregångare längs insidan på vallen (Bevaringskommittén 1983 s 100).

Allhelgona Kyrkogata, norr om undersökningsområdet, finns för första gången markerad på 1784 års karta, sannolikt med en föregångare utanför vallgraven i form av ett gångstråk. Långt fram i tiden stod vallgraven bitvis öppen och inget hus finns markerat på området i 1784 års karta. År 1842 omtalas ett hus i kvarteret som liggande på östra delen av Dammylkan. År 1818 togs västra delen av kvarteret i anspråk och bebyggelsen utvidgades successivt österut. Bebyggelsen i kvarteret år 1878 var indelat i ett fyrtiotal små tomter koncentrerad till de västra och östra delarna. Kvarteret var vid det senaste sekelskiftet uppfyllt av ett gytter av småhus som nu alla är rivna (Bevaringskommittén 1983 s 100).

Figur 5. Norra Vallgatan före omstruktureringen av gatan, efter år 1890. Biskopshusets staket syns till höger i bild och de små gathusen västerut är idag alla rivna. L2692:19 Kulturens LA-arkiv.

Den befästa staden

Beskrivning av Lund som en befäst stad finns dokumenterat på flera håll, redan så tidigt som år 1134 beskrevs staden som omgiven av "mur och vall". Ett flertal omnämningar om murar och befästningsverk finns därefter under 1100-talet. Först år 1361 nämns Lunds gravar, dvs vallgraven som omgav staden (Andrén 1980, s 8, 20).

Stadsvallen är synlig på flera avbildningar från 1500-1600-talet. På ett kopparstick från år 1624 av Daniel Meisner, är vallen försedd med en staketliknande konstruktion (figur 6). Under medeltiden kallades staketet för "askestubbene", det vill säga en träpalissad tillverkad av ask. Vallgraven i sin tur kallades för "gropen" (Blomqvist 1946 s 10). Stadsvallen kom att fungera som tullgräns för Landtullen under åren 1662-1811 (Blomqvist 1951 s 264;1978 s 136). Fram till 1800-talet kom stadsvallen och gravarna att avbildas på flera stadskartor, exempelvis Caspar Magnus Espmans karta från år 1783 (figur 4). Under 1800-talet påbörjades en igenfyllnadsprocess av vallgravarna och stadsvallen jämnades ut. Det enda återstående befästningsverket som finns kvar idag är i stadsparken, en ca 570 meter lång sträcka i den sydvästra delen av staden Lund.

Det finns fortfarande flera frågetecken angående Lunds befästningsverk, bland annat vallgravens och vallens exakta sträckning och utbredning. Jämförelse av äldre kartmaterial samt den tidigare arkeologiskt framkomna informationen angående vallgravens placering, visar att kartornas placering av vallgraven i viss mån förskönats för att åstadkomma lite rakare linjer än vad verkligheten kunde erbjuda.

En annan viktig aspekt är omgrävning av vallgraven. Tidigare undersökningar har påvisat att man troligen någon gång under 1400-1490-talen grävde om vallgraven. Detta har konstaterats med hjälp av C14-prov som togs i samband med en utgrävning år 2006 vid den östra porten och delar av vallgraven. I samarbete med arkeobotaniker Jens Heimdahl, från dåvarande Riksantikvarieämbetet UV-Mitt, togs makrofossilprover, vilket har lett till ny kunskap om närmiljön på den östra sidan under vallgravens brukningstid. Betesmarker präglade miljön utanför vallgraven under 1400-talet och det fanns även tecken på trädgårdsodlingar i vallgravens närhet där bland annat medicinalväxter odlades (Gardelin 2006). Hur såg närmiljön ut på den nordvästra sidan? Kan man finna liknande information om omgrävningar som man har belyst vid den östra delen?

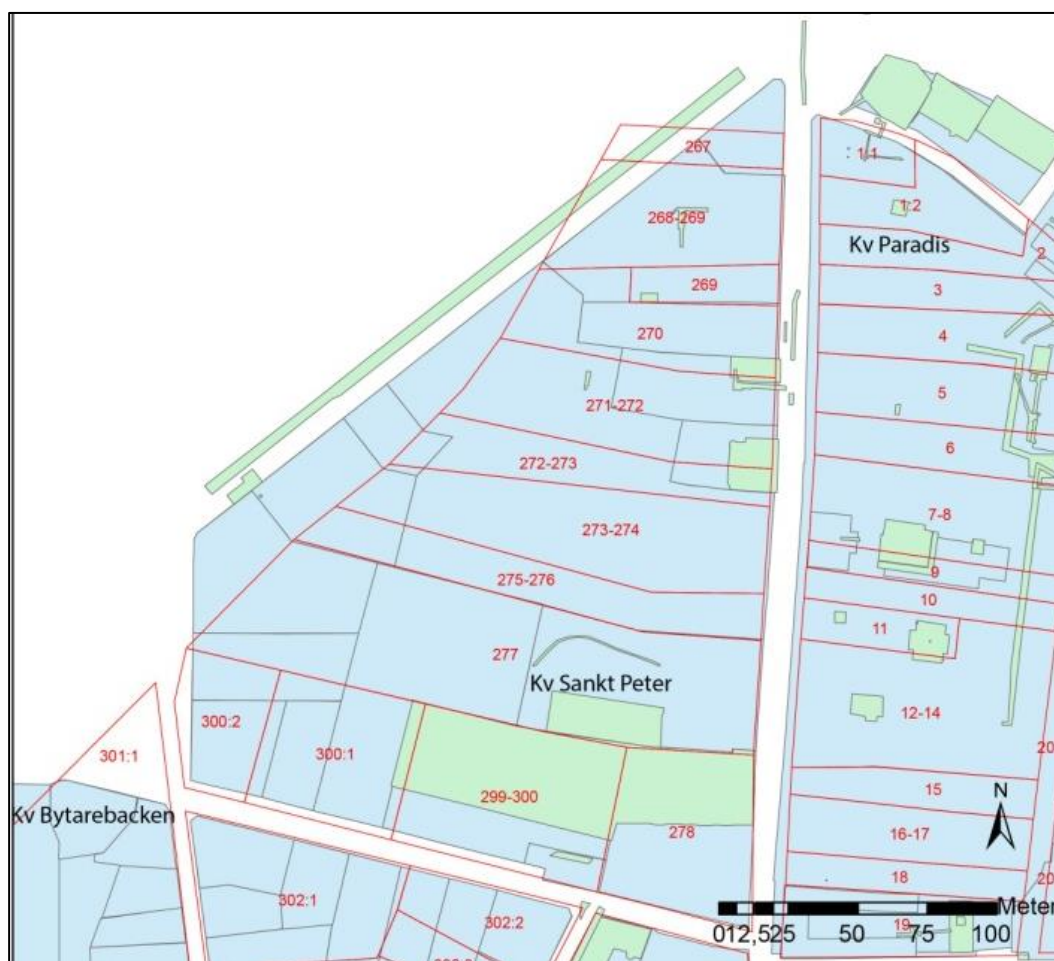
Figur 6. Träpalissad runt staden och antydning till vallgrav. Kopparstick från år 1624 av Daniel Meisner, Thesaurus philopoliticus år 1623-31 (Blomqvist 1946 s 11).

Figur 7. Detalj av osignerad karta, troligen från 1655. Området för kv Sankt Peter öster om Clemenstorget och söder om Sankt Laurentiigatan ser ut som en platåsko med kraftig sula. Längs med Bredgatan, liksom söder om Norra Vallgatan finns många små smala tomtremсор i västöstlig orientering (Andre och Högstedt 1990 s 13).

Tomtmark

En av de tidigaste kartorna över Lund är en osignerad karta, troligen från år 1655-1660 (figur 7). Sannolikt är det Johannes Mejer (1606-1674), en dansk kartograf född i Schleswig, som har ritad kartan. Hans kartor grundade sig inte på trigonometriska mätningar men hade likväl stor betydelse under lång tid (André och Högstedt 1990 s 12). I den nordvästra och norra delen av staden finns små smala tomter i västöstlig orientering på kartan. Längre västerut är tomterna större och kvarter Sankt Peter öster om dagens Clemenstorg känns igen på sin någorlunda triangulära form (figur 7). Flera av de gamla tomtmarkerna har berörts i samband med undersökningarna och i detta kapitel görs en kort sammanfattning över tomtmarker inom undersökningsområdet.

Figur 8. Dagens fastighetskarta i blå färg, tidigare schaktningsarbeten i området i grön färg och Anders Andréns rekonstruktion av tomter år 1500 med röda linjer och nummer.

Från 1500-talet finns inga kända gårdar kopplade till tomt 301:1 i norra delen av kv Bytarebacken i Andréns rekonstruktion av tomtmark (figur 8). På 1784 års karta finns heller inga tomter markerade i området för dagens Clemenstorg, men vid jämförelse med flera olika kartor från 1600 - 1800-talet har tomtmarken skiftat i utformning i den norra delen, där spetsen varit avkapad eller där tomtmarken varit vinklad ytterligare västerut (André 1984 s 114; André och Högstedt 1990).

Öster om Clemenstorget i Kv Sankt Peter finns tomt 300:2 som år 1575 ägs av Sankt Jakobs kyrka. Tomtmarken uppges arrenderas på "evig tid" av sockenprästen i Särslöv och Görslöv av Mads Pedersen och hans hustru Mette Jensdatter. Tomten låg vid "grobena" och utarrenderades av helgeandshusets föreståndare (Andrén 1984 s 113).

Desto fler uppgifter finns över tomt 277 i Kv Sankt Peter (figur 8). Tomtmarken tillhörde omkring 1341 Johanniterhuset i Lund som var kopplat till Antvorskov kloster. År 1496 övergick ägandet från Antvorskov kloster till riddaren och rikshovmästaren Povl Laxmand till Vallen. Ett år senare köptes tomtmarken av kaniken Oluf Esbernsen och fataburssvennen Peder Svendsen och dessa donerade år 1498 marken till det samtidigt upprättade altaret kallat Sankt Christoffer och Sankta Barbara. Under 1500-talet uppges ett förfallet kraftig stenhus finnas på tomten och år 1629 begärde domkapitlet att få sälja tomten med stenhuset, också kallat för *Kommenderegården*, som var alldeles förfallet. Försäljningen beviljades och tomten såldes till högstbjudande (Andrén 1984 s 108).

Tomt 268-269 har möjligen berörts vid schaktningsarbetena och uppges i Andréns rekonstruktion av tomtmark ha bestått av en eller fler gårdar under domkyrkan. Från år 1579 - 1670 finns uppgifter på att en eller flera "boliger" arrenderades ut till diverse personer utan direkt koppling till kyrkan.

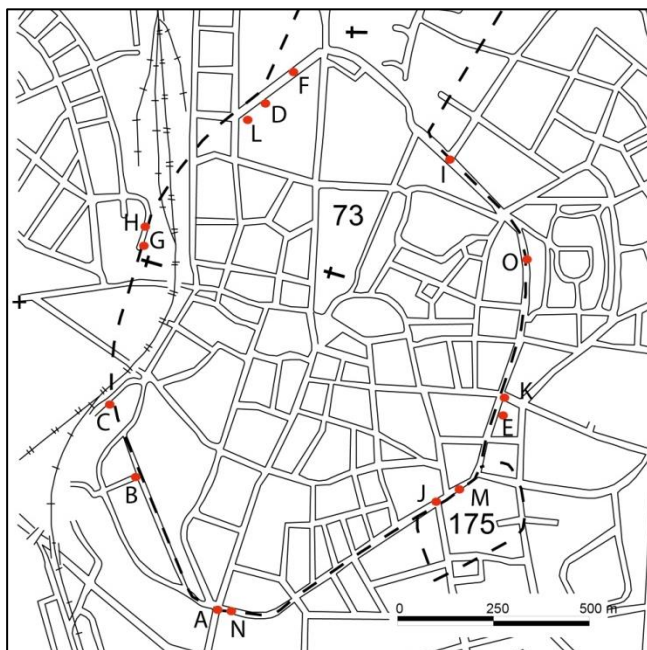
Möjligen berörs två tomter vid Norra Vallgatan av schaktningsarbetena. Tomt 1:1, vilken uppges ha varit en ödejord/gård tillhörandes Sankt Olofs kyrka fram till år 1534, då den av Allhelgonaklostret såldes för kyrkans vägnar till rådmannen Jörgen Pedersen Remsnider och hans hustru Anne Hansdatter. Tomt 1:2 var en gård som tillhörde domkyrkan. Före år 1547 arrenderades gården av Bent (Aagesen) Stryger. Därefter nämns det som Karine Strygers gård och år 1591 arrenderades gården på "evig tid" av sonen Aage Bentsen och hans hustru Giertrud Haagensdatter. År 1658 ägdes gården av Peder Davidsen som år 1661/62 betalade jordskyld för den avlidne Jep Brocks gård (Andrén 1984 s 67).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Vid ett flertal tillfällen har stadens befästningsverk kunnat dokumenteras vid arkeologiska undersökningar (figur 9). I huvudsak har det rört sig om schaktningsövervakningar med sektion- och plandokumentation. Det äldre kartmaterialet visar att sträckningen av vallgrav och vall i stor sett överensstämmer med de arkeologiska resultaten, men att det också finns utrymme för justeringar. Vid norra och nordvästra området av befästningsverket finns arkeologisk dokumentation av sträckningen som avviker från den förväntade. Det kan eventuellt förklaras med omgrävningar av vallgraven och mindre förändringar i befästningsverket.

Under 1900-talets början genomfördes flera undersökningar av stadens tidigare befästningsverk, och dessa behandlades övergripande i Ragnar Blomqvists bok *Stadsvallen i Lund* (1985). Både vall och vallgrav har undersökts av Blomqvist vid ett

flertal tillfällen, men det kan ändå konstateras att dateringsunderlagen för anläggandet av vallgraven fortfarande bygger på skriftliga källor snarare än arkeologiskt daterat material.

Figur 9. Karta över de viktigaste ingreppen som berört staden Lunds medeltida befästningsverk A-O.

A - År 1906 påträffades resterna av Söderport i vallanläggningens södra sträckning, liksom vid ledningsgrävningar år 1907 och år 1909. En kraftig grundmur i korsningen mellan Gyllenkroks allé, Södra Esplanaden och Södergatan dokumenterades. Grundmuren hade en påbyggnad av rött tegel. Träkonstruktioner noterades, varav en kan ha utgjort en "vindbrygga" som överbyggt den stora vallgraven (Kulturens LA-arkiv).

B - En del av vallgraven skall ha varit 10 m bred och 2,5 m djup, ett tvärsnitt av vall och vallgrav i stadsparken dokumenterades av Ragnar Blomqvist år 1937. Den uppkastade jorden från grävningen av vallgraven användes troligen till vallens uppbyggnad (Blomqvist 1985 s 24).

C - I kv Svanelyckan vid Högevallsbadet påträffades vallgraven återigen vid en undersökning år 1975-76. Vallgraven låg endast 1 m från den närliggande Sankt Måns kyrkogård, vilket tyder på att befästningsverket anlades med en kunskap om kyrkogården (uppgifterna hämtade från Kulturens LA-arkiv).

D - En begränsad del av vallgraven samt vall undersöktes år 1978 i kv Sankt Peter, strax söder om Sankt Laurentiigatan. En omfattande arkeologisk insats gjordes av Kulturen under 1970-talet då kvarteret skulle exploateras. Under ledning av Axel Christoffersen gjordes år 1978 en större undersökning i anslutning till Bredgatan (dåvarande Sankt Peter

nr 7-9). I samband med nybyggnationer schaktningsövervakades också stora ytor. Resultat framkom som kunde belägga att marken odlades fram till mitten av 1100-talet. Förändrade tomtstrukturer indikerades av ett dike, och flera gödselgropar pekade på ett mer komplext användande av marken. Parcellindelning av tomter mot Bredgatan etablerades först under 1200-talet och delar av tomtstrukturen finns fortfarande bevarad idag. Bredgatans bebyggelse etablerades också i samband med parcellindelningen, vilket tyder på att den inre delen av kvarteret kan ha utgjort odlingsmark (Kulturens LA-arkiv).

E - Hela 30 m av den östra nedgrävningskanten av vallgraven dokumenterades år 1985. Dokumentationen visade på en bredd av ca 10-12 m och ett djup av 2,5 m (Kulturens LA-arkiv).

F - Vallgravens varierande vattenflöden dokumenterades vid en undersökning vid Sankt Laurentiigatan år 1990. Omgrävningar av vallgraven samt att densamma bättrats på i flera faser kunde fastslås, samt att tidigare vattensamlingar hade fungerat som utgångspunkt i vallgravens vattenflöde. Fyndomständigheterna som påvisats kan antyda att vallgravens vattenflöde och funktion fortfarande var fungerande fram till 1700-talet och att det även under 1800-talet fanns ett mindre vattenflöde (Carelli 1991 s 25 ff).

G – Då markarbetena inför *Västra angörningen* sattes igång år 1999 norr om Klosterkyrkan genomfördes en arkeologisk förundersökning. Vallgraven dokumenterades vid två olika områden, dels väster om ett skyddsrum från 1940-talet och dels i samband med avloppsgrävning vid kv Klosterkyrkan 4. Två pålar påträffades nerkörda i leran, vilket tolkades vara bropålar tillhörande två olika broar. Brolägena stämmer ungefär in på platsen mellan klostergården eller priorgården och den norrifrån kommande vallens slut i jämförelse med 1704 års karta av Bergman. I samband med undersökningarna påträffades även en tegelugn, som troligen användes då Sankt Peters kloster anlades (Rönn 2000).

H – I samband med omläggning av avlopp på fastigheten Klosterkyrkan 4 år 2001 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. De arkeologiska undersökningarna visade att det fanns fler än en vallgravssträckning i området. Den tidigaste vallgravssträckningen anlades troligen under andra hälften av 1100-talet och grävdes om och förbättrades på 1300-talet. Därefter fylldes den troligen igen i samband med omorganisationer och nybyggnationer på klosterområdet, i syfte att öka anläggningens storlek. Längre åt väster tillkom en yngre sträckning av vallgraven som när den i sin tur fylldes igen även innehöll raseringslager från klosteranläggningen och den tillhörande priorgården (Balic 2001).

I – Ett mindre parti av vallgraven dokumenterades i gatukorsningen mellan Sölvegatan och Biskopsgatan år 2002. Rester av en hägnad samt vallgravens yttre begränsning framkom (Kulturens LA-arkiv).

J – Ett tvärsnitt av vallgraven dokumenterades år 2006 vid Kastanjegatan. Den östvästligt orienterade vallgraven hade en övre vidd av 7 - 8 m och smalnade av mot botten (Ericsson 2008 s 18).

K – Delar av den östra porten samt den medeltida vallgraven påträffades vid en undersökning år 2006. Porttornet i tegel uppfördes troligen under 1200-talet. Denna undersökning visade att man någon gång mellan åren 1400 och 1490 dikat ut vallgraven. Miljön utanför området för den östra vallgraven utgjordes av betesmark under 1400-talet och i vallgravens direkta närhet växte strandflora. Medicinalväxter odlades förmodligen i vallgravens närhet, sannolikt inom stadens gränser, vilket arkeobotaniskt material påvisat (Gardelin 2007).

L – I samband med en sanering av förorenad mark år 2010 genomförde Kulturen en riktad slutundersökning. Den förorenade jorden låg i anslutning till en sedan länge avvecklad bensinstation vid Sankt Laurentiigatan i Lund. Den berörda fastigheten var kv Sankt Peter 35. Ingreppet berörde ett parti av Lunds medeltida befästningsverk, stadens medeltida vallgrav. Den riktade slutundersökningen resulterade i att det berörda avsnittet av stadens vallgrav dokumenterades. Vallgravens botten påträffades 3 m från dagens markyta. Fem jordprover samlades in ur den dokumenterade sektionen och analyserades av Jens Heimdahl, från dåvarande Riksantikvarieämbetet UV-Mitt. Heimdahls analyser visade att vallgravens utsträckning troligen bör förskjutas och att det aktuella området för vallgravens kant befinner sig norr om området för dokumentation. I övrigt kunde också konstateras att den omgivande miljön kännetecknades av fuktiga och sankmarker (Guldåker 2011).

M – År 2011 genomfördes markarbeten i området för Södra Esplanaden/Dammgården i syfte att leda om fjärrvärme. Schaktningarna omfattade ca 266 m² och ca 137 löpmeter. Stadens igenfyllda vallgrav berördes vid ett flertal punkter (Guldåker 2015).

N – I samband med byte av fjärrvärmerör år 2013 på Stora Södergatan 61-67 i Lund genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning. Sammanfattningsvis kan det konstateras att det under 1600-1700-talet skett många uppfyllningar av gatan där bland annat raseringsmaterial från byggnader använts för att stabilisera och höja gatunivån och för att bygga bort sänkor. Däremellan finns äldre markhorisonter och brandlager som utgjort förhöjningar i terrängen. Ett nordsydligt orienterat schakt över Södra Esplanaden visade på lämningar från den medeltida vällen och vallgraven (Guldåker 2015).

O – I samband med nya avlopps- och vattenledningar, samt nya serviser genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning på Östra Vallgatan i Lund år 2014. Markingreppet omfattade området för stadens vall och delvis vallgrav. Den västra utbredningen av den forna vällen kunde följas under större delen av en cirka 271 m lång sträckning. Centralt under vällen påträffades flertalet tomtrännor som visade på en tomtindelning i området före anläggandet av stadsvällen. Vallens västra begränsning var något ojämn i förhållande till dagens gata, vilket ger ett intryck att

dagens kvarter och gata har förskjutits något i västerled i förhållande till den medeltida vallens utsträckning.

Den gamla stadsvallen bestod av kompakt moränlera som kastats upp i en vall då vallgraven grävdes. Under vallen dokumenterades längs med nästan hela sträckan ett kulturlager, tolkat som marklager med datering till 1200-talet. Under det äldre marklagret framkom ett flertal strukturer som pekar på en äldre tomtmarksindelning.

I den norra delen av sträckan i Östra Vallgatan påträffades även flera gropar med keramik av typen östersjökeramik som kan härledas till 1000-talet, liksom en kam också daterad till 1000-tal. Då ett flertal serviser skulle kopplas på genomfördes punktvis schaktningar öster om det stora schaktet och i samband med detta framkom på flera platser området där vallen övergår till vallgrav (Guldåker 2016).

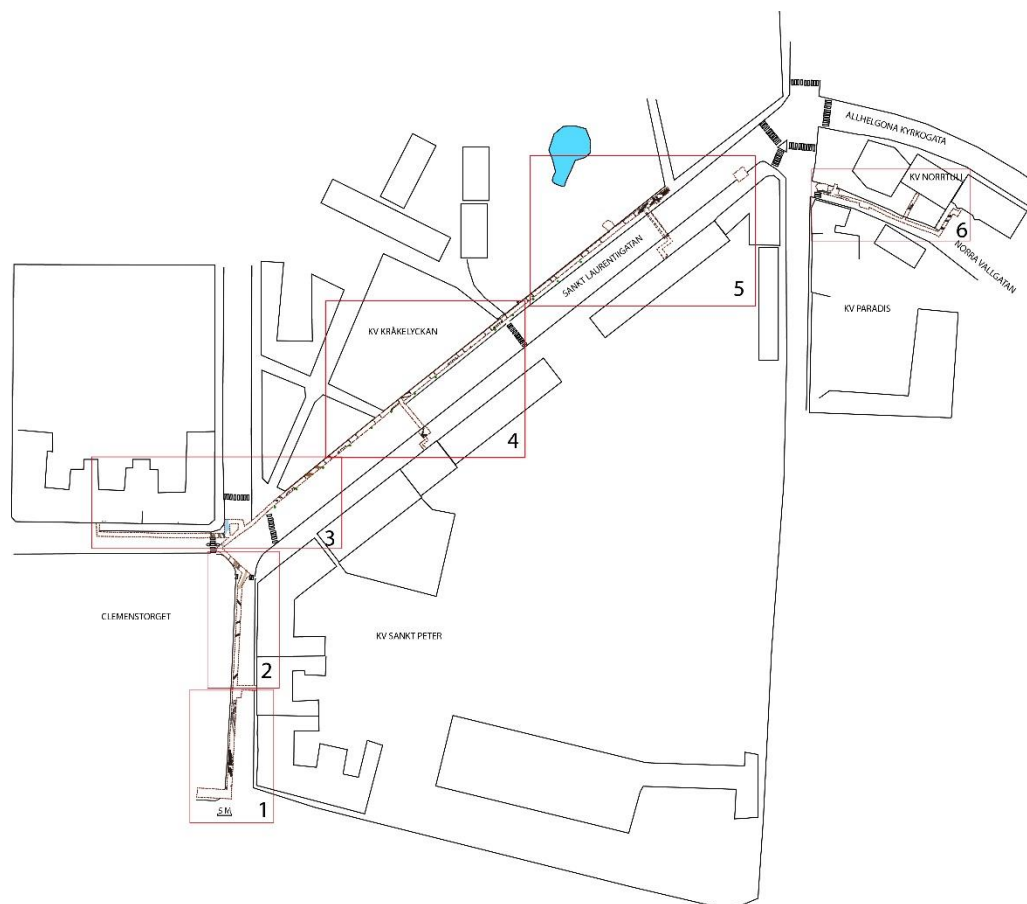
Sammanfattningsvis har det blivit ganska tydligt att vallgraven grävts om och fått ny sträckning på ett flertal punkter, särskilt i den nordvästra sidan av staden. Anledningen till detta kan vara att vattenflödet förändrades eller att stadens utrymme inom vallarna förändrades vilket i sin tur påverkade var vall och vallgrav gjorde sig bäst.

Figur 10. Gatan öster om Clemenstorget där den mörka asfalten visar var fjärrvärmeschaktet var. Fotografiet taget från norr.

Genomförande och resultat

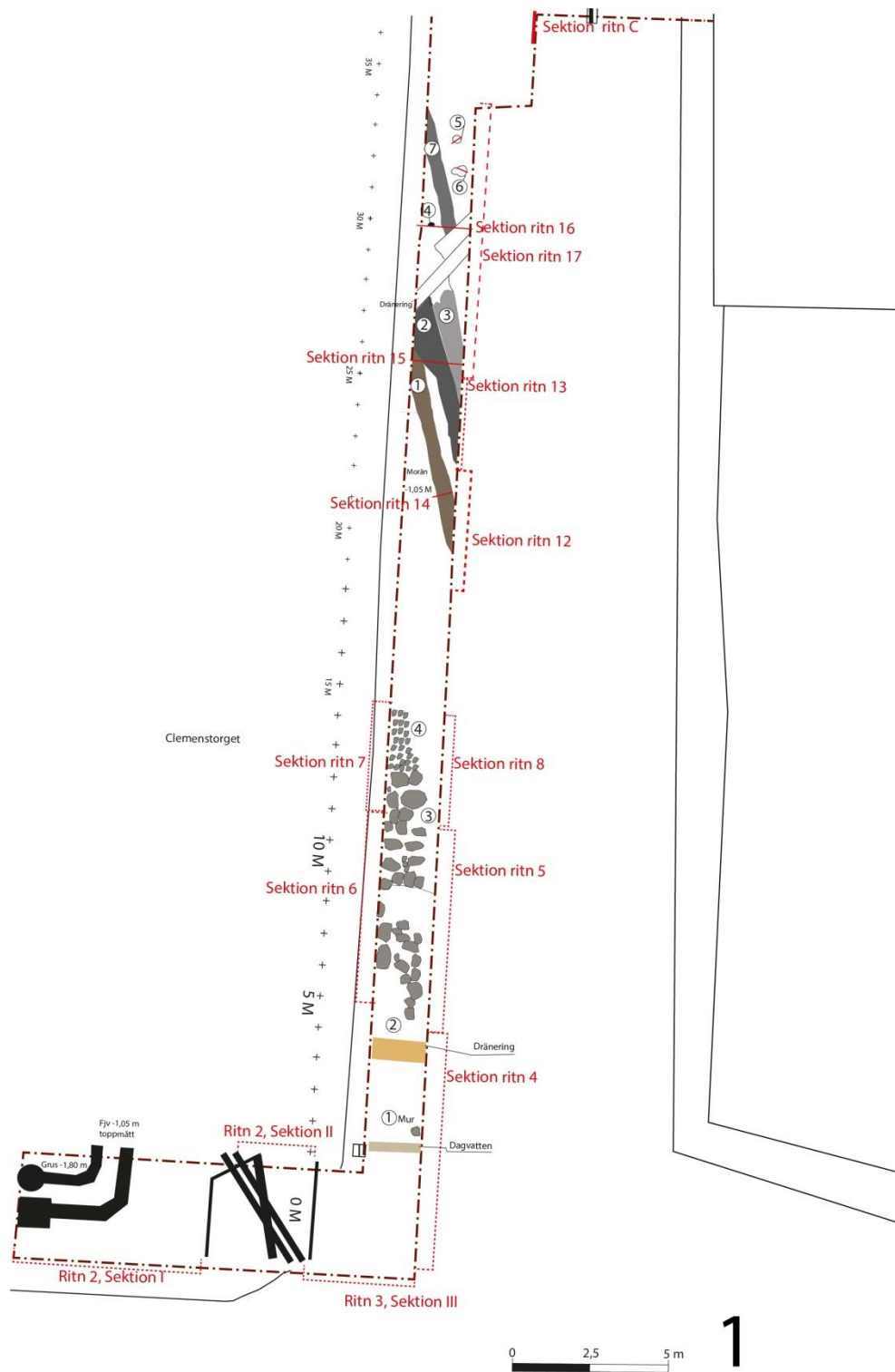
I samband med schaktning för fjärrvärmerör inom Lunds medeltida stad påverkades medeltida lämningar på ett flertal platser. Sammanlagt schaktades 464 löpmeter, med en omfattning av 672 m² och med en volym av 1100 m³ i området Clemenstorget, Clemenstorget norra, korsningen Karl XI/Clemenstorget/Sankt Laurentiigatan, längs med stora delar av Sankt Laurentiigatans norra sida samt vid tre områden för serviser på den södra sidan, på två punkter tvärs över Sankt Laurentiigatan samt slutligen vid stora delar av Norra Vallgatan. Huvudsakligen placerades de nya schakten vid sidan av äldre fjärrvärmeschakt, varpå tidigare opåverkade kulturlager berördes. Eftersom schaktningsområdet utgör ett större område kommer resultaten att presenteras i sex delområden från söder till norr. Fördjupningar görs endast i delar av områdena där medeltida kulturlager har påträffats av speciell karaktär som även dokumenterats i plan. Sektioner har gjorts utmed hela sträckan, men i rapporten presenteras endast ett urval av dessa, dels i texten och dels som bilagor. Originalritningarna förvaras i Kulturens arkiv under fastighetsbeteckningen.

Figur 11. Eftersom undersökningsområdet är väldigt omfattande i långa smala schakt presenteras förundersökningsresultaten etappvis. Delområden som presenteras i rapporten utgår från delområde 1 och 2 öster om Clemenstorget till delområde 3-5 längs med Sankt Laurentiigatan och delområde 6 vid Norra Vallgatan.

Figur 12. Inledningen på schaktningsarbetena var på Clemenstorgets sydöstra hörn, delområde 1, där ett flertal fjärrvärmerör och andra rör påträffades. Trots detta kunde flera sektioner med bevarade medeltida kulturlager dokumenteras. Fotografiet är taget från väster.

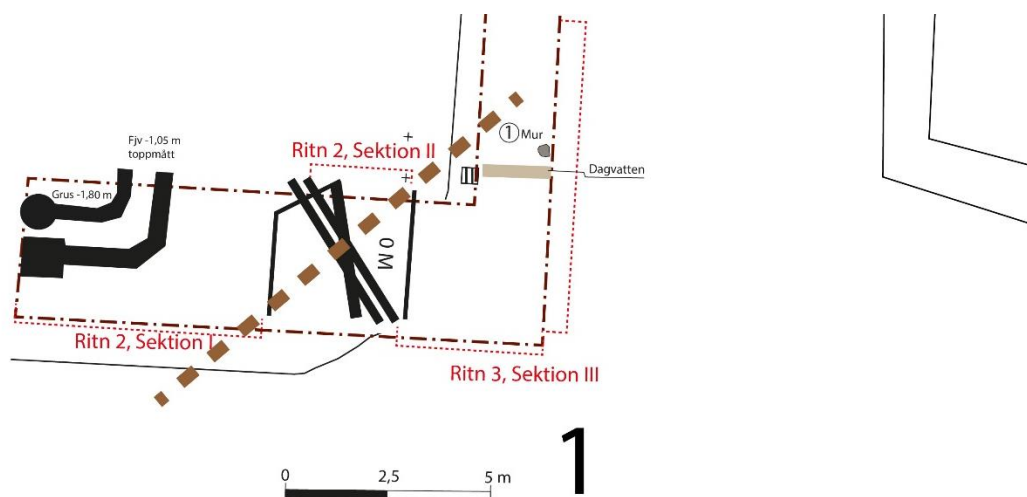

Figur 13. Delområde 1 med schaktet söder och öster om Clemenstorget.

Delområde 1

Vid Clemenstorgets sydöstra hörn påbörjades schaktningsarbetena i området där fjärrvärmearbeten utförts år 2014. Intakta medeltida kulturlager dokumenterades i den södra schaktväggen (figur 13, ritn 2 sektion III, bilaga 1). Troligen rör det sig om en äldre

tomträna, först tolkad som lertäkt, nedgrävd i moränleran och igenfylld av en kontext tolkad som odlingsjord. En liknande nedgrävning med fyllning återfanns på norra sidan av schaktet vilket stärker misstanken om att det rör sig om en tomträna (figur 14, ritn 2 sektion II, bilaga 1). Inga fynd kunde knytas till de äldsta kontexterna. Eftersom det tidigare schaktats i området för diverse rör, var möjligheten att utläsa kontexten i plan redan uttraderad.

Figur 14. Den bruna linjen är den sannolika sträckningen för tomtränan som endast kunde dokumenteras i sektion.

I den södra sektionen fanns en annan typ av gränsmarkering i form av en återkommande bättring av en mindre vall. Vid sidan om vallen fanns även återkommande nedgrävningar för mindre stolpar. Ingen liknande observation gjordes i de omkringliggande sektionerna, delvis på grund av större ingrepp för rör, varpå det inte går att svara på om det fanns en vidare sträckning (bilaga 1, Ritn 2 södra sektion III). Inga fynd kunde knytas till de äldsta kontexterna, varpå dateringsunderlaget blir knapert och det är endast frånvaron av tegelkross i kontexten som utgör bedömningen om att det rör sig om tidig medeltid. I området för ritning 2 sektion II togs ett makrofossilprov i ett lager ovanpå en äldre tomträna där det bedömdes vara odlingsjord (prov 7). Bevaringsförhållandet visade sig vara bra, men utan spår av odlingsväxter. Sammansättningen bestod istället av en blandning av kreatursdynga och latrin/köksavfall samt ogräs, vilket tyder på hushållsnära odlingsjord (bilaga 3).

Norr om Clemenstorgets sydöstra hörn framkom relativt intakta medeltida och efterreformatoriska kulturlager. I både plan och i sektion framkom till en början ett område med en husgrund och murar vars rivning kunde dateras till 1600-1700-tal utifrån fyndmaterialet, bestående av bland annat kritpipskäft och keramik av typen yngre rödgods (bilaga 1 ritn 5-8, bilaga 2). En stenläggning i flera skikt påträffades vid

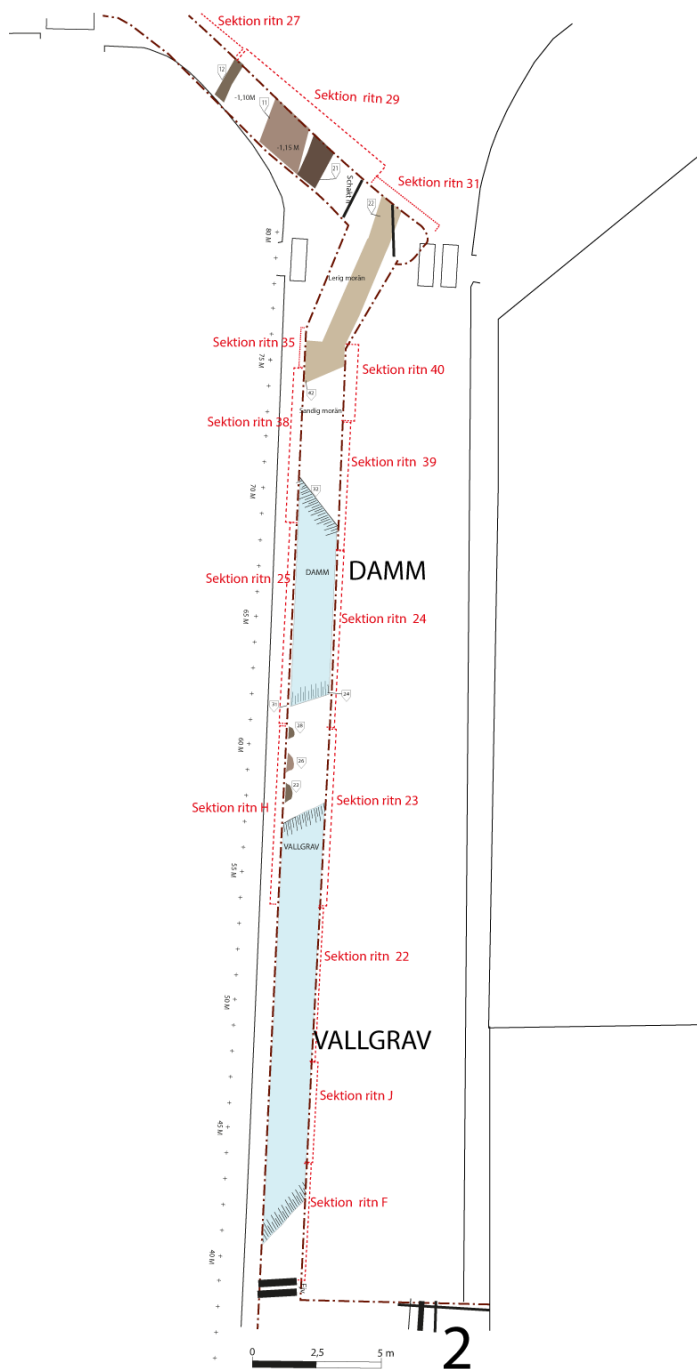
schaktningsarbetena, varav den övre delen bestod av mycket platta, släta stenar, möjligen ett golv som förbättrats med åren. En stenläggning med små kullerstenar fanns norr om stengolvet. Flera perioder av odling har sannolikt föregått bebyggelsen som påträffades i det östra schaktet (bilaga 1 ritning 4-7).

Eftersom schaktningsområdet placerades i området för två olika medeltida tomtmarker, dels tomt 301:1 i kv Bytarebacken och tomtmark 300:2 i kv Sankt Peter är det osäkert vilken tomtmark den ska knyts till, men sannolikt är det till tomt 301:1, även om inga kända uppgifter om stenhus finns från tomtmarken (figur 8 och 13; Andrén 1984 s 113). Anledningen till antagandet är påträffandet av flera tomtrännor norr om husgrunden, där riktningen i nordväst-sydöst orientering skulle passa utmärkt till östra delen av tomtmarken 300:1 om den hade en spetsig utformning (figur 8; bilaga 1. Sektion ritning 12-15). Uppenbarligen är den södra rännan äldst, vilket framgår av sektionen, och efterhand har en ny ränna grävts norr om den förra (bilaga 1, sektion 12 och 13 samt 17). Öster om rännorna bör då en väg ha varit under medeltiden, som skiljde kvarter Sankt Peter från Kv Bytarebacken.

Den äldsta rännan, benämnd som nr 1 i figur 13, innehöll bland annat fynd i form av en sländtrissa i sten, samt flera skärvor keramik av typen svartgods, östersjö med datering cirka 800-1250 e.Kr (bilaga 2, ritn 14, lager 1), vilket visar på en tidig tomtreglering i området som fortsatt fram i tiden genom omgrävningar av nya rännor norr om den äldsta.

Norr om rännorna, i delområde 2, framkom vallgraven vilket visar att tomtrännorna påträffades innanför vallgraven, med orientering i nord-syd (figur 15).

Figur 15. Delområde 2 med schaktet öster om Clemenstorget.

Delområde 2

I delområdet öster om Clemenstorget framkom vallgraven som korsade schaktet i nordöstlig - sydvästlig orientering. Ett litet område av vallen dokumenterades också (figur 15; bilaga 1, sektion ritning F).

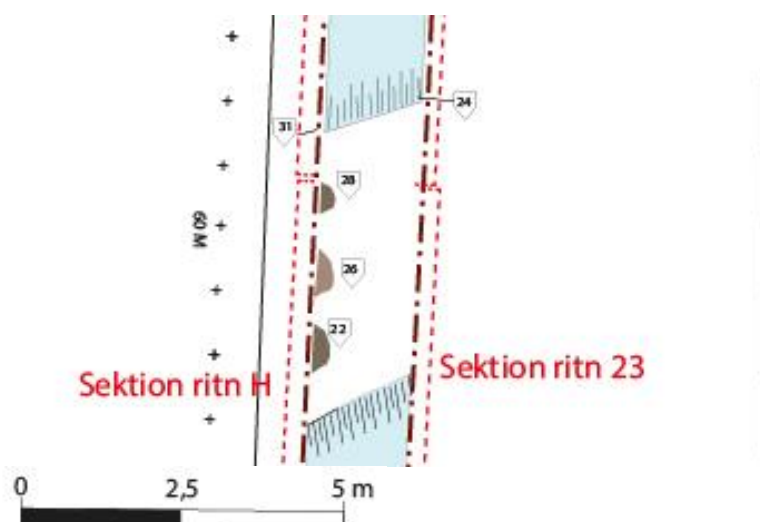
Norr om vallgraven framkom kanten på en större damm. Dammens norra begränsning dokumenterades i korsningen Clemenstorget/Karl XI gatan och Sankt Laurentiigatan (bilaga 1, sektion ritning H). I dammens bottenlager/svämlager togs ett makrofossilprov där bevarandegraden visade sig vara god. Ett stort inslag fanns av vattenlevande

hinnkräftor samt fynd främst utgjorda av en blandning av ogräs. Framförallt var det en dominans av bolmört, nässla och tiggarranunkel och starr i provet, vilket skulle kunna representera näraliggande flora kring dammen. Det enda spåret av odlade växter i provet var fläder (prov 9, bilaga 3).

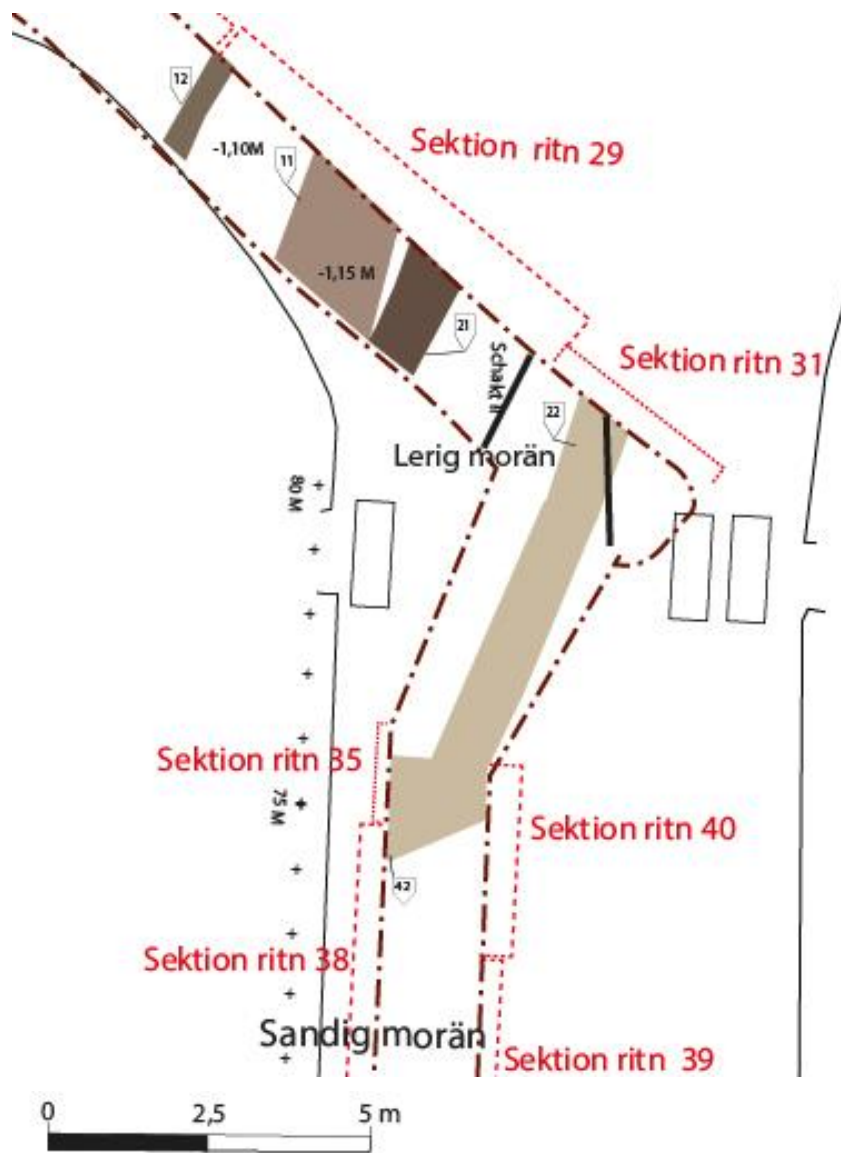
Bolmört *Folia Hyoscyami* som påträffades rikligt, är giftig och har genom tiderna använts för att bota allehanda sjukdomar. Bladen brukades till exempel som värkstillande omslag och tandvärk sades kunna botas med frön (Retzius 1806).

*(Bolmört) "Är allmän wid Städer, byar och hus, wid landsvägar, gården, i Trägårdar o. s. w. Alla Örtens delar äro för menniskan giftige. /../
"Både Allmoge och bättre Landtboar bruka at mot Tandwärg af frätne tänder kasta Bolmfrö på glöder, och genom en tratt låta röken gå up i tanden, och då frön af hettan spricka, hwarwid fröets kärna spritter omkring och fäster sig i allehanda wridne skapnader, ej olika små maskar, inbilla de sig för wist, at desse äro maskar, som röken fördrifwit utur Tänderne. Det är icke utan, at Tandwärken genom detta medel understundom lindras; men det är lika wist, at det deraf händt, at patienten i stället för Tandwärken fått wåldsamma Kräkningar, Swindel, och andra fallit i raseri, som först slutats med döden" (Retzius 1806).*

Mellan dammen och vallgraven dokumenterades tre nedgrävningar som kan ha utgjort stolphål mellan anläggningarna. Funktion kan ha varit broläggning eller möjligen staket så att stadens fän inte vandrade åt oönskat håll (figur 16).

Figur 16. Detalj från delområde 2 där det i området mellan vallgrav och damm framkom tre stolphål som kan ha utgjort antingen broläggning eller staket.

Figur 17. Norra partiet av delområde 2 med flera rännor/diken som löper i nordöstlig-sydvästlig orientering. Troligen handlar det om tomtrännor som visar på omgrävningar av hävdade marker.

Figur 18. Tre förkolnade fröer av råg påträffades i prov 10 från det äldsta markhorisontlagret utanför vallgraven och dammen, vilket kan tyda på odling i närområdet (bilaga 3).

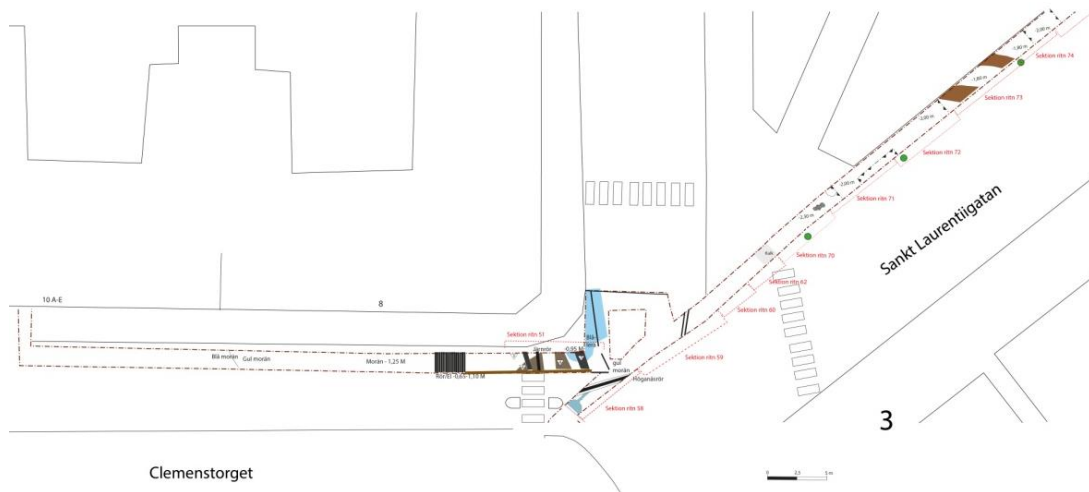
Var vallgraven placerades kan ha bestämts av moränlerans karaktär. Partier med grusigare och mindre lerhaltig morän konstaterades vid sidan om vallgraven och där vallgraven var nedgrävd var moränleran i synnerhet kompakt och lerhaltig. Detta är något som bör uppmärksammas på andra platser i staden där vallgraven förekommer för att konstatera om denna iakttagelse kan styrkas. Innebörden av detta skulle kunna betyda att det var den lerhaltiga förekomsten av moränlera som styrde valet av platsen för vallgraven.

Norr om dammen, där den sandiga moränen övergick i lermorän, påträffades flera rännor i nordöstlig-sydvästlig orientering (figur 17, bilaga 1, sektion 29 & 31). Troligen handlar det om tomtrännor som visar på att en tomtreglering förekom tidigt i området och att man möjligen minskat eller utökat tomtmarken efterhand. Ett makrofossilprov togs i den äldsta markhorisonten (Prov 10), som visade sig vara väldigt nedbruten. Tomtrännorna med kontextnummer 12, 11, 21 och 22 var nedgrävda igenom den äldsta markhorisonten (figur 17). Provet innehöll en mängd träkol och ett stort inslag av köksavfall i form av benfragment och fisk. Även förkolnade rågkärnor påträffades, vilket kan indikera att odling förekommit i närområdet. Råg användes, under medeltiden, vid matberedning och som foderväxt, samt inom djurmedicin enligt Larsson (2010 s 179).

Bete som aktivitet på plats är uteslutet enligt Heimdahl, utan troligen har platsen fungerat som odlingslotter med småskalig hushållsnära odling, vilket också tomtrännorna antyder.

Figur 19. Området där den forna vallgraven korsar gatan öster om Clemenstorget. Arkeolog Johan Wallin dokumenterar sektionen mot Clemenstorget. Fotografiet är taget från öster.

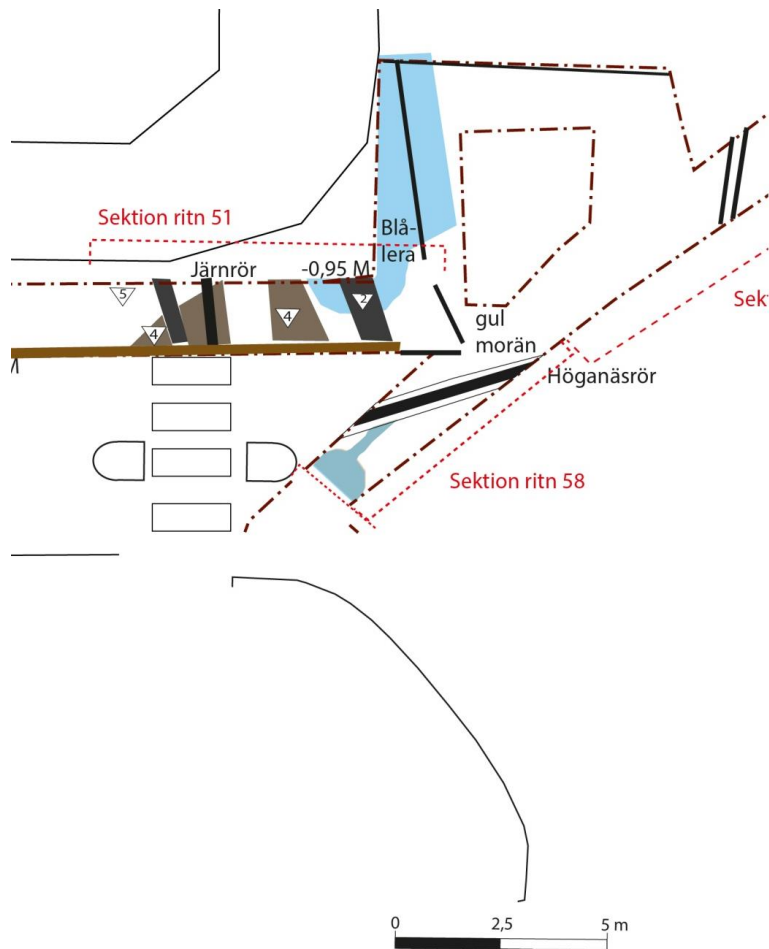
Figur 20. Delområde 3 i korsningen Sankt Laurentiigatan Karl XI gatan.

Delområde 3

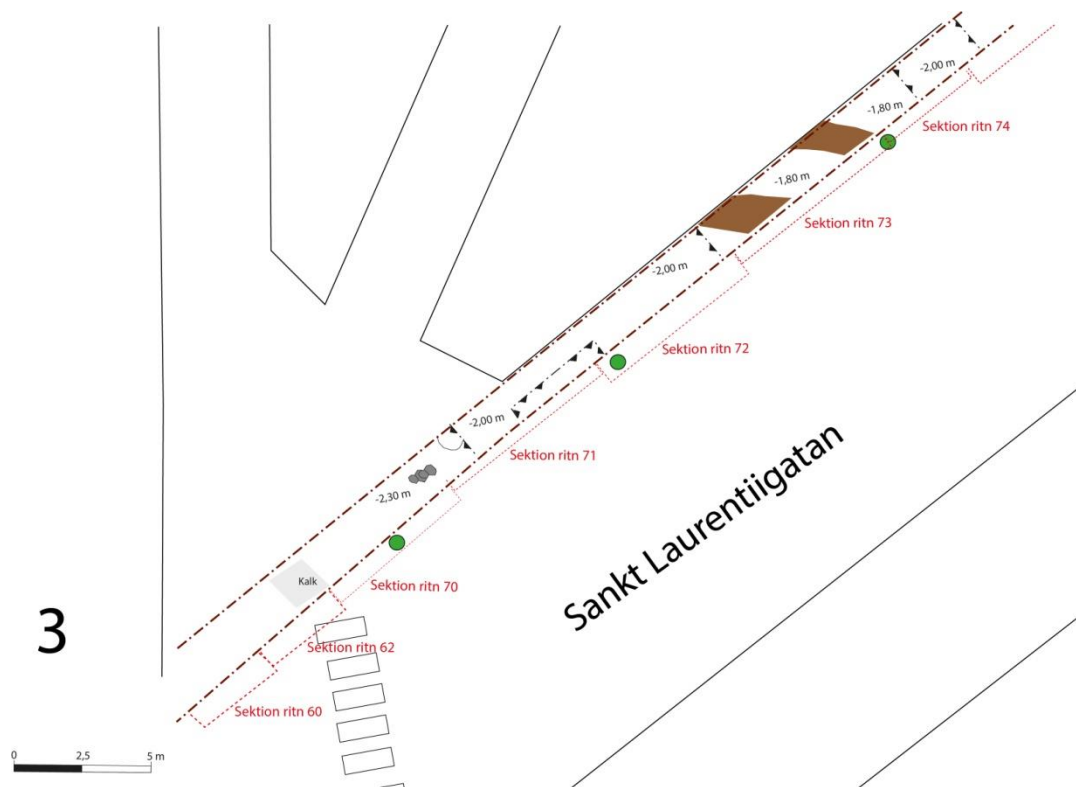
I västra delen av delområdet 3 påträffades inga medeltida kulturlager. I den centrala delen av korsningen fanns dock flera nedgrävningar i moränleran som visar på medeltida aktiviteter i området (figur 20, bilaga 1, sektion ritn 51 och 58). Flera smala diken eller rännor påträffades nedgrävda i moränen med fall mot dammen i delområde 2, samt mot vallgraven. Rännorna kan möjligen ha ingått i ett avvattningsystem, kanske från en större gård norr om den befästa staden. Området norr om befästningen var sannolikt sank och kan ha behövt ständig avvattning för att möjliggöra odling. Rännorna kan även ha varit kopplade till mindre dammar längre norrut, så kallade yngeldammar, där fiskyngel fick bättre förutsättningar innan de slussades vidare till större dammar. Detta är dock en hypotetisk tolkning då inga påträffade skriftliga källor från området berör yngeldammar, utan bara förekomsten av dammar (Mårtensson 1985).

Figur 21. Vy mot väster där kulturlagren tunnar ut efter de tvärgående kablarna. Fotografiet taget från öster.

Figur 22. Centrala delarna av delområde 3 i korsningen Sankt Laurentiigatan Karl XI-gatan. Möjligen förekom yngeldammar där fiskyngel fick växa till sig för att senare tillföras den större dammen. Kontext 2 är en fyllning i en tomträna. Kontext 4 fyllning i en nedgrävning, möjligen en större stuka. De blå markeringarna kan vara spår av yngeldammar med avrinningsområde söderut till den större dammen (jfr Mårtensson 1985 s 163 ff; Guldåker 2014).

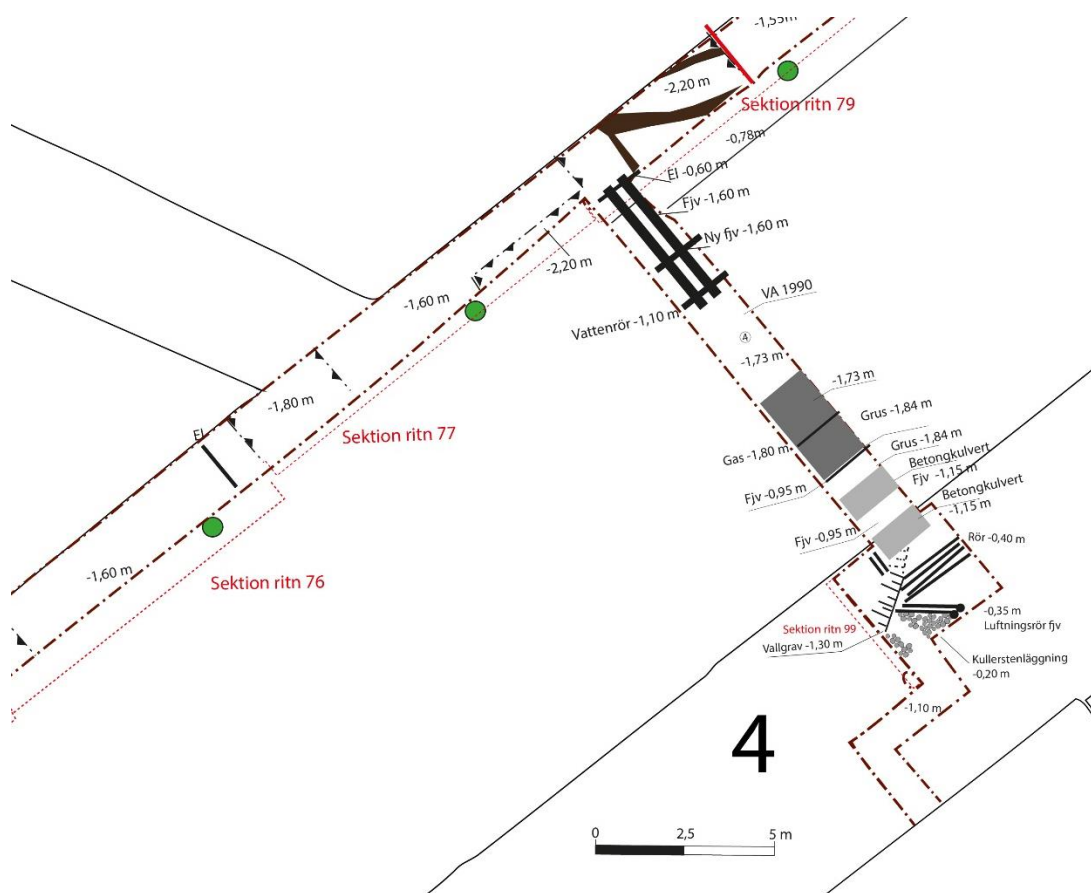
Figur 23. Nordöstra delen av delområde 3 längs med Sankt Laurentiigatan.

I den östra delen av delområde 3 fanns det färre nedgrävningar i moränleran, dock fanns det ett område med kalk som i plan såg ut som en jämnt kalklager, men i sektion blev det tydligare att det var som flera nedgrävda rännor i nordväst-sydöstlig orientering (bilaga 1, sektioner ritn 62 och 70). Oklarhet råder huruvida det rör sig om naturliga kalkrännor eller om det är nedgrävningar fyllda med kalk. Enligt muntlig uppgift av Jens Heimdahl kan det finnas naturliga stråk av kalk inom vissa områden. En alternativ tolkning skulle kunna vara att det rör sig om en konstruerad rening av vallgrav med grävda rännor fyllda med kalk, som tillkommande vatten strömmar igenom. Huruvida man har använt sig av denna metod redan under medeltiden är i dagsläget inte känt, utan det skulle behövas djupare förkovring i ämnet. Om det rörde sig om nedgrävningar var inte möjligt att säkert fastställa då ytan som var framme var alltför ringa för att kunna göra en säker bedömning. Ovanpå kalkrännorna togs ett makroprov på ett lager som i fält bedömdes vara bottensediment i vallgraven (bilaga 3, prov 5). I makroprovet framkom dock mycket lite organiskt material, vilket skulle kunna tala emot att det rörde sig om bottensedimentet. Det påträffades fragment av penningört och fläder, samt något slaggliknande, inte helt olikt koks. Därför är det kanske snarare ett fyllnadslager som påvisar igenfyllningen av vallgraven.

I området för *sektion ritning 70*, lite längre åt nordöst framkom två breda diken, vilka kan vara en ägogräns som möjligen har skiftat plats antingen söderut eller norrut (bilaga 1, sektion ritning 73). Dikena kan också ha haft som funktion att mata vallgraven med vatten och att dränera åkermark norr om vallgraven. Fynd som framkom i området är både ett fåtal flintskrapor samt en flintyxa och flera skärvor keramik av typen yngre rödgods, vilket

visar på att det funnits aktivitet i området både under förhistorisk tid och under slutet av medeltiden.

Figur 24. Centrala delarna av delområde 4 längs med Sankt Laurentiigatan.

Delområde 4

På Sankt Laurentiigatans södra sida, där flera serviser skulle kopplas på, påträffades vallgraven representerat av en yngre och en äldre fas på ett litet område, vilket gav en vinkel och sträckning över gatan (figur 24). Ett mindre område av den äldre vallgravsvfasen med ackumulerad fyllning påträffades också, vilket blev tydligt i sektionen (bilaga 1, sektion ritn 99). Inga fynd gjordes dock vilket gör att dateringen är oklar.

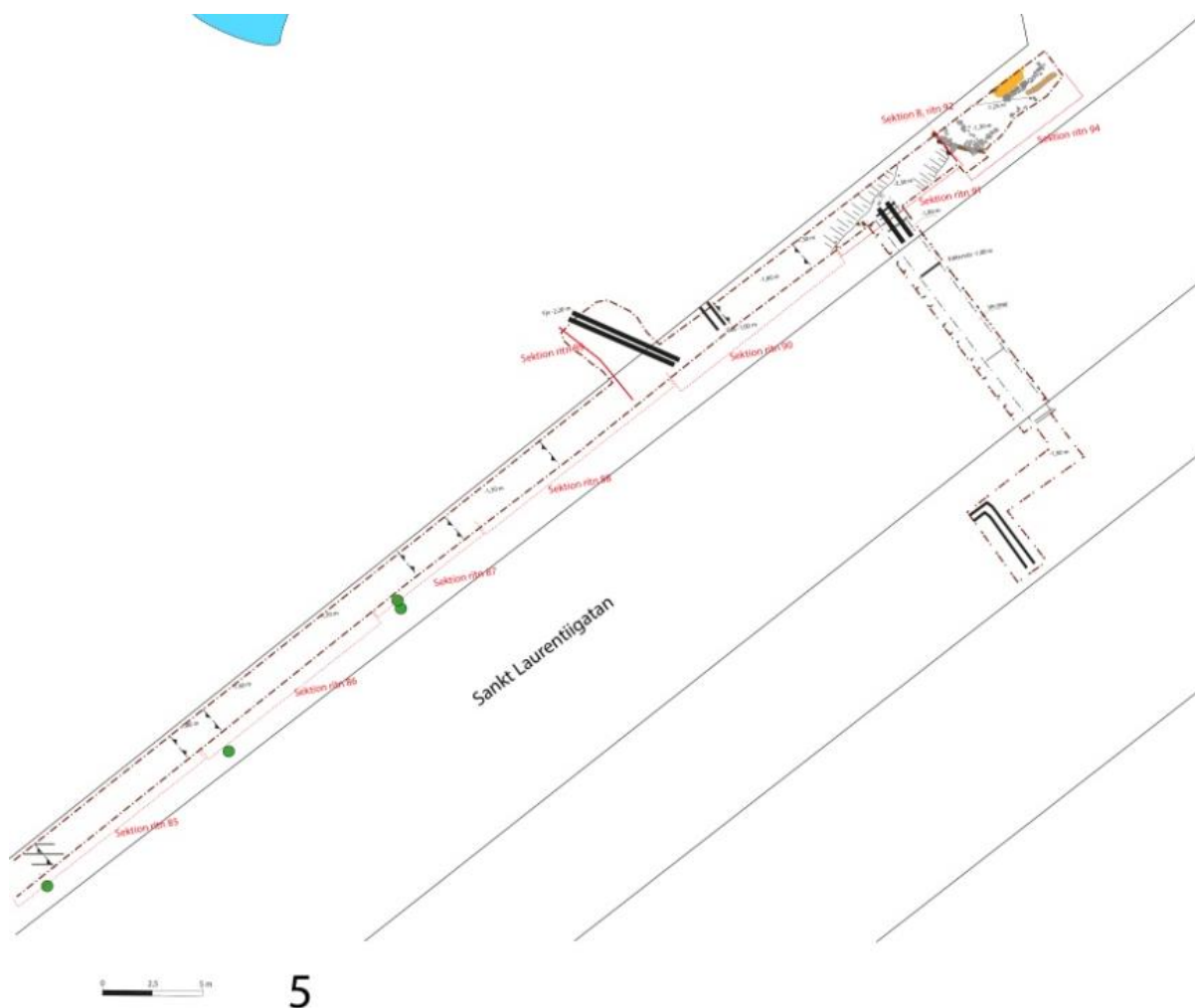
Äldre odlingsjord ovanpå moränleran utanför vallgraven dokumenterades och i denna togs två makrofossilprover med några meters mellanrum (figur 24; ritn 76, bilaga 3, prov 2 och 3). Nedbrytningsgraden var så hög att nästan inget fanns kvar. Förutom ett sädeskorn påträffades fröer av svinmålla och jordrök i proverna, hårdskaliga ogräs som sannolikt kan ha trivts i odlingsjorden.

Figur 25. På södra sidan av Sankt Laurentiigatan gjordes ett tvärschakt över gatan. Vallgraven påträffades ungefär i området där grävmaskinen är placerad och två faser kunde dokumenteras som påvisar att omgrävningar genomfördes. Fotografiet är taget från väster.

På norra sidan av Sankt Laurentiigatan dokumenterades flera rännor som tolkades vara ägogränser/tomtrännor. Två stycken av dessa var sammanhängande och kan således visa på det nordvästra hörnet av en tomt. Strax norr om hörnet framkom ytterligare en tomträna, antingen ska man se det som en flyttad gräns, eller så har det funnits en fägata mellan tomtmarkerna (figur 24).

Fynd som påträffades i området var keramik av typen yngre rödgods vilket ger en datering på sen medeltid (bilaga 2).

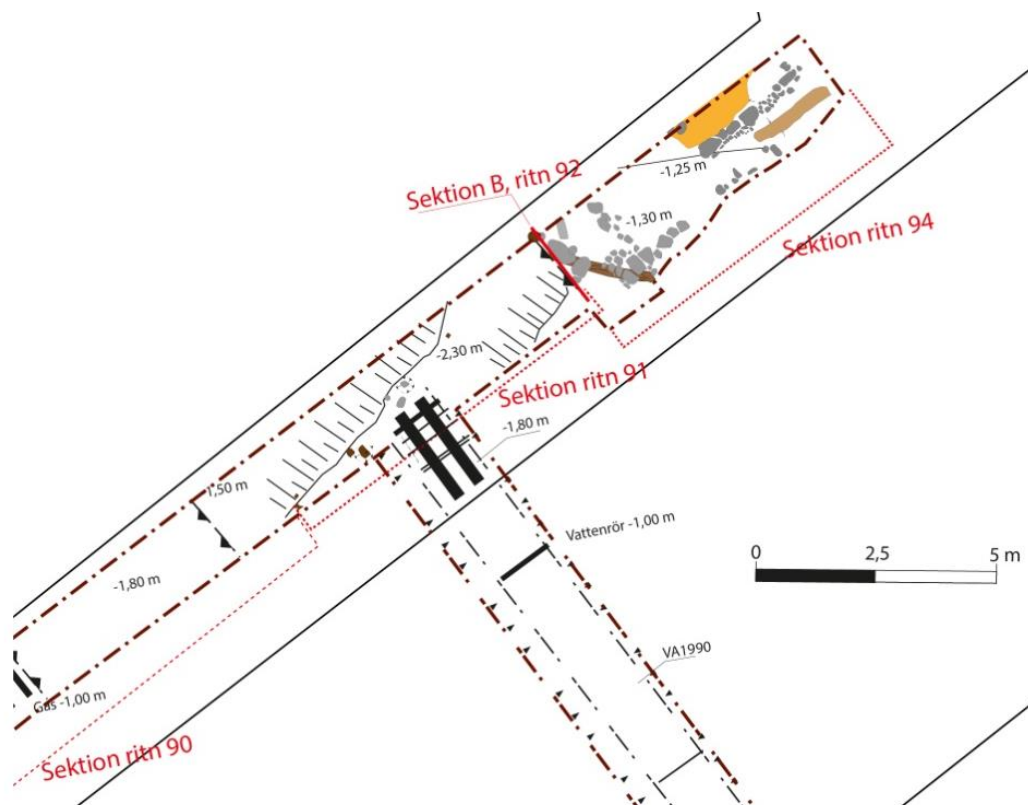
Figur 26. Delområde 5 längs med Sankt Laurentiigatan. Ett mindre schakt grävdes även i korsningen Bredgatan/Sankt Laurentiigatan.

Delområde 5

Centralt på Sankt Laurentiigatans norra trottoar framkom den forna vallgraven, dels en yngre igenvuxen fas, troligen 1600-tal, där vallgraven utgjordes av ett brett dike. Fynden som påträffades i området fanns högre upp i stratigrafien i utjämningslager och utgjordes av stengods samt yngre rödgoods (bilaga 2).

Längs med södra sidan av vallgraven fanns ett staket med dubbla stolpar. Stolparna dokumenterades med ett avstånd på cirka 1,50 m. Träet i stolparna fanns kvar men i mycket dålig kondition och togs ej tillvara. En broläggning påträffades över den yngre fasen av vallgraven, där en timmerstock låg ovanpå den äldre fasens ackumulerade vallgravsfyllning. Timmerstocken var i princip uppruttnad men ett mått på 0,20 m i diameter kunde erhållas på grund av ett hålrum format efter stockens ursprungliga format. Ovanpå stocken fanns en stenläggning lagd i lera (figur 25, bilaga 1 sektion ritning 90, 91 och 94).

Den äldre fasen av vallgraven representerar en tid då vallgraven varit i bruk länge och jord ackumulerats i den. Sannolikt var området ändå mycket sankt och kanske något fuktigt fortfarande, vilket medförde att en broläggning var nödvändig för att ta sig över. En tydlig kant mot moränen kunde dokumenteras och den äldre vallgravens kant påträffades cirka 1,00 m söder om den yngre fasen, vilket tyder på omfattande omarbetningar av vallgraven under seklers lopp. I övrigt kan påtalas att mängder med uppfyllnadsmaterial dokumenterades på Sankt Laurentiigatan, troligen deponerade i samband med kvartersomläggningen och riktning av gatan då Allhelgonakyrkan och Clemenstorget skulle kopplas samman.

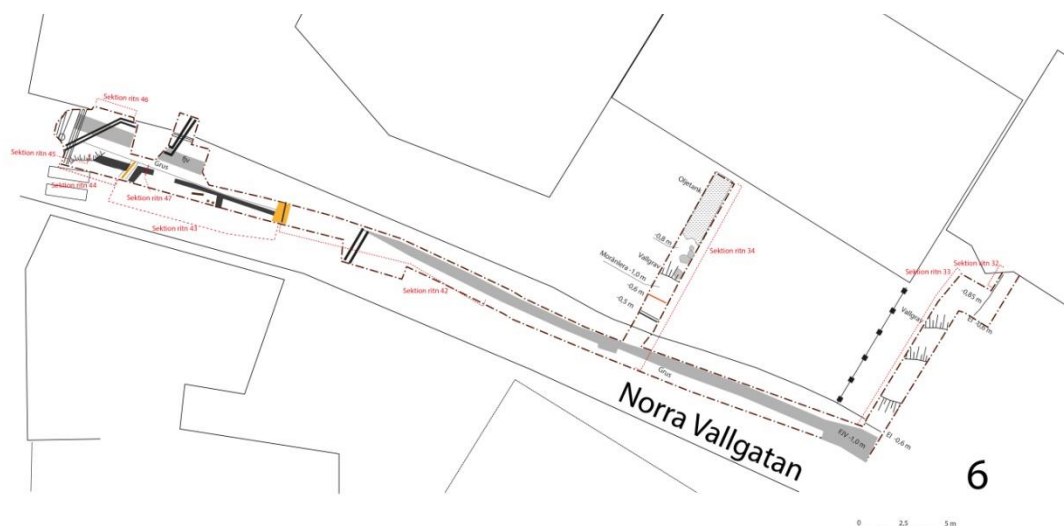
Figur 27. Delområde 5 i området för vallgraven. Det gula området markerar lera som troligen stabiliserat upp stenläggningen. Ett stråk av grus fanns i mitten, vilket kan motsvara området för ett hjulspår. Två vallgravsfaser dokumenterades, varav den västra kantas av stolpar i trä och är nedgrävd i äldre vallgravsfyllning. Den högra nedgrävningsskanten bör vara den äldsta då den var nedgrävd i moränlera.

Figur 28. Den gula packningsleran som stabiliserat broläggningen syns till vänster i bild och delar av stenläggningen centralt. Fotografiet taget från sydväst.

Figur 29. Den yngre vallgraven grävdes ner i fyllningsmassor till den äldre vallgraven. Troligen hade den äldre vallgraven vuxit igen och utgjordes av sankmark. Ett staket placerades söder om vallgraven, vilket både trästolpar och stolphål med stenskoning uppvisade. Fotografiet taget från norr.

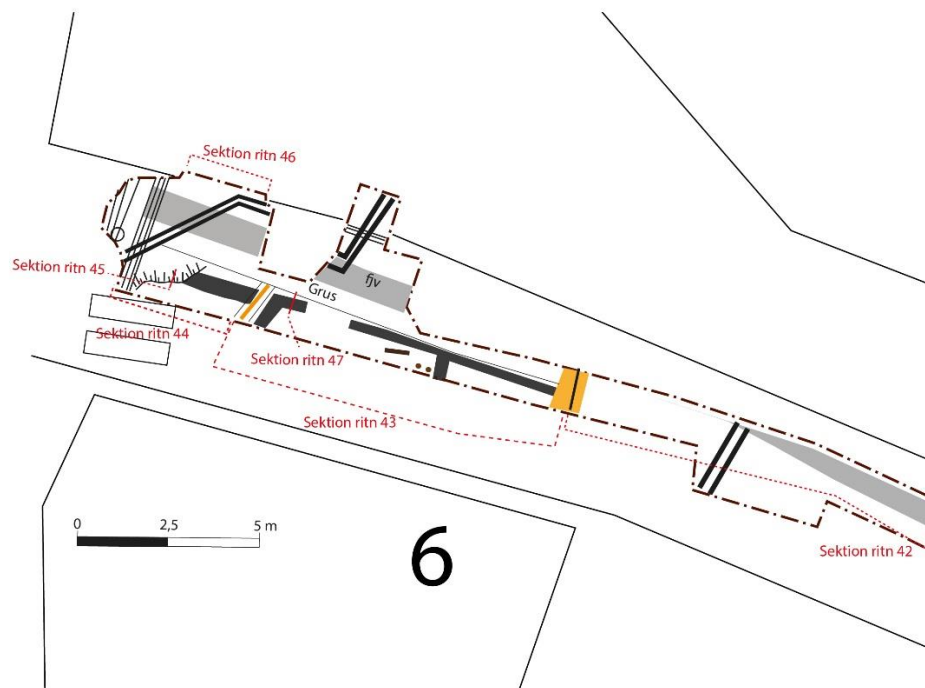
Figur 30. Delområde 6 vid Norra Vallgatan.

Delområde 6

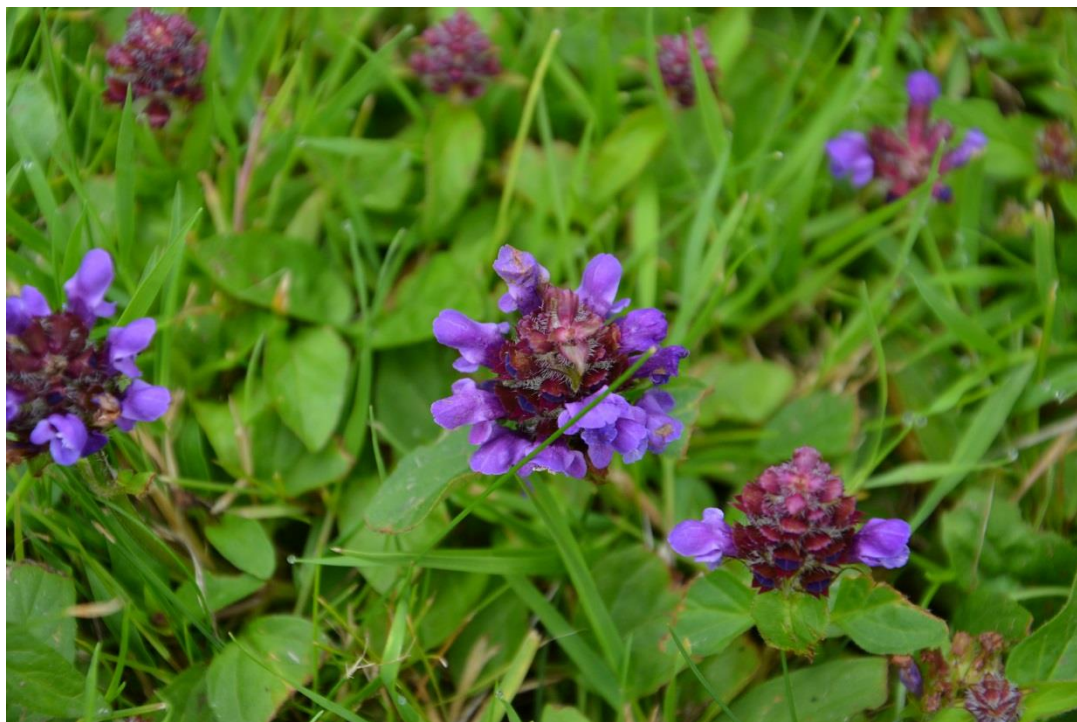
På Norra Vallgatan påträffades vallgraven på flera punkter och det fanns även tecken på att omgrävningar förekommit vid ett flertal tillfällen under vallgravens brukningstid (figur 30). I det västra området framkom flera rännor i vallgravsfyllningen, parallellt till vallgraven, innehållandes förkolnat trä, vilket i fält förde tankarna till en eventuell broläggning. Makrofossilprovet visade dock att fyllningen i rännan främst utgjordes av utmockad kreatursdynga (bilaga 3, prov 1). Dyngan innehöll örtfragment, fröer från ängsväxter och mossor som var vanligt som stallströ. Enligt Heimdahl fanns där även en mängd ogräs vilket också kan ha utgjorts av foder till stallade djur eller möjligen också utgjort en del av den lokala vegetationen. I fyllningen till rännan fanns också en mindre mängd latrin eller köksavfall i form av hasselnötsskal och smultron. Något som likaså talar emot att rännan varit en del av en broläggning är att det även fanns förekomst av hinnkräfta (*Daphnia*), vilket betyder att det stått vatten i diket under långa perioder. Ett frö av kungsmynna/oregano tyder på att det kan ha funnits en kryddodling i närheten.

Troligen rör det sig därmed om tomtrännor som fyllts igen efterhand och karaktären på fyllningen visar på att det funnits bebyggelse, stallade djur och kanske en kryddträdgård väldigt nära. Fynden som påträffades var keramik av typen yngre rödgods, vilket ger en datering på senmedeltid.

I delområdets östra område påträffades vallgraven på flera ställen och troligen betyder detta att vallgraven grävts om, vilket även framkom på Sankt Laurentiigatan (figur 27 och figur 30). Det äldre markhorizontlager som vallgraven grävts igenom uppvisade en hög nedbrytningsgrad i makrofossilprovet. Köksavfall i form av förkolnad säd påträffades liksom enstaka förekomst av bolmört och penningört (bilaga 3, prov 6).

Figur 31. Delområde 6 västra delen vid Norra Vallgatan. Vallgrav samt tomtrännor påträffades i området.

Figur 32. Brunört *Prunella vulgaris*, en typiskt ängs- och betesväxt påträffad i fyllningen till tomträna på Norra Vallgatan (bilaga 3, prov 1). Fotografi Kulturen.

Figur 33. Brännässla *Urtica dioica*, ett tecken på väl gödslade marker, fröer påträffade i fyllningen till tomtränna på Norra Vallgatan (bilaga 3, prov 1). Fotografi Kulturen.

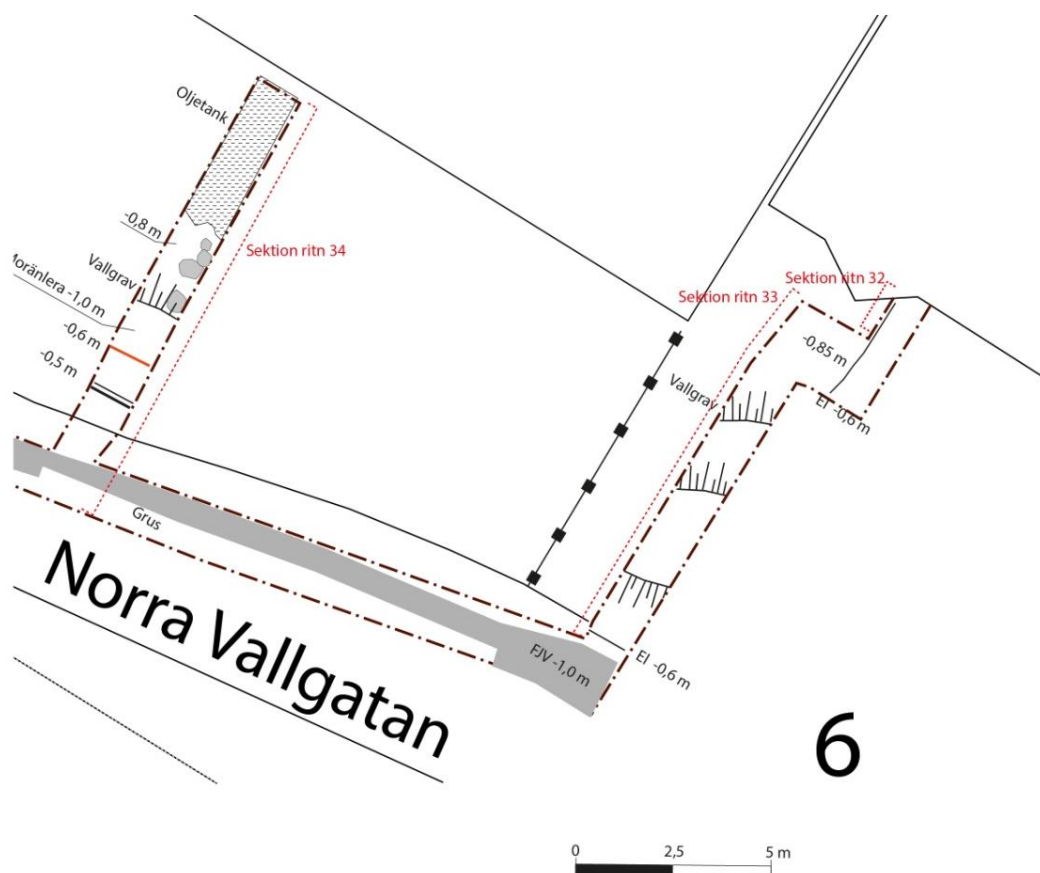

Figur 34. Hallon *Rubus idaeus*, representerar insamlat material eller förekomst i direkt närhet, fröer påträffade i fyllningen till tomtränna på Norra Vallgatan (bilaga 3, prov 1). Fotografi Kulturen.

Figur 35. Hasselnöt *Corylus avellana*, representerar insamlat material eller förekomst i direkt närhet, skal påträffade i fyllningen till tomträna på Norra Vallgatan (bilaga 3, prov 1). Fotografi Kulturen.

Figur 36 . Delområde 6, östra delarna vid Norra Vallgatan. Vallgraven med omgrävningar förekommer i båda schakt.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-4158-2015	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Projektnummer	61000-401
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Clemenstorget, Sankt Laurentiegatan, Bredgatan och Norra Vallgatan
Typ av exploatering	Schaktning för fjärrvärme		
Uppdragsgivare	Kraftringen		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Aja Guldåker		
Övrig personal	Mattias Karlsson, Johan Wallin, Gertie Ericsson		
Fältarbetstid	2015-08-17 — 2016-12-12		
Fälttid			
Arkeolog	232 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	672 m ²		
Kubik	1081 m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	232x750=174 000 SEK		
Rapport	200x750=150 000 SEK		
Analys	Luhm konservering 5063 SEK inkl moms, Arkeobotanik 22 412 SEK inkl moms		
Övrigt			
Summa:	351 475 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	351 475 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Km 95058:1-55		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	105 A3 ritfilm, planritningar skala 1:100, sektionsritningar skala 1:20		
Foto	87 digitala fotografier		
Analys	8 st makrofossilprover, konservering, 2 fynd		
Övriga upplysningar			

Referenser

- André, A. & Högstedt, C. 1990. *Kartornas Lund. 1580-talet till 1950*. Gamla Lund Förening för bevarande av stadens minnen. Årsskrift 72. Lund.
- Andrén, A. 1980. *Lund. Medeltidsstaden 26*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Rapport. Stockholm.
- Balic, I. 2001. Kv Klosterkyrkan 4, Lund. Arkeologisk förundersökning 2001. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 99*. Kulturen, Lund.
- Bevaringskommittén. 1981. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Clemens och Drottens rotar*. Lund.
- Bevaringskommittén. 1983. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Krafts rote*. Lund.
- Blomqvist, R. 1946. Lund på Mogens Madsens tid. I: *Det gamla Lund. Årsskrift XXVII*. Lund.
- Blomqvist, R. 1951. *Lunds Historia. 1. Medeltiden*. Lund.
- Blomqvist, R. 1978. *Lunds Historia. 2 Nyare tiden*. Lund.
- Blomqvist, R. 1985. Stadsvallen i Lund. Ett unikt byggnadsminne. *Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen årsskrift 67:2*.
- Carelli, P. 1991. Lunds stadsvall- nya undersökningar, nya perspektiv. *Ale- Historisk tidskrift för Skåneland, nr 3 1991*. Lund.
- Ericsson, G. 2008. Södra Esplanaden, Kastanjegatan och Skolgatan. Arkeologisk förundersökning 2005 och 2006. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 326*. Kulturen, Lund.
- Gardelin, G. 2007. Dalbyvägen, Östra Mårtensgatan, Östra Vallgatan i Lund. Arkeologisk förundersökning 2006. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 232*. Kulturen, Lund.
- Guldåker, A. 2011. Sankt Peter 35, Lund. Arkeologisk slutundersökning. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 383*. Kulturen, Lund.
- Guldåker, A. 2014. Lusthuset på Spydebergs prästgård. Spydebergs kommun, Norge. Arkeologisk förundersökning 2013. *Kulturmiljörapporter 2014:7*. Kulturen i Lund.
- Guldåker, A. 2015. Fjärrvärme m.m. Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2010-2011. *Kulturmiljörapporter 2015:12*. Kulturen i Lund.
- Guldåker, A. 2016. Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan. *Kulturmiljörapporter 2016:8*. Kulturen i Lund.
- Larsson, I. 2010. Millefolium, rölika, näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition. Vernacular Plant-names and Plants in Medieval Sweden. *Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien meddelanden nr 45*. Kristianstad.
- Mårtensson, A. 1985. Om fiskdammar i Skåne. I: *Kulturens årsbok*. Lund.
- Retzius, A. J. 1806. *Försök til en Flora Oeconomica Sveciæ eller Svenska Växters Nytt och Skada i Hushållningen*. 2 vols. Lund.

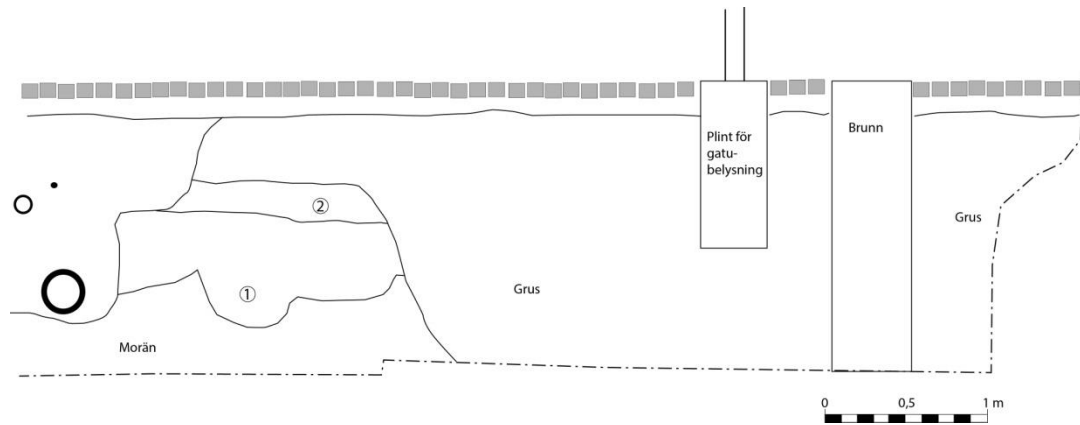
Rönn, V. 2000. Västra station, Lund. Arkeologisk förundersökning 1999. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 84*. Kulturen, Lund.

Bilagor

1. Sektionsritningar
2. Fyndförteckning
3. Makroskopisk analys av jordprover från fjärväreschaktet vid Clemenstorget m.fl.
4. Konserveringsrapport

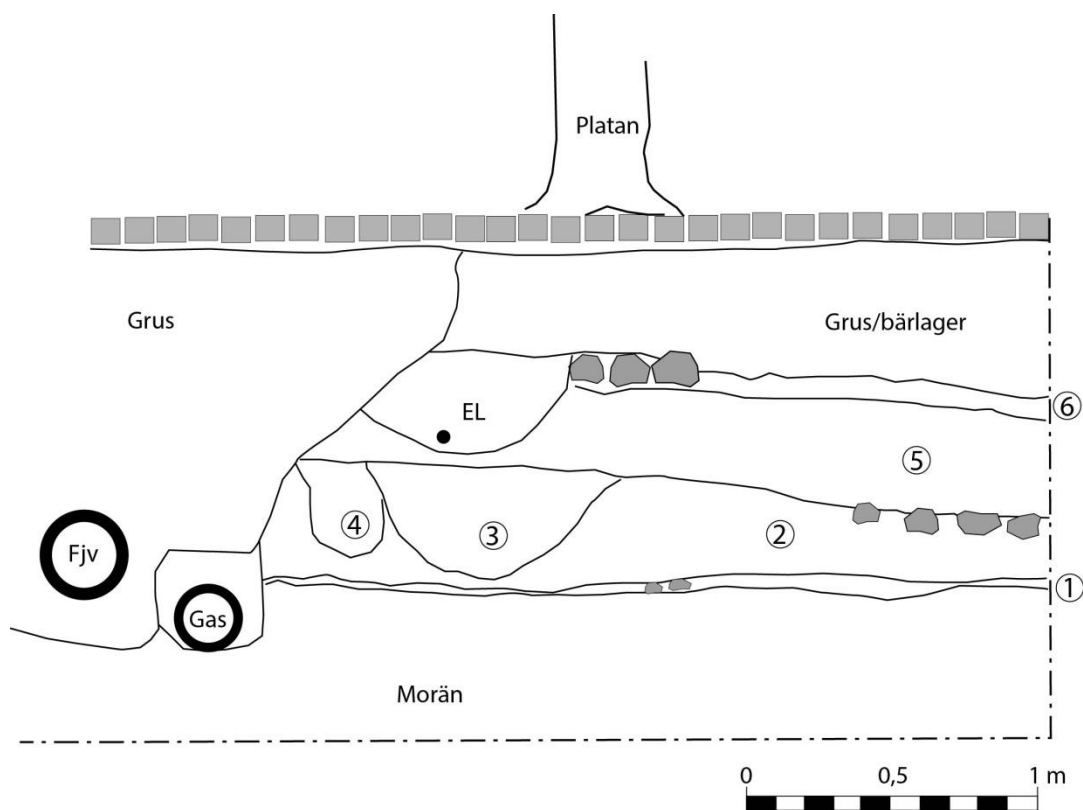
Bilaga 1

Ritning 2, Södra sektion I

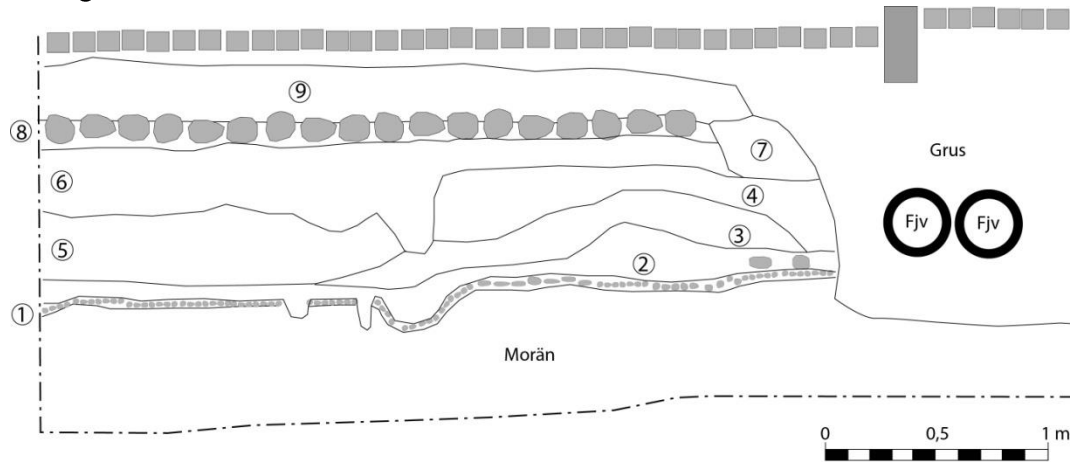
1. Brun, fet, finkornig till något grovkornig lera med inblandning av småsten, flinta och enstaka tegel. Kompakt och torr. Fyllning i tomträna med äldre markhorisont ovanpå, vilken ej kan särskiljas stratigrafiskt från fyllningen i tomtränan. Jämför med kontext 3 ritning 2, sektion II mot norr.
2. Mörkbrun, fet, finkornig, något kompakt och torr lera med inslag av humus. Inslag av träkol, bränd lera, djurben och enstaka tegelkross. Odlingsjord.

Ritning 2, Norra sektion II

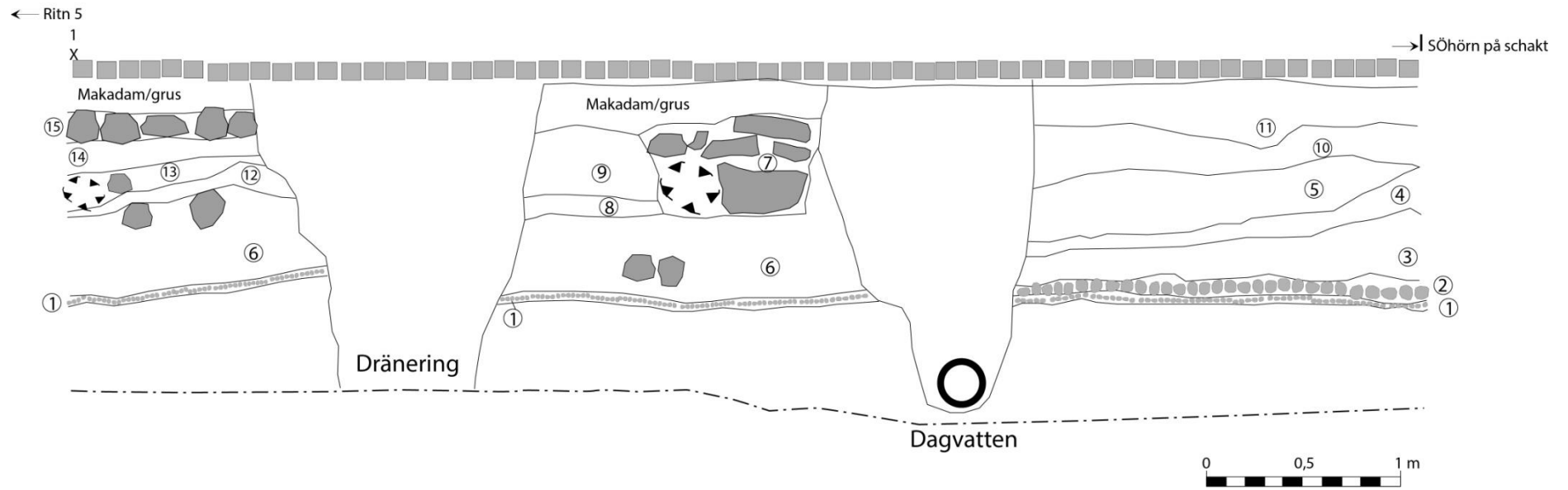
1. Småsten, knytnävstora som ett utlagt bärlager, men troligen naturligt.
2. Gulbrun, finkornig, torr och kompakt, fet lera med inslag av djurben, enstaka tegelkross och småsten. Äldre odlingsjord med del av äldre stenläggning på toppen.
3. Nedgrävning med fyllning av gul, torr, finkorning och kompakt lera omblandat med brun, torr, fet och finkornig lera och grus. Fyllning i tomträna. Jämför ritning 2 kontext 1 som troligen är samma ränna i söder.
4. Brun, finkornig, torr och fet lera, relativt kompakt. Fyllning i nedgrävning, troligen stolphål.
5. Gulbrun, finkornig, torr och kompakt, fet lera med inslag av djurben och småsten. Odlingsjord.
6. Röda tegelbitar och tegelkross i ett tjockt lager. Äldre vägbeläggning.

Ritning 3, Södra sektion III

1. Krossad sten i olika storlekar som ett utlagt bärlager, men troligen naturligt.
2. Brunsvart, fet, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av djurben, träkol och humus. Två nedgrävningar finns i kontexten vilket kan tyda på att mindre stolpar varit placerade i jorden. Äldre odlingsjord med svag antydning till gränsmarkerande vall i väster.
3. Brunsvartgul, fet, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av grus, djurben, träkol, större småsten och humus. Bättring av gränsmarkering i form av en mindre vall.
4. Brunsvart, fet, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av djurben, träkol, humus. Bättring av gränsmarkering i form av en mindre vall.
5. Brun, fet, finkornig och torr, något kompakt lera med humusinslag, träkolsbitar, enstaka tegel och kalk. Odlingsjord/Tomtmark.
6. Röd tegelkross och tegelbitar. En nedgrävning i kontexten tyder på att en stolpe eller liknande funnits på plats, vilken fortfarande motsvarar tidigare kontexters nedgrävningsområden. Troligen fortsatt hävd av gräns. Äldre vägbeläggning eller gårdsplan.
7. Gulbrun, något kompakt, torr och finkornig lera med inslag av djurben, tegel och kalk. Fyllning i nedgrävning, möjligen stabilisering för kullerstensväg i öst.
8. Kullersten i kompakt, fet, finkornig, torr brun lera med inslag av träkol och kalk. Troligen 1800-tals stenläggning.
9. Bärlager ovanpå stenläggning inför dagens gatstensbeläggning.

Ritning 4, Östra sektion

Lagerbeskrivningar på nästa sida

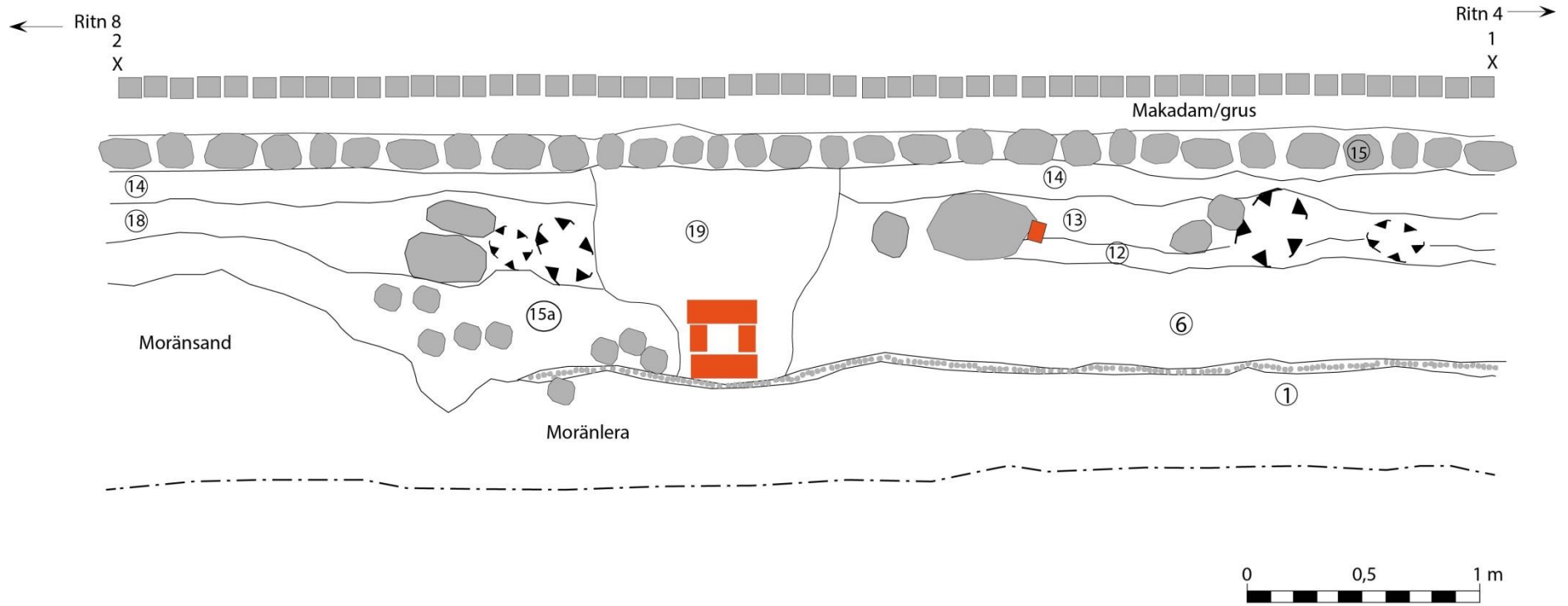
Lagerbeskrivningar till Ritning 4, östra sektion – föregående sida

1. Småsten i olika storlekar, som ett utlagt bärlager, men troligen naturligt.
2. Knytnävstora sten, stenläggning.
3. Brun, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av träkol och humus. Odlingsjord.
4. Röd tegelkross och tegelbitar. Äldre vägbeläggning eller gårdsplan.
5. Brun, fet, finkornig och torr lera, något kompakt. Utjämningslager.
6. Brun, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av träkol och humus. Odlingsjord.
7. Gråstensmur med fet lera emellan. Antingen del av husgrund eller gränsmarkering.
8. Tegelbitar och småsten i kompakt lera. Hårdgjord yta, golv eller gång.
9. Grus och lite sten. Hårdgjord yta, golv eller gång.
10. Kullersten, äldre gatubeläggning.
11. Bärlager till dagens gata, makadam och stenkross.
12. Svartbrun lera med inslag av grus, mycket träkol och enstaka kalkprickar. Packning under syllstensgrund.
13. Gråstenar i kompakt brunbeige lera med grusinblandning. Syllstensgrund.
14. Blandade massor av grus och lera, något kompakt och torrt. Utjämningslager ovanpå syllstensrad. Keramik av typen yngre rödgods.
15. Väldigt jämn stenläggning i makadam och grus. Möjligen 1900-tal. Jfr med planritning.

Lagerbeskrivningar till Ritning 5, östra sektion – nästa sida

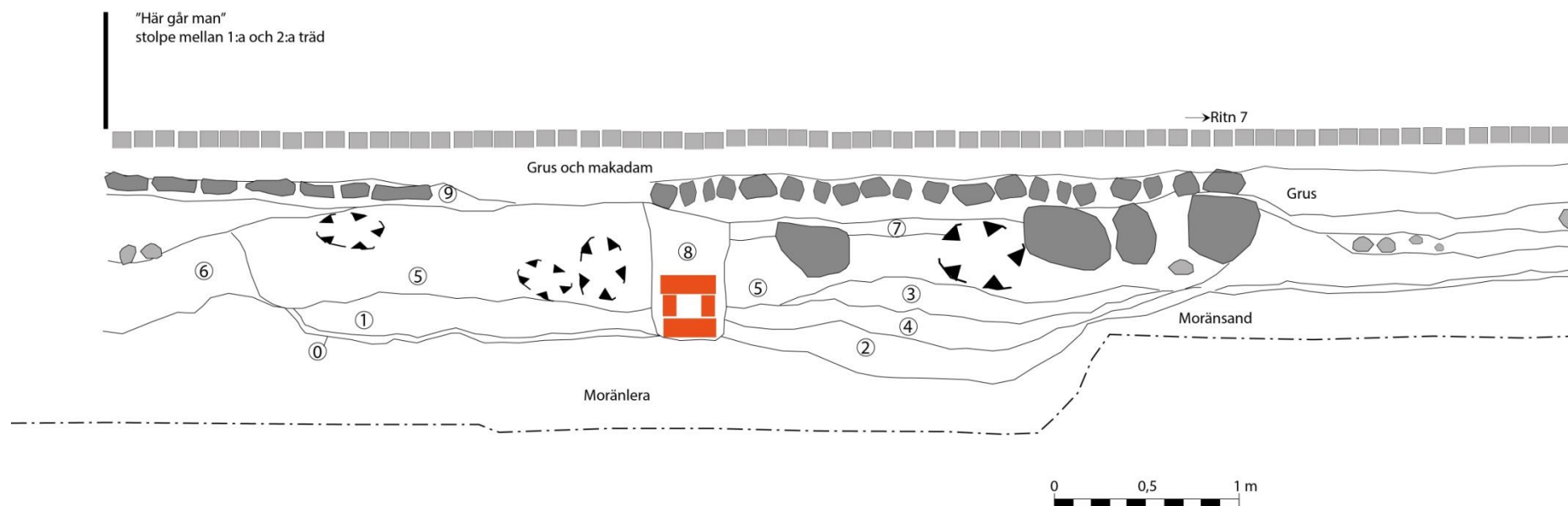
1. Småsten i olika storlekar, som ett utlagt bärlager, men troligen naturligt.
6. Brun, finkornig, torr och något kompakt lera med inslag av träkol och humus. Odlingsjord.
12. Svartbrun lera med inslag av grus, mycket träkol och enstaka kalkprickar. Packning under syllstensgrund.
13. Gråstenar i kompakt brunbeige lera med grusinblandning. Syllstensgrund.
14. Blandade massor av grus och lera, något kompakt och torrt. Utjämningslager ovanpå syllstensrad.
15. Brun grusinblandad lera, något fet och kompakt med inslag av träkol. Odlingsjord med steninslag, möjligen stenkista.
16. Fin ljus finkornig sand. Botten på stenkista.
17. Stensyll, fortsättning på husgrund (13)
18. Svartgrå, fet, finkornig, torr och kompakt lera med inslag av träkol, storstenstegel, mindre sten samt syllsten. Packning kring syllstensrad.
19. Omblandade massor, brungulsvart lera med inslag av tegel, småsten och träkol ovanpå dagvattenkylvert i tegel. Fyllning i tegelkylvert, troligen tidig 1900-talsdatering.

Ritning 5, Östra sektion

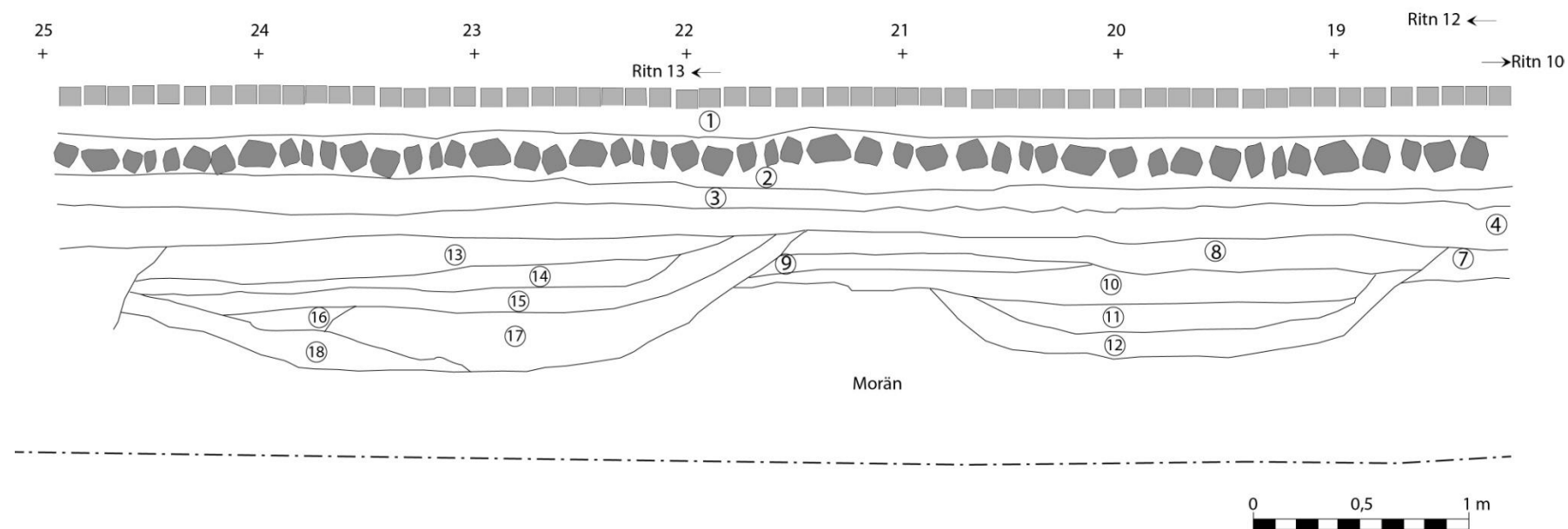
Lagerbeskrivningar föregående sida

Ritning 6 och 7, västra sektion

0. Småsten i olika storlekar, som ett utlagt bärlager, men troligen naturligt.
1. Svartgrå, fet, finkornig, något kompakt lera med inslag av knytnävstora stenar. Packningslera under syllstensområde.
2. Ljusbrun, kompakt lera med småsten i. Torr, grovkornig med enstaka inslag av tegelkross. Utjämning av sänka.
3. Knytnävstora stenar, Packning under stensyll. Dränering.
4. Brun, finkornig, torr och fet lera med grusinslag, relativt kompakt. Utjämnig av sänka.
5. Brun, finkornig, torr och fet lera med grusinslag, träkol och sot. Relativt kompakt. Packning kring syllsten.
6. Brungrå, finkornig, torr och fet lera med grusinslag. Relativt kompakt. Odlingsjord.
7. Svartgrå, fet, finkornig, torr och kompakt lera med inslag av träkol. Nästan som brandlager men troligen utjämning ovanpå syllsten.
8. Omblandade massor, brungulsvart lera med inslag av tegel, småsten och träkol ovanpå dagvattenkulvert i tegel. Fyllning i tegelkulvert, troligen tidig 1900-talsdatering.
9. Väldigt jämn stenläggning i makadam och grus. Möjligen 1900-tal. Jfr med planritning.

Ritning 12 och 13, östra sektion

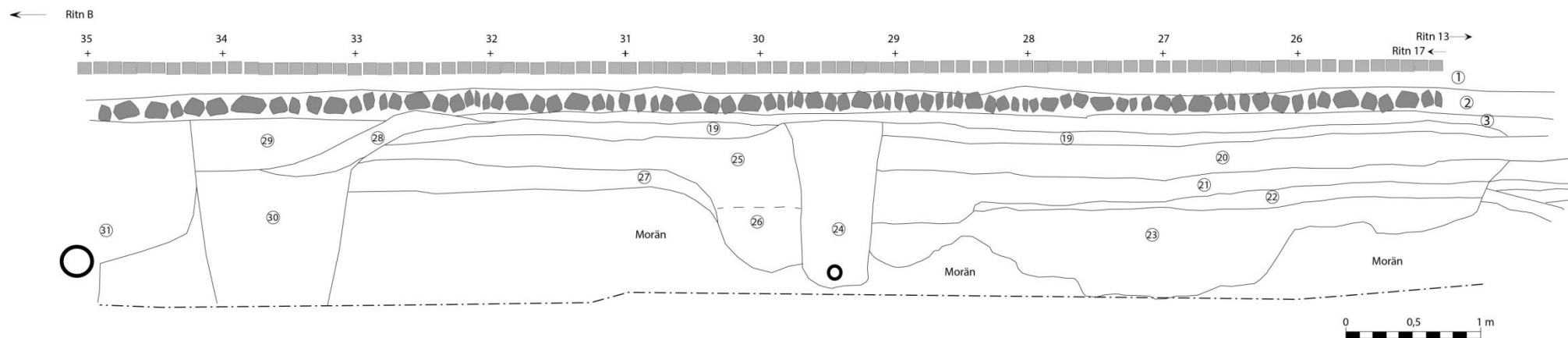
1. Bärlager grus och makadam till dagens gatubeläggning med gatsten.
2. Äldre gata med kullersten i grus och småsten med lite inblandad kulturjord.
3. Grå, finkornig, torr och kompakt kulturjord med fläckar av blålera. Inslag av träkolsbitar, röd tegelkross, kalkprickar. Utjämningslager.
4. Gråbrun, finkornig kulturjord med inslag av träkolsprickar, småsten, tegelkross. Påverkad äldre matjord.
7. Brun kulturjord, nästanmorän till morän. Inslag av lite småsten.
8. Gråbrun, finkornig torr jord. Kompakt med inslag av träkolsfläckar och enstaka småsten. Utjämning och fyllning i tomträna.
9. Melerad, finkornig brun jord med gula lerfläckar, enstaka småsten. Kompakt och torr. Utjämning och fyllning i tomträna.
10. Grå, finkornig och homogen lera, något fuktig. Inslag av enstaka träkolsprickar. Fyllning i tomträna.
11. Brunrå kulturjord, finkornig, lite fuktig, fett, enstaka småsten och djurben, lite luckert. Fyllning i tomträna.
12. Brunrå kulturjord, finkornig, fet, kompakt med enstaka bränd lera och träkolsprickar. Fyllning i tomträna.
13. Gråbrun finkornig jord, fett, lite torr och kompakt. Inslag av träkol och enstaka röd tegelkross. Utjämning och fyllning i tomträna.
14. Kulturjord blandad med stora gula lerfläckar och enstaka småsten. Torrt, finkornigt, fett samt lite luckert. Utjämning och fyllning i tomträna.
15. Finkornigt, beigebrunt, fett, torrt med enstaka kalkprickar och enstaka gula lerfläckar. Fyllning i tomträna.

16. Mindre lager med mycket inslag av gul lera samt enstaka bränd lera. Fyllning i tomträna.
17. Brun kulturjord, fet, finkornig, kompakt med lite lerfläckar och inslag av träkol. Fyllning i tomträna.
18. Brun kulturjord, mer homogen än (17). Fet, finkornig och lite torr. Fyllning i tomträna.

Lagerbeskrivningar ritning 17, östra sektion (nästa sida)

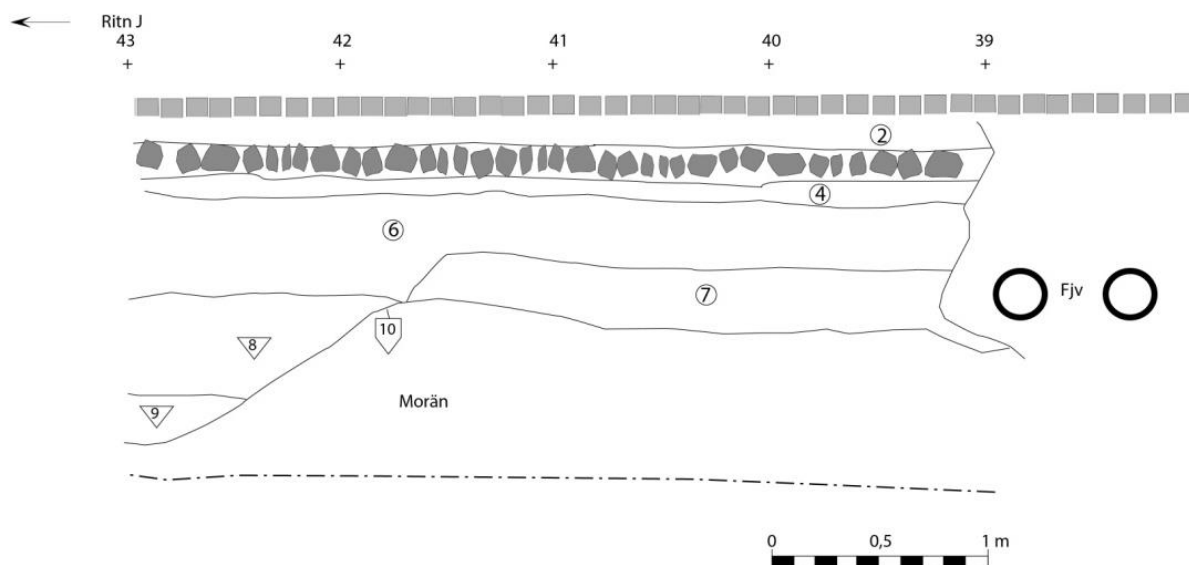
1. Bärlager grus och makadam till dagens gatubeläggning med gatsten.
2. Äldre gata med kullersten i grus och småsten med lite inblandad kulturjord.
3. Grå, finkornig, torr och kompakt kulturjord med fläckar av blålera. Inslag av träkolsbitar, röd tegelkross, kalkprickar. Utjämningslager.
19. Grå, finkornig, kompakt, torr jord med inslag av träkol, tegelkross. Utjämningslager.
20. Ser ut att vara fortsättning på kontext 4 (ritn 13 och 14). Det ska dock noteras att kontexten i sådana fall ganska abrupt börjar ha ett inslag av stora krossade tegel. Möjligen finns ett lagerskifte vid 24,5 m men det var ej tydligt.
21. Grå, finkornig jord. Kompakt, torr, fet och relativt homogen med enstaka träkolsprickar och lite småsten. Utjämningslager.
22. Mestadels grå finkornig jord men med mycket träkol, lite lerfläckar och lite luckert. Utjämningslager och fyllning i tomträna.
23. Brunrå finkornig kulturjord. Fet, med inslag av träkol, småsten, enstaka kalkprickar. Mot botten finns stora lerkladdar. Fyllning i tomträna.
24. Nedgrävning för Höganäsrör med fyllning av blandad kulturjord.
25. Brunrå kulturjord, finkornig, kompakt, torr med mycket kalkprickar, träkolprickar samt lite djurben. Utjämningslager.
26. Brunrå kulturjord blandad med ganska mycket lera. Torrt, kompakt med lite kalkprickar och enstaka djurben. Fyllning i nedgrävning.
27. Brunrå, finkornig kulturjord blandad med lite småsten. Mer humös i toppen, övergång mot morän i botten. Gammal matjord.
28. Mestadels lera. Inslag av kulturjord. Fyllning.
29. Brunrå kulturjord, finkornig, torr, kompakt och fet med inslag av träkol, djurben, sten. Fyllning.
30. Brunrå kulturjord. Torr, finkornig, lite luckert inslag av träkol och stora fläckar lera, särskilt mot botten. Fyllning.
31. Rorschakt, återfylld med kulturjord.

Ritning 17, östra sektion

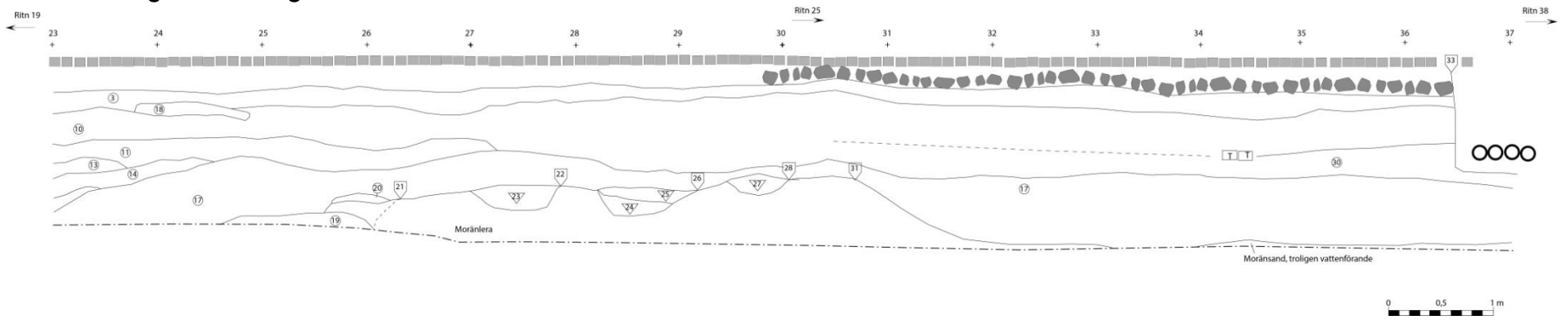
Lagerbeskrivningar föregående sida

Ritning F, östra sektion

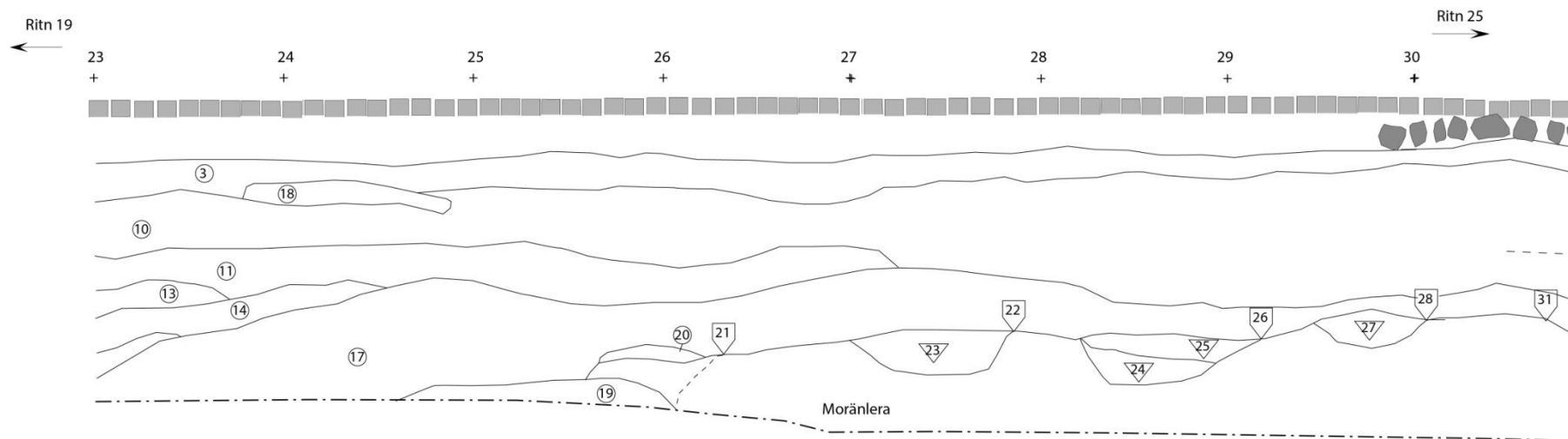
1. Gatsten
2. Brungrå grus, grovkornig, väl sorterad, torr, mager och mycket porös. Bärlager för gatsten.
3. Kullersten satt i gulbrunt grus. Kullersten ca 0,10x0,20 m, rundade. Äldre torgbeläggning, 1800-tal.
4. Gråblå lerhaltig kulturjord. Finkornig och väl sorterad. Fett, fuktig och kompakt. Utjämningslager inför anläggandet av torget.
6. Brungrått lerhaltig kulturjord med inslag av träkol, kalk, rött tegel. Väl sorterat och finkornigt. Fett, fuktigt och kompakt. Utjämningslager efter att stadsvallen/vallgraven tagits ur funktion.
7. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av träkol. Finkornigt, väl sorterat, fett, fuktigt och kompakt. Marklager ovanpå morän.
8. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av träkol, kalk, enstaka röd tegelkross. Finkornigt, väl sorterat och kompakt. Utfyllnadslager/utjämningslager, påfört efter att vallgraven förlorat sin funktion. Fynd av keramik av typen yngre svartgods eller mer troligt jydepotta.
9. Gråsvart, lerhaltig kulturjord med inslag av träkol, enstaka djurben som ligger vågrätt. Finkornigt och väl sorterat, fett och fuktigt på gränsen till mycket fuktigare i botten. Fyllning i vallgrav.
10. Nedgrävning för vallgrav i morän.

Översikt Ritning H och ritning 25, västra sektion

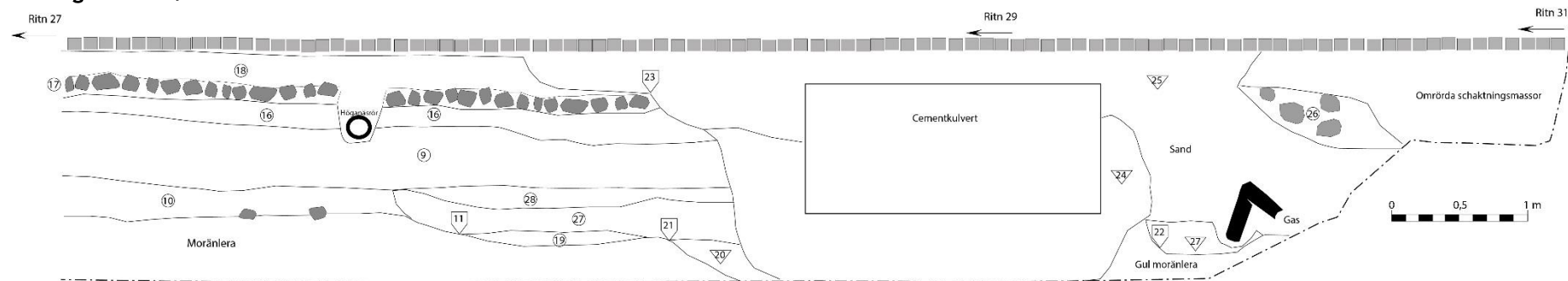
Ritning H västra sektion, förstorat

Lagerbeskrivningar: Ritning H och ritning 25, västra sektion

3. Mörkt grå, finkornig, torr kompakt jord med inslag av blå lerfläckar, röd tegelkross, gul tegelkross. Utjämning.
10. Brun finkorning jord, torr, fett, lite fuktigt, ej särskilt kompakt. Inslag av fler komponenter än (10). Röd tegelkross, träkolprickar, en bit med möjligt gul tegel.
11. Brun finkorning jord, torr, fett, lite fuktigt, ej särskilt kompakt. Inslag av fler komponenter än (10). Röd tegelkross, träkolprickar, enstaka djurben, enstaka kalkprickar, glasfönster. Utjämning/fyllning.
13. Brun finkorning jord, fett, lite fuktigt, ej särskilt kompakt. Inslag av röd tegelkross, träkolprickar, enstaka djurben, enstaka kalkprickar, glasfönster. Utjämning/fyllning.
14. Ganska ljus brungrå kulturjord. Fett, lite fuktigt, inte särskilt kompakt. Inslag av röd tegelkross, lite småsten. Fyllning/utjämning.
17. Gråbrun lerhaltig kulturjord, relativt rikligt inslag av träkol. Enstaka fynd av tegelkross, flinta. Finkornig, välsorterat, fett, fuktig och kompakt. Sväm eller fyllningslager i/vid vallgrav. Fynd av 1 st fot till en glaserad trefotsgröta.
18. Gråbrun, lerhaltig kulturjord med inslag av gul lera och träkol. Finkornig, välsorterad, fett, torr och kompakt. Utjämningslager, möjligen i en svacka som uppstått efter sättningar i vallgravens fyllningslager.
19. Brungrå, lerhaltig kulturjord med inslag av gulröda lerfläckar och träkol. Finkornig, välsorterad, fett, fuktig och kompakt. Fyllning eller sväm i vallgrav.
20. Varvad grå kulturjord och gul moränlera. Finkornig osorterat, fett. Torr och kompakt. Omgrävning av vallgrav.
21. Nedgrävning i morän. Släntar mot söder. Nedgrävning för norra sidan av vallgraven.
22. Nedgrävning i morän (se planritning figur 15), möjligen stolphål.
23. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av träkol och enstaka tegel. Finkornig, välsorterad, fett, fuktig, kompakt. Fyllning i nedgrävning 22.
24. Grå lera, enstaka träkol. Finkornig, välsorterad, fett, fuktigt och kompakt. Fyllning i nedgrävning 26.
25. Varvad gul moränlera och grå lera. Finkornig, välsorterad, fett, torr och kompakt. Fyllning i nedgrävning 26.
26. Nedgrävning i morän, möjligen stolphål.
27. Grå lera varvad med gul moränlera. Finkornig, osorterad, fett, torr och kompakt. Fyllning i nedgrävning 28.
28. Nedgrävning i morän, möjligen stolphål.
31. Nedgrävningsskant för dammen norr om vallgraven.

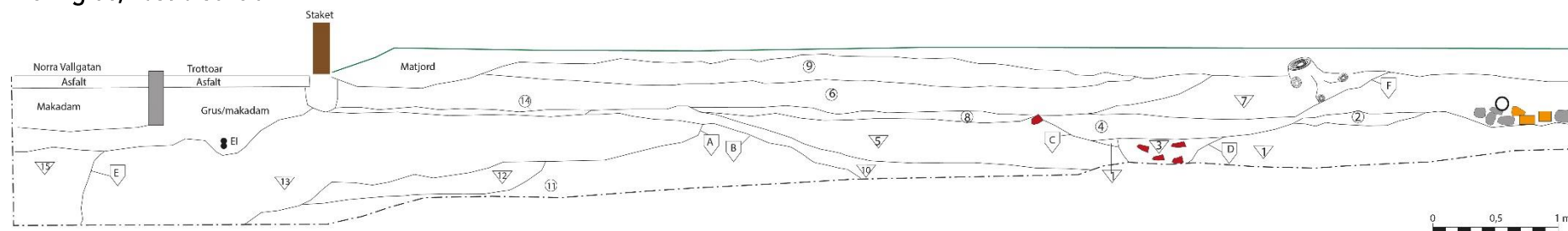
Ritning 29 & 31, norra sektion

Lagerbeskrivningar:

- 9. Marklager. Gråbrun, lerhaltig kulturjord med inslag av träkol, rött tegel, dock mindre tegel än ovanliggande (8). Finkornigt, välsorterat, fett, fuktigt och kompakt.
- 10. Äldre marklager ovan morän. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av träkol, kompakt, fett, fuktigt.
- 11. Nedgrävning för dike/tomträna.
- 16. Utjämningslager inför kullerstenläggning, daterat till 1800-tal. Gråbrun lera, finkornig, välsorterad, fett, fuktigt och kompakt.
- 17. Kullersten i grus, 1800-tal.
- 18. Bär-/utjämningslager. Brungult grus, finkornig, välsorterad, torr, mager och porös.
- 19. Primär avsättning/fyllning i nedgrävning (22). Grå lera, enstaka inslag av träkolsprickar. Finkornigt, välsorterat, fett, fuktigt och kompakt.
- 20. Fyllning/sväm i nedgrävning (21). Grå lera, enstaka inslag av träkolsprickar, finkornigt, välsorterat, fett, fuktigt och kompakt.
- 21. Nedgrävning för dike/tomträna.
- 22. Nedgrävning för dike/tomträna.
- 23. Nedgrävning för fjärrvärmeschakt med kulvert.
- 24. Fyllning i fjärrvärmeschakt. Grus.
- 25. Fyllning i fjärrvärmeschakt/gas. Grus.
- 26. Fyllning i fjärrvärmeschakt. Grus, sten.
- 27. Fyllning i dike/tomträna (22), samt äldre odlingsjord. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av rött tegelkross och träkol. Dock inte så mycket som i ovanpåliggande lager (28). Fett, fuktigt, kompakt, finkornigt, välsorterat.
- 28. Gråbrun lerhaltig kulturjord med inslag av röd tegelkross och träkol. Fett, fuktigt, kompakt, finkornigt, välsorterat.

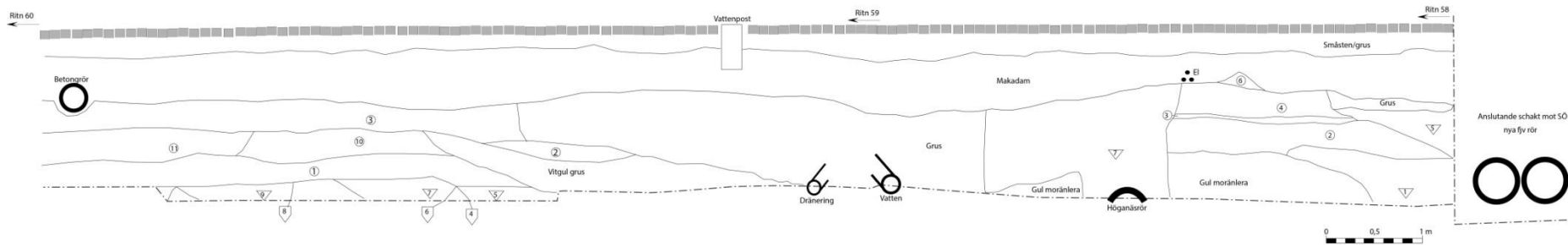
Ritning 33, västra sektion

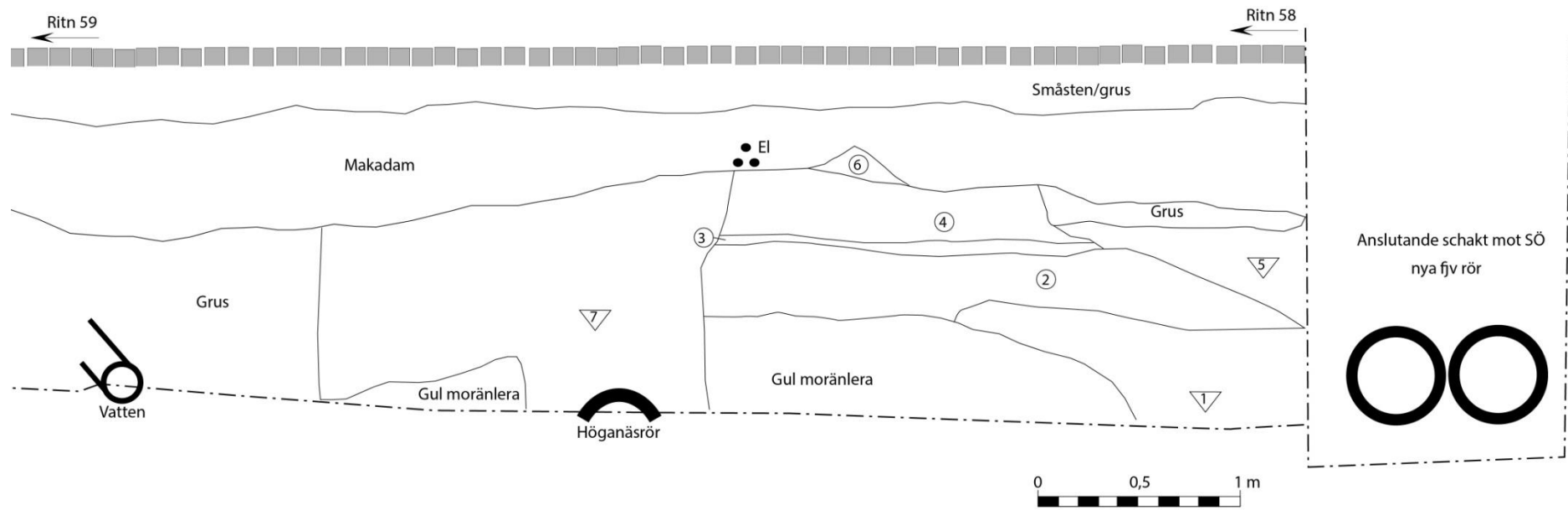

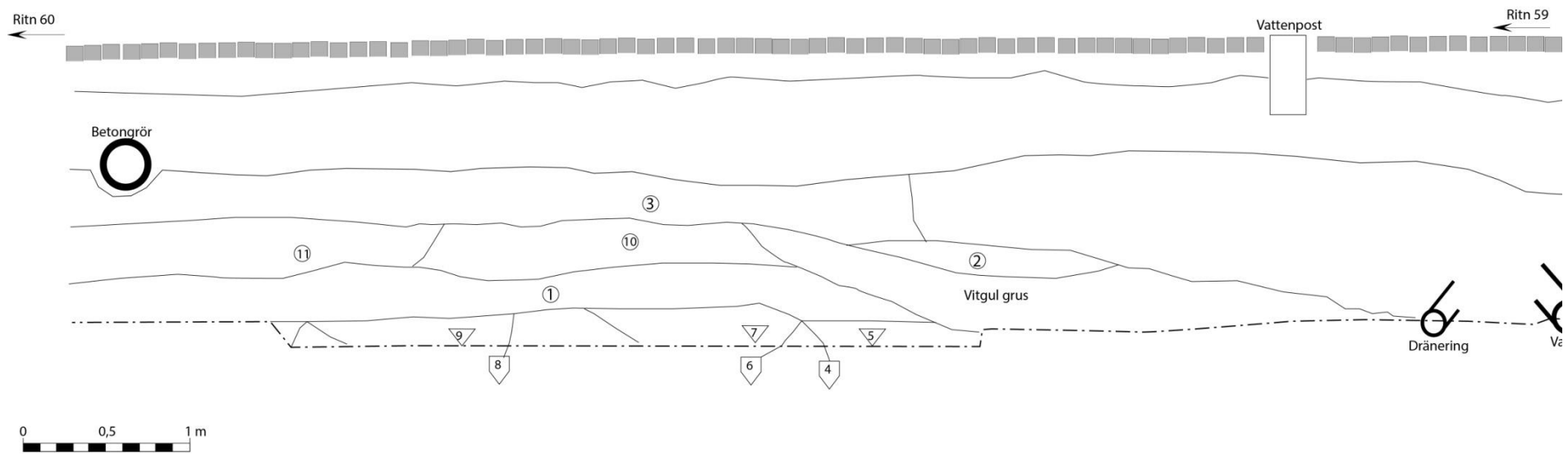
Lagerbeskrivningar:

- A. Nedgrävningskant i nästanmorän. Äldsta fasen vallgrav.
- B. Nedgrävningskant i nästanmorän och delvis i äldre kulturlager. Första omgrävning av vallgrav norr om den äldsta (A).
- C. Nedgrävningskant. Andra omgrävning av vallgrav norr om och i (B).
- D. Nedgrävningskant. Fyllning i vallgraven, troligen efter att vallgraven tagits ur bruk.
- E. Nedgrävningskant till fjärrvärmeschakt.
- F. Nedgrävningskant. Genom grundläggningsmassor för huskropp i norr. Troligen för att påföra jordmassor utan byggmaterial.
1. Fyllning i vallgrav (C), brungrå, fet, kompakt, finkornig lera. Torr med inslag av träkol, kalkprickar och småsten.
2. Stabiliseringslager ovanpå vallgravsfyllning. Gul lera, kompakt, torr, finkornig och fet.
3. Fyllning i nedgrävning (D). Rött tegel, takpannor och –brockor, kalkbruk. Avfall.
4. Fyllning i vallgrav. Gråbrun, fet, något grusig, något kompakt torr lera med inslag av kalkprickar, småsten, och tegelkross.
5. Fyllning i vallgrav (B). Brun, kompakt, torr, fet och finkornig lera med inslag av kalk, enstaka tegel och småsten.
6. Uppfyllnadslager för att höja terrängen. Svartbrun, något porös humus med grus- och lerinslag. Inslag av kalk, enstaka tegel och småsten.
7. Som (6) men med mer lera och mindre träkol.
8. Stabiliseringslager ovanpå vallgravsfyllning. Samma som (2). Gul, fet, finkornig lera något porös och torr.
9. Uppfyllnadslager för att höja terrängen. Grovkornigt grus, torr och porös.
10. Fyllning i vallgrav (B). Tegelbrockor och –bitar.
11. Morän med lite inblandning av första markhorisont. Brun, mycket kompakt, finkornig, torr lera.
12. Fyllning i vallgrav (A). Storstenstegel, sten, kalkbruk.
13. Fyllning i vallgrav (A). Brun, något kompakt till porös fet lera med grusinslag, tegelkross, småsten och kalk.
14. Raseringsmassor/utjämning ovanpå vallgravsfyllning. Kalk. Poröst, torrt och finkornigt.
15. Fyllning i fjärrvärmeschakt. Grus, torrt, poröst och magert.

Översikt Ritning 58 och 59, östra sektion

Lagerbeskrivningar på nästa sida

Lagerbeskrivning östra sektion ritn 58

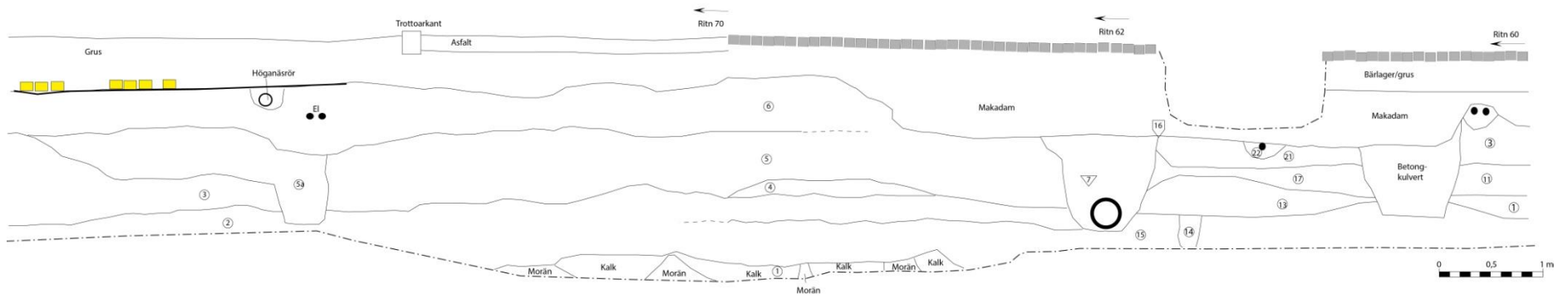
1. Blåbrun lera, mycket kompakt och finkornig med enstaka inslag av bränd lera och träkol. Fyllning i damm.
2. Brun, något luckrare finkornig lera med humusinslag, träkol, enstaka tegel. Fyllning i damm samt odlingsjord.
3. Brunsvart, torr och finkornig, lera. Strimma av träkol, djurben. Markhorisont.
4. Brun, lucker och något fet lera med grusinslag, träkol, tegel samt kalkprickar. Påförd matjord/odlingsjord.
5. Blålera, torr och kompakt samt finkornig. Utjämning av sättnig.
6. Som (5) fast kapad av makadam.
7. Brun-blå-gul kompakt lera, torr och finkornig. Fyllning i avloppsschakt.

Lagerbeskrivning östra sektion ritn 59

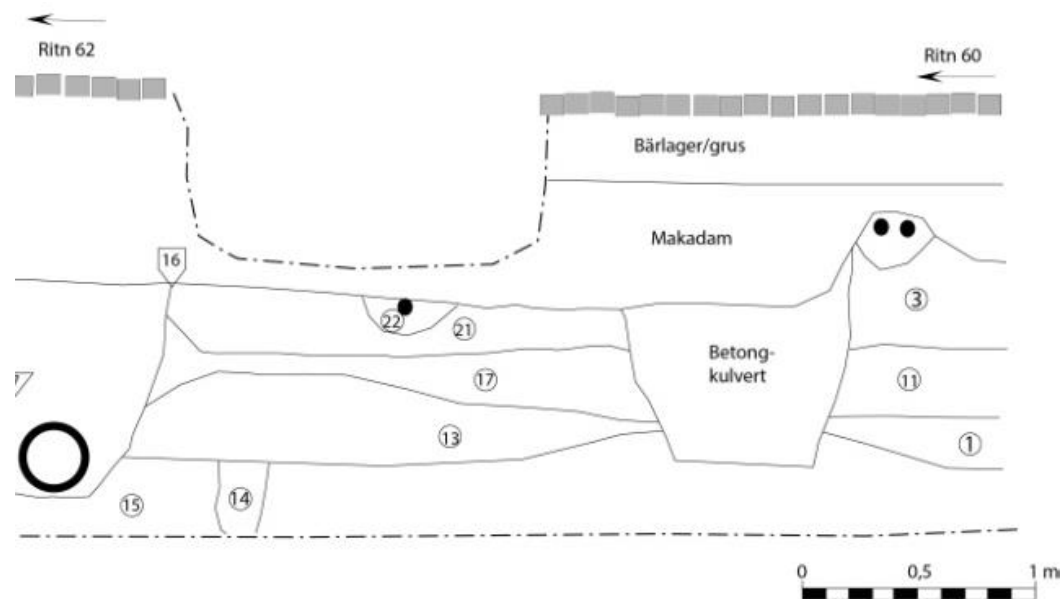
1. Brungrå lera, finkornig, fet, fuktig och kompakt med inslag av tegelkross. Marklager eller utjämningslager.
2. Brun lera med visst humöst inslag. Finkornigt, fet, fuktig och kompakt. Inslag av tegelkross, småsten, smågatsten. Sentida bärlager.
3. Brun lera, finkornig, torr, mager, lös med inslag av bränd lera, tegelkross. Sentida lera. Utjämning/bärlager väg.
4. Nedgrävning med rak västra sida och sluttande östra. Grävd i morän eller möjligen fossil markhorisont.
5. Brun, finkornig lera. Fet, fuktig koch kompakt "plastisk". Inslag aav lera och grå morän. Enstaka bränd lera och träkol. Fyllning i ränna (4), kanske tillflöde till damm eller vallgrav.
6. Samma som (4).
7. Samma som (5).
8. Samma som (4).
9. Samma som (5).
10. Brungrå humus med inslag av en del lera, tegelkross, kalk, småsten. Grovkornig, mager, torr, kompakt. Kan vara utlagt som bärlager inför byggnation, se (11).
11. Brun humus, tegelbitar, tegelkross, kalkbruk, kalk, småsten. Raseringslager från byggnationen i området eller utlagt som bärlager då Sankt Laurentiigatan lades ut, efter vallen och vallgrav fallit ur bruk.

Översikt Ritning 60, 62, 70, östra sektion

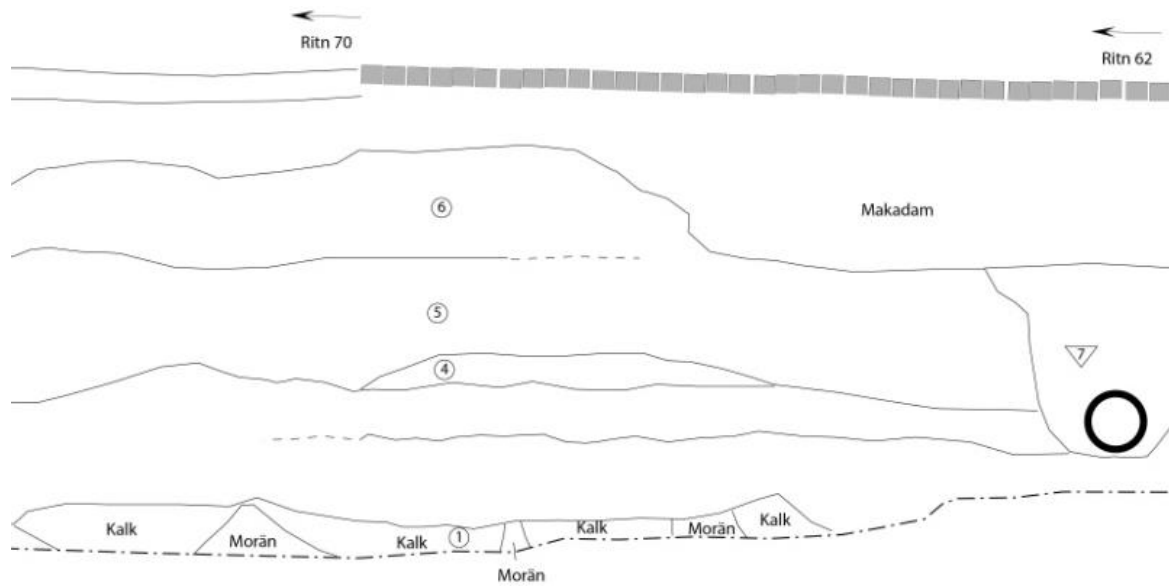

Ritning 60, östra sektion

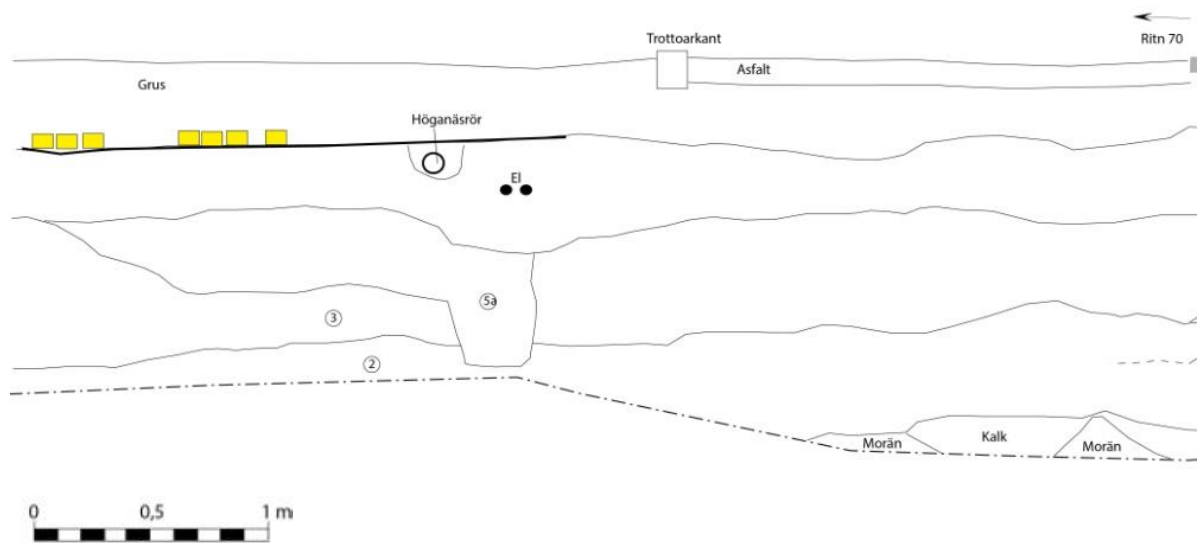
1. Brunrå lera, finkornig, fet, fuktig och kompakt med inslag av tegelkross. Marklager eller utjämningslager.
3. Brun lera, finkornig, torr, mager, lös med inslag av bränd lera, tegelkross. Sentida lera. Utjämnning/bärlager väg.
11. Brun humus, tegelbitar, tegelkross, kalkbruk, kalk, småsten. Raseringslager från byggnationen i området eller utlagt som bärlager då Sankt Laurentiigatan lades ut, efter vällen och vallgrav fallit ur bruk.
13. Brunrå humös lera, finkornig, fet fuktig och kompakt. Inslag av mycket träkol, tegelkross och bränd lera. Utjämnning gata, omgrävning av vall/vallgrav, 1600-tal?
14. Stolpe, fyllning grågul lera
15. Gråbrun lera och humus. Finkornig, fet, fuktig och kompakt (plastisk). Inslag av träkol och bränd lera. Sediment?
16. Nedgrävning för Höganäsrör, fylld med kulturlager lera.
17. Gulbrun humus med inslag av lera. Finkornig, fet, fuktig samt kompakt. Mineralogena utfällningar. Småsten, träkol, bränd lera och djurben. Marklager? Gata? Inget sentida.
21. -
22. -

Ritning 62, östra sektion

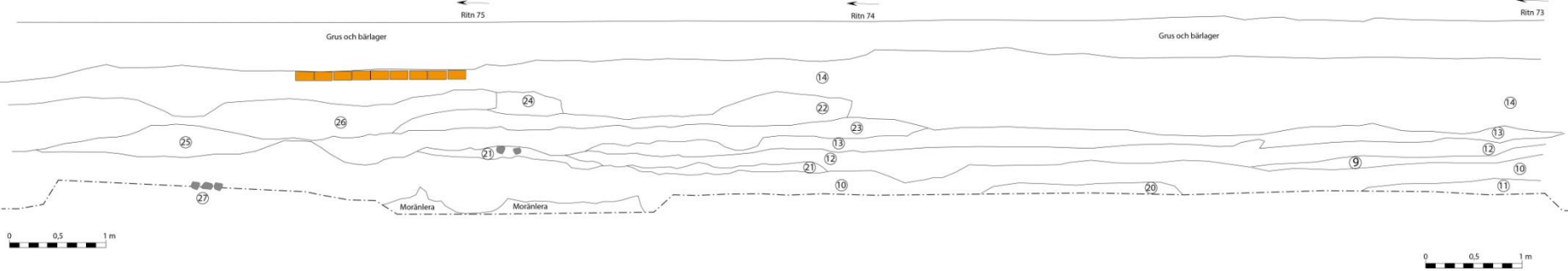
1. Kalk, blandat med blågul moränlera som pendlar från grusig till fet, något fuktig. Något porös till kompakt. Oklart om det är naturliga rännor eller grävda.
2. Mörkbrun, relativt kompakt till något porös lera med humusinslag. Finkornig, mycket fet och något fuktig med inslag av träkol. Äldre odlingslager.
4. Träkol, något poröst i brun fet lera. Inslag av tegel och förekomst av djurben. Keramik av typen yngre rödgods. Härd eller brandlager.
5. Brun fet lera med viss grusinblandning, något kompakt och torrt med tegelinslag, både bitar och –kross. Förekomst av kalkprickar och djurben. Utjämnings-/uppfyllnadslager.
6. Blåbeigegul moränlera som fungerat som stabiliseringslager innan bärlager.
7. Gulbrun, fet lera, torr och kompakt. Fyllning i rörschakt.

Ritning 70, östra sektion

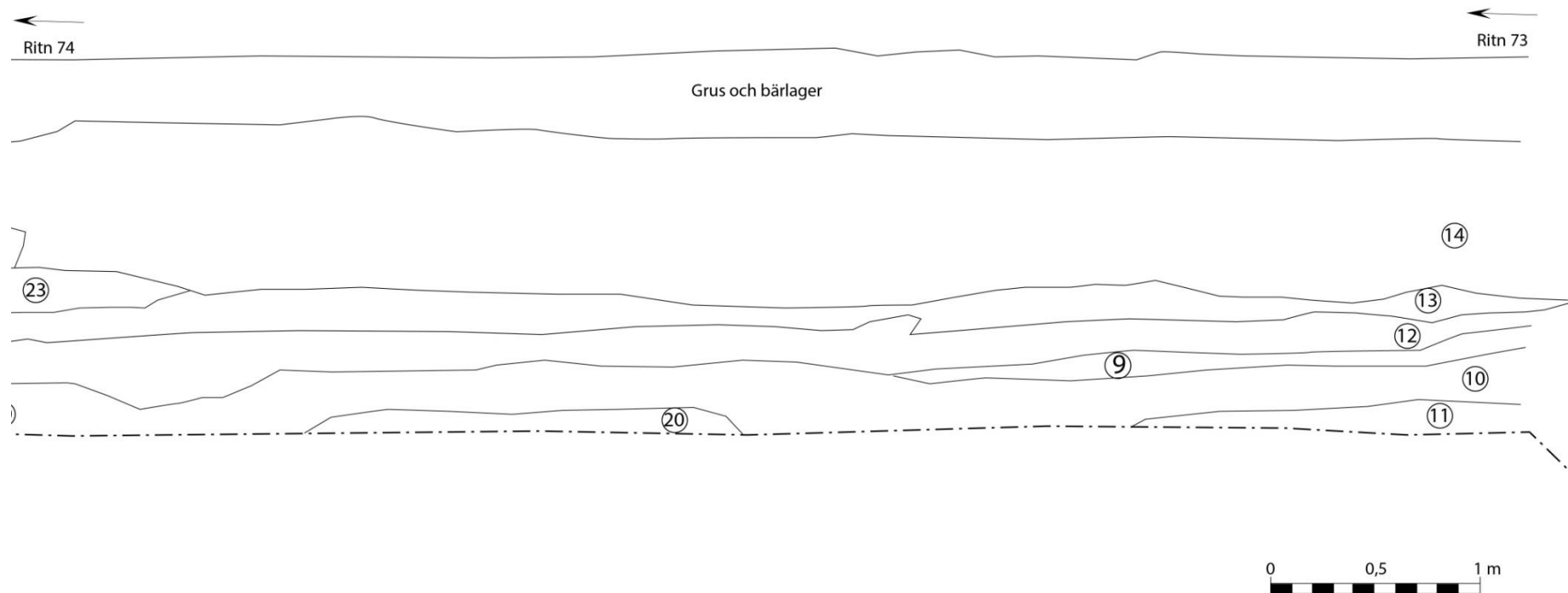

2. Brun finkornig, fet, kompakt lera med enstaka småsten i botten. Bottensediment i vallgrav?
3. Brunsvart, fet, kompakt lera men något luckrare än (2). Relativt torr, finkornigt med inslag av tegel både rött och gult, träkol, kalk. Keramik av typen yngre rödgods. Igenfyllning av vallgrav?
- 5a. Gulbrun, relativt kompakt lera med inslag av tegel och träkol. Kompakt, torr och finkornig. Kanske ett äldre dike som fyllts igen.

Översikt ritning 73, 74, 75, östra sektion

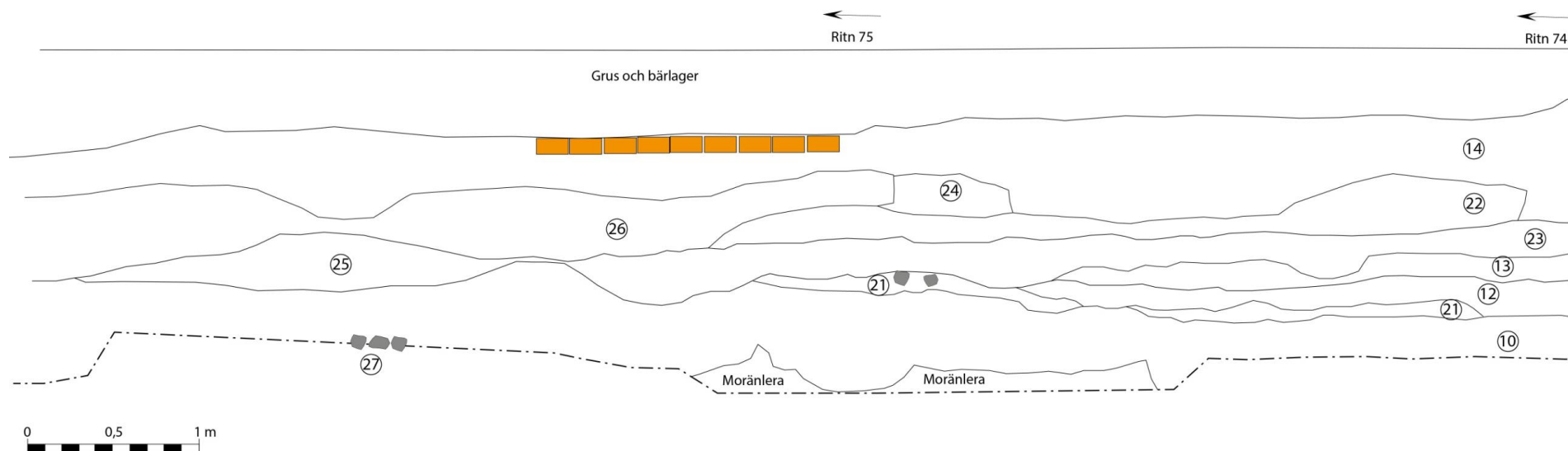

Ritning 73, östra sektion

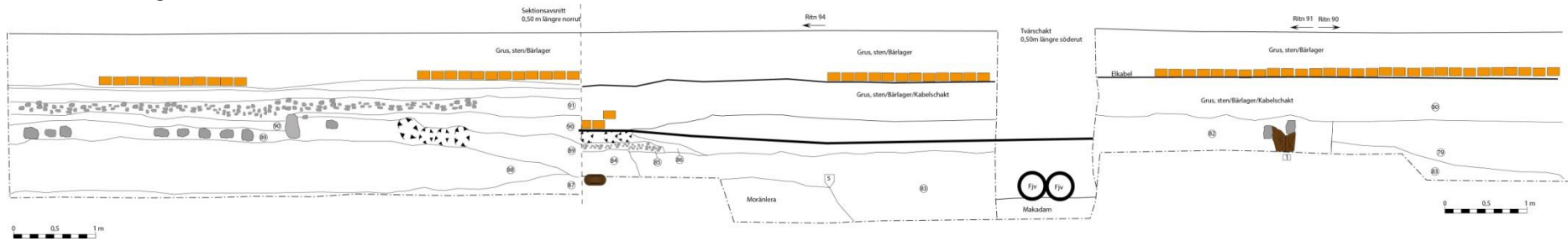
9. Gul lera med inslag av träkol, kalk, mellanstora stenar, småsten, tegelkross, bränd lera. Finkornig, torr, mager och kompakt. Utjämning.
10. Brun lera blandad med humus, finkornig, mager, torr och kompakt. Inslag av kalk, tegelkross och bränd lera. Markhorisont med ränna /dike – ägogräns.
11. Brun lera, finkornig, fet, mellantorr, kompakt, plastisk. Inslag av tegelkross, småsten, träkol, kalk. Fyllning i vallgrav?
12. Brun humus, finkornig, torr, mager, kompakt. Nedbrutet. Inslag av småtill mellanstora stenar, tegelkross, träkol, lerfläckar, bränd lera. Odling, möjligen igenfyllning av vallgrav.
13. Gul lera med inslag av bränd lera, småsten, tegel. Utjämning över igenlagd vallgrav eller nivellering inför utläggandet av Sankt Laurentiigatan.
14. Sentida bärlager till Sankt Laurentiigatan, matjord, grus, makadam, småsten mm.
20. Brun lera, finkornig, fet, mellantorr, kompakt, plastisk. Inslag av tegelkross, småsten, träkol, kalk. Ränna eller fyllning i vallgrav.
23. Brunrå lera. Finkornig, torr, mager, kompakt med inslag av tegelkross, bränd lera, träkol, kalk och småsten. Nivellering inför byggnation.

Ritning 74, 75, östra sektion

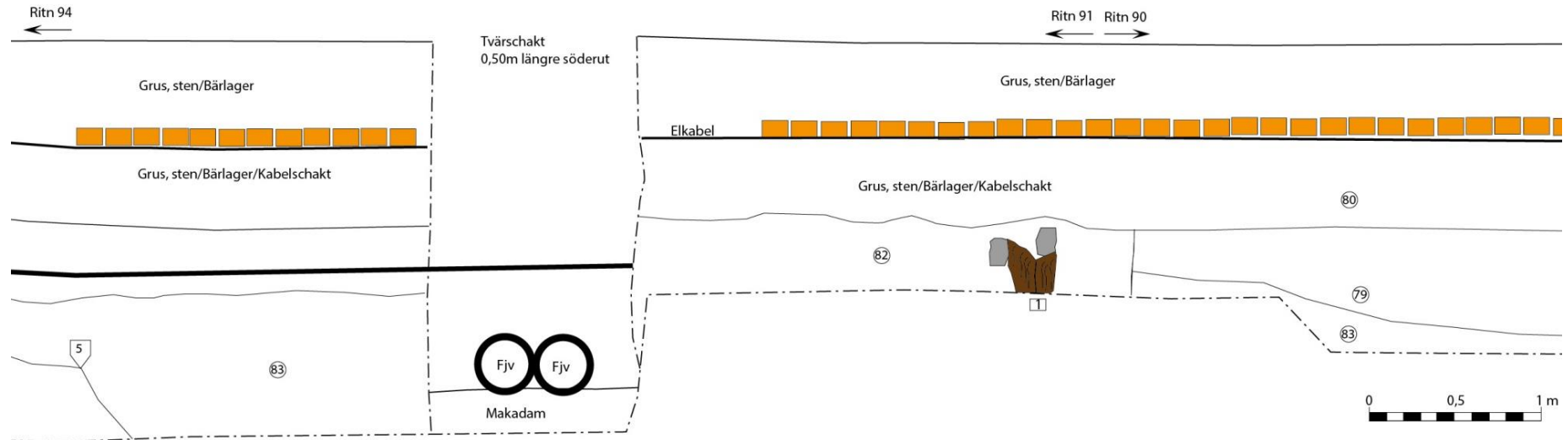
10. Brun lera blandad med humus, finkornig, mager, torr och kompakt. Inslag av kalk, tegelkross och bränd lera. Markhorisont med en stor ränna /dike – ägogräns, samt flera små. Återkommande ägogränsdikning.
12. Brun humus, finkornig, torr, mager, kompakt. Nedbrutet. Inslag av småtill mellanstora stenar, tegelkross, träkol, lerfläckar, bränd lera. Odling eller möjligen igenfyllning av vallgrav.
13. Gul lera med inslag av bränd lera, småsten, tegel. Utjämning över igenlagd vallgrav eller nivellering inför utläggandet av Sankt Laurentiigatan.
14. Sentida bärlager till Sankt Laurentiigatan, matjord, grus, makadam, småsten mm.
21. Gul lera med inslag av träkol, kalk, mellanstora stenar, småsten, tegelkross, bränd lera. Finkornig, torr, mager och kompakt. Stabilisering vid tidigare vägbeläggning (26).
22. Raseringsmaterial, tegel, tegelkross, kalk och småsten.
23. Brungrå lera. Finkornig, torr, mager, kompakt med inslag av tegelkross, bränd lera, träkol, kalk och småsten. Nivellering inför byggnation.
24. Melerad brungul lera med mycket grus, tegel, kalk och småsten. Dränering.
25. Brungul, fet, kompakt, finkornig lera med enstaka kalkprickar, sten. Stabiliseringslager för gatan.
26. Röda tegelbrockor och tegelkross. Tidigare vägbeläggning.
27. Stenläggning, ränna eller stenlagt dike.

Översikt ritning 90,91, 94, södra sektion

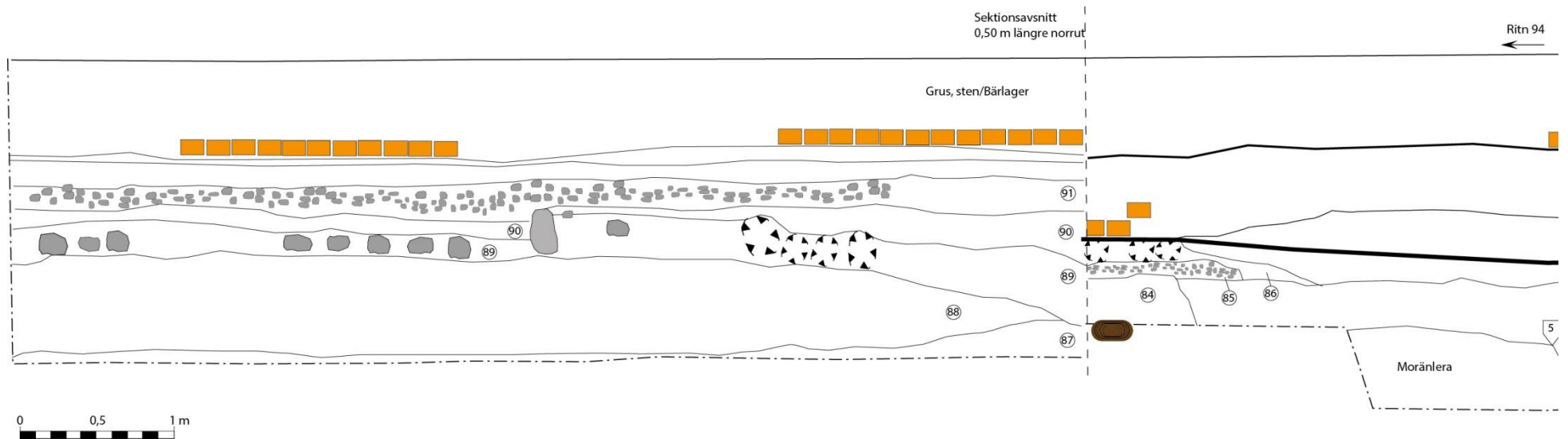

Ritning 90, 91, södra sektion

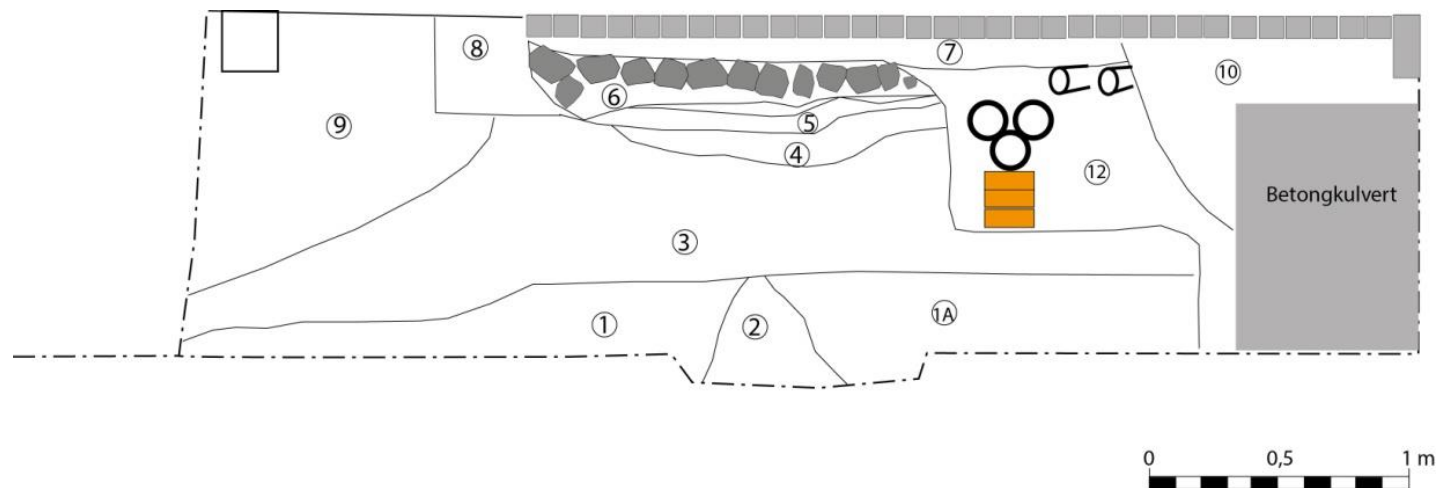
1. Trästolpe med små stenar intill. Del av staket på södra sidan om vallgraven, yngre fas, möjligen 1600-tal.
5. Nedgrävningskant för vallgrav. Äldre fas. Den yngre nedgrävningskanten markeras med en pil.
79. Mörkbrun, torr lera. Något fet med inslag av träkol, tegelkross och tegelbitar samt takpannor, även enstaka gult tegel. Uppfyllningsmassor i vallgrav.
80. Gulbrun, fet, torr och något grovkornig lera med inslag av grus, tegel, kalk, enstaka sten. Relativt kompakt. Uppfyllningsmassor inför utläggandet av Sankt Laurentiigatan.
82. Ljusbrun, mycket torr lera. Finkornig, något kompakt med inslag av kalk, enstaka tegel. Äldre markhorisont
- 83 (ritn 90). Gulbrun lera med tegelbrockor, kalk, -bruk, träkol. Något kompakt och fet. Fyllning i vallgrav
- 83 (ritn 91). Gråsvart, fet, finkornig och något fuktig lera med inslag av träkol, humus och organiskt material. Fyllning i vallgrav, möjligen i en igenvuxen fas.

Ritning 94, södra sektion

84. Gulbeige, kompakt, torr och något finkornig lera med inslag av tegelkross. Packningslera kring broläggning över vallgraven för stabilisering.
85. Grova småstenar, naturformade i grus. Poröst. Dräneringslager under stenläggning (86).
87. Stenläggning i grå, fet, finkornig, torr och något kompakt lera. Broläggning över forna vallgraven.
87. Gråbrun fet, kompakt och något fuktig finkornig lera med inslag av träkol. Sumpig fyllning i vallgrav, äldre fas. (Jämför 83, ritning 91).
88. Som (87) men inte så fuktigt och mer torrt. En del tegelkross, träkol och kalk.
89. Något porös grovkornig lera med inslag av kalkbruk, tegel, träkol samt broläggingsstenar.
90. Grus, poröst, torrt. Utjämningslager.
91. Grova småstenar. Fyllning i kabelschakt.

Ritning 99, södra sektion

1. Grå lera med inslag av silt. Fet, mjuk, orange fläckar, få komponenter. Träkolsfragment, orange tegelfragment samt grus. Kompakt. Igenfyllning av vallgrav.
- 1a. Som (1) fast mjukare. Något kompakt och fetare. Igenfyllning av vallgrav, kanske under en tid då vallgraven endast var ett dike. Att lagret var mjukare än (1) kan bero på att det varit mer vatten i vallgraven under igenfyllningen.
2. Grå lera, mjuk och mellanfet. Fragment av bränd lera/keramik. En snäcka. Äldre fas av vallgrav. Lager som bildats då vallgraven stått öppen och varit i bruk.
3. Gulbrun melerad lera och silt, kompakt och fet. Inslag av tegelfragment och småsten. Utjämningslager.
4. Ljusgrå, kompakt lera med inslag av träkol, tegelfragment. Utjämningslager.
5. Gulgrå sand och lera, mycket sten. Stenläggning.
6. Sentida stenläggning och bärlager.
7. Bärlager med gatsten och plattor.
8. Sentida nedgrävning fylld med sand.
9. Frischakt till fastighet. Brun humus, sand. Lucker.
10. Nedgrävning till betong fylld med sand.
11. Lagning av stenlagd yta, brungrå lera och sand. Inslag av orange tegel och järnslag.
12. Nedgrävning till rör och ledningar, sand.

Bilaga 2

Fyndregister

KM 95058:1-55 Clemenstorget M fl, Lund Fu 2015

Fyndnr	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.	Kommentarer
1	Ritn 4/Lager 14	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	buk	1	21	Mörk grön glasyr på insidan, påträffad intill mur
2	Ritn 4/Lager 7	Övrigt	Kritpipa			Skaft	1	2	
3	Ritn 4/Lager 14	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	38	Senapsgul glasyr
3	Ritn 4/Lager 14	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	myrning	1	7	Grön glasyr på insidan
4	Ritn 5/Lager 14	Glas	föremål, oidentifierat				1	3	
4	Ritn 5/Lager 14	Glas	kärl		Flaska	Botten	1	50	Munblåst
4	Ritn 5/Lager 14	Keramik	Golvtegel				2	18	Gul glasyr
4	Ritn 5/Lager 14	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	botten	1	3	
5	Ritn 11/Lager 5	Keramik	Kärl	Svartgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	5	46	
6	Ritn 12/Lager 12	Järn	Gångjärn				1	82	Ej konserverad, avförd
7	Ritn 14/Lager 1	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk	4	35	
7	Ritn 14/Lager 1	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	myrning	1	11	
7	Ritn 14/Lager 1	Sten	Sländtrissa				1	11	Rödrosa sten

8	Ritn 15/Lager 4	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk	1	29	
9	Ritn 15/Lager 2	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk - botten	1	15	
9	Ritn 15/Lager 2	Slagg					1	9	
10	Ritn 19/Lager 6	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	2	Grön glasyr på utsidan, gul på insidan
10	Ritn 19/Lager 6	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		myrning - buk	1	37	Grön glasyr på insidan, fläckvis på utsidan
11	Ritn 22/Lager 3	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		myrning	1	16	
12	Ritn 22/Lager 11	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk - botten	1	58	
13	Ritn 23/Lager 15	Järn	Spik				2	75	En av spikarna i en stor klump, avförda
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	myrning - buk	1	42	Ojämn grön glasyr på insidan
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	myrning - botten	2	70	Gul glasyr på insidan
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	4	31	2 skärvor sotiga på utsidan
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	8	Brun glasyr på insidan
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	buk - botten	1	24	Brun glasyr på insidan, sotig på utsidan
13	Ritn 23/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	11	
14	Ritn 23/Lager 16	Keramik	Kärl	Rödgods		buk	1	5	
16	Ritn 24/Lager 10	Keramik	Kakel	Rumpkakel			1	92	

16	Ritn 24/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	mykning	1	5	Lite grön glasyr på mynningen samt på insidan
16	Ritn 24/Lager 10	Piplera	Kritpipa			Skaft	1	3	
17	Ritn 28/Lager 8	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	37	Lite sot på foten. Del av buken finns med och insidan har brun glasyr
18	Ritn 38/Lager 30	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	2	10	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	6	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk - botten	1	8	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	5	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Stengods, odefinierat		buk	3	57	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		mykning - buk	1	47	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Fajans, odefinierad	Bägare	mykning	2	7	Blomsterslingor i olika färger mot vit bas
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Fajans, odefinierad		buk	1	9	Gröna blommor på bicellmönster på blåvit bakgrund
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Fajans, odefinierad	Fat	mykning	1	7	
19	Ritn 32/Lager 1	Keramik	Kärl	Fajans, odefinierad	Fat	buk	1	4	
20	Ritn 34/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk	1	63	
20	Ritn 34/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	mykning - buk	1	64	
20	Ritn 34/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	3	12	Brun glasyr på insidan

20	Ritn 34/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	3	Gul glasyr på insidan, brun glasyr på utsidan
21	Ritn 34/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	buk	1	3	
21	Ritn 34/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	3	
22	Ritn 35/Lager 39	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	12	
23	Ritn 36/Lager 7	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk - botten	2	48	
24	Ritn 39/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	myrning - botten	1	71	
24	Ritn 39/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		myrning - buk	1	67	
25	Ritn 43/Lager 6	Keramik	Kritpipa			Skaft	1	4	
26	Ritn 14/Lager 14	Keramik	Golvtegel				1	90	
27	Ritn 43/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	2	14	Grön, glaserad, gulglaserad
28	Ritn 44/Lager 19	Övrigt	Ostronskal	Europeiskt Ostron			1	42	
29	Ritn 40/Lager 15	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	18	
30	Ritn 45/Lager 19	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Stekpanna	lyftanordning - buk	1	73	
31	Ritn 46/Lager 3	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk - botten	1	42	
32	Ritn 51/Lager 8	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	4	

33	Ritn 52/Lager 18	Övrigt	Flintskrapa				1	43	
34	Ritn 62/Lager 4	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	1	3	
35	Ritn 69/Lager 2	Keramik	Kärl	Svartgods, odefinierat		buk - botten	1	36	
36	Ritn 70/Lager 2	Molluskskal	Skivsnäcka						Tecken på stillastående vatten. Krossade och avförda.
37	Ritn 70/Lager 3	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	3	
37	Ritn 70/Lager 3	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat			1	1	Brun glasyr
38	Ritn 71/Lager 3	Glas	kärl		Butelj	Botten	1	71	
38	Ritn 71/Lager 3	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	16	
39	Ritn 74/Lager 10	Keramik	Kärl	Fajans, Holländsk		buk	4	40	
40	Ritn 75/Lager 26	Brons	Oidentifierad				1	31	ej konserverad
40	Ritn 75/Lager 26	Keramik	Kärl	Stengods, odefinierat		buk	1	19	
40	Ritn 75/Lager 26	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		myrning - buk	1	11	
41	Ritn 76/Lager28	Keramik	Kärl	Fajans, odefinierad	Oidentifierad	botten	1	4	
41	Ritn 76/Lager28	Slagg					2	148	
42	Ritn 76/Lager 32	Flinta	Skrapor				2	38	
43	Ritn 78/Morän	Övrigt	Yxa				1	84	Yxa tillverkad i Kristianstadflinta
44	Ritn 80/Lager 33	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	2	3	Brun glasyr
45	Ritn 86/Lager 64	Glas	kärl				1	3	
45	Ritn 86/Lager 64	Järn	Spik				1	30	Avförd

45	Ritn 86/Lager 64	Keramik	Kärl	Stengods, odefinierat	Kruka	buk - botten	2	209	
45	Ritn 86/Lager 64	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk	3	11	
46	Ritn 89/Lager 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Kruka	buk	1	26	
47	Ritn 90/Lager 76	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk - botten	1	18	
47	Ritn 90/Lager 76	Keramik	Kärl	Stengods, odefinierat		buk	1	10	
48	Ritn 100/Lager 21	Keramik	Kärl	Rödgods		mykning - buk	1	10	Sektion 100b
49	Ritn 105/Lager 6	Brons	Beslag				1	5	Ej konserverad
49	Ritn 105/Lager 6	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	42	
50	Ritn F1/Lager 7	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Fat	buk	1	18	
50	Ritn F1/Lager 7	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	mykning	1	8	Grön glasyr
50	Ritn F1/Lager 7	Övrigt	Kritpipa			Skaft	1	5	
51	Ritn J/Lager 8	Keramik	Kärl	Svartgods, jydepotta	Kruka	mykning - buk	1	49	
52	Ritn H/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat		buk - botten	1	20	
52	Ritn H/Lager 10	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Oidentifierad	mykning	1	2	
53	Ritn H/Lager 17	Keramik	Kärl	Yngre rödgods, odefinierat	Trebensgryta	fot	1	15	
54	Ritn 94/Lager 88	Järn	Ring				1		Konserverad

55	Ritn 4/Lager 7	Järn	Hästsko	Hästsko med söm			1		Konserverad
----	----------------	------	---------	-----------------	--	--	---	--	-------------

Bilaga 3

Makroskopisk analys av jordprover från fjärrvärmeschaktet vid Clemenstorget m.fl. Teknisk rapport

Jens Heimdahl, Arkeologerna SHMM 2016-12-20

Bakgrund och syfte

Under de arkeologiska fjärrvärmeschaktningarna vid Clemenstorget, Norra Vallgatan och Sankt Laurentiigatan i Lund togs åtta jordprover för makroskopisk analys. Sträckningen berörde området i, invid (innanför och utanför) stadens gamla vallgrav. Bland lämningarna påträffades dels spår av den urbana bebyggelsen, men främst undersöktes odlingshorisonter innanför och utanför vallgraven, samt sediment och fyllnader i vallgraven. Frågeställningarna inför makroskopiska analysen berör vilken typ av verksamhet och miljö som återspeglas i materialet, och vilka aktiviteter som kan ha gett upphov till det provtagna kulturlagret. I synnerhet efterfrågas om det finns spår efter vad som odlats i odlingsjorden.

Metod

Provtagningen genomfördes av arkeologerna under utgrävningen och innehöll torrvolym om 0,3-3,5 liter jord per prov. Volymen mättes för varje prov och dessa preparerades genom flotation enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986) och våtsiktades med 0,25 mm maskvidd. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7-100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna utnyttjades litteratur (främst Jacomet 1987 och Cappers m.fl. 2012) samt referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil (som inte är ved eller träkol), men även puppor, smältor, ben mm har eftersökts och kvantifierats.

Kvantifieringen av frön/frukter skedde genom räkning där summan frön/frukter avrundades uppåt till närmsta heltal. Fragmenterade rester hanterades för sig och uppskattades kvantitativt. Särskild notering gjordes om fröna/frukterna var bevarade som subfossilt eller om de bevarats genom förkolning. Det fragmenterade materialet i proverna som inte är fröer och frukter kvantifierades enligt en relativ skala 1–3, där 1 innebär förekomst av enstaka fragment (ca 1–10) i hela provet. 2 innebär att materialet är vanligt – att det hittas i de flesta genomletningar av de teskedsstora subsamlingar som gjorts. 3 innebär att

materialet var ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar.

För att förenkla tolkningen och göra resultaten mer överskådliga har de identifierade växtarterna grupperats i fyra habitat-tafonomiska grupper, som dels tar hänsyn till den miljö de trivs i, dels till det kulturella ursprungssammanhang de har i det arkeologiska fyndmaterialet. Grupperna är: 1) vattenväxter, 2) Äng, betesmark och strandmiljö (i materialet oftast representerat via insamlat foder eller dynga); 3) Ogräs och ruderatmark; 4) Insamlade växter (inte sällan bär, som ofta har ett ursprung i latrin); 5) Odlade växter. Även om indelningen här är hierarkisk i den meningen att en viss art här endast grupperats i en av dessa grupper, är det viktigt att inse att den egentliga tillhörigheten för många arter är heterarkisk. t ex så har smultron grupperats som insamlat (i det arkeologiska materialet ofta med ursprung i latrin), men den kan som bekant också förekomma som ogräs (i ruderatfloran) och även växa i anslutning till betesmarker. Förkolnat växtmaterial har givits en särskild plats i tabellen.

Materialets källvärde

De provtagna kulturlagren utgörs i alla utom fyra av proverna (2, 3, 6 och 10) av jord med hög organisk halt och välbevarat växtmaterial. Postdepositionell, bioturbation förefaller i dessa ha ägt rum i försumbar utsträckning. Materialet antas ligga *in situ* sedan lagrets tillkomst och omlagring har huvudsakligen skett *innan* depositionstillfället. I prov 2, 3, 6 och 10 – som består av äldre odlings- och markhorisonter fanns inga spår efter sentida bioturbation, men en sådan verkar ha ägt rum i äldre tid vilket lett till att det mesta av det organiska materialet i dessa prover brutits ner. I dessa prover finns förkolnat material bevarat samt enstaka tjock-/hårskaliga fröer.

Källvärdet för makroskopiskt material i odlingsjord kräver en särskild kommentar: En kontinuerligt brukad odlingsjord utgörs av en markhorisont som regelbundet omrörs genom grävning eller plöjning, samt regelbundet tillförs och uppblandas med nytt material som gödsel och jordförbättring. Syftet med omrörningen är att syresätta markhorisonten för att öka den biologiska aktiviteten, och därmed nedbrytandet av organiskt material och frigörandet av näringsämnen. En brukad odlingsjord är alltså en miljö i vilket ömtåligt organiskt material snabbt bryts ner, och mer motståndskraftigt material (t.ex. vissa fröer) med kan anrikas, men så småningom också bryts ner. Om en odlingsjord begravs, t.ex. under fyllnadsmassor, kan den biologiska aktiviteten avsevärt minska, i synnerhet om jorden samtidigt är vattenmättad. Detta kan leda till att odlingsjorden bevaras med det innehåll den hade när den begravdes, vilket, om det skett någorlunda när inpå odlingens avslutande, alltså speglar den avslutande, eller sista,

odlingsfasen. Mer motståndskraftigt material (förkolnat material, ben och vissa fröer) kan vara tillsatta i äldre odlingsfaser, men detta är generellt sett svårbedömt. Däremot speglar många kulturväxter med stor säkerhet den sista odlingsfasen, eftersom många kulturväxtfröer är ömtåliga och känsliga för nedbrytning.

Jordprovets innehåll

Innehållet i jordprovet presenteras i den bifogade tabellen.

Diskussion

Prov 1: Tomränna i moränlera

Anläggningen såg ut som en typisk tomträna i plan, men möjligen mer trähaltig. Kan också ha varit en broläggning över igenfylld vallgrav, vilket då ger en möjlig datering kring 1500-1600-tal.

Det organiska innehållet i rännan utgörs främst av utmockad kreatursdynga, här representerat av örtsfragment, fröer från ängsväxter (40% av växtmaterialet) och mossa (vanligt som stallströ). Därtill en stor mängd ogräs (som också kan ha varit inslag i kreatursfodret eller haft sitt ursprung i lokalvegetation) och en mindre mängd latrin/köksavfall i form av hasselnötsskal och smultron. Förekomst av hinnkräfta (*Daphnia*) visar att diket stått vattenfyllt långa perioder.

Sammansättningen är typisk för gränsdiken/vreter i stadsmiljöer som ofta fyllts igen med avfallsmaterial som funnits tillhands på tomterna. I detta fall speglas främst gårdens/gårdarnas djurhållning i materialet, och sannolikt har rännan legat i närheten av fähus. I materialet påträffades också ett frö av kungsmynta/oregano som möjligen utgör spår efter en närliggande kryddodling.

Prov 2 och 3: Odlingshorisonter utanför vallgrav

Nedbrytningsgraden av det organiska materialet i dessa jordar har varit så hög att nästan inget finns kvar. I prov 3 påträffades fröer av svinmålla och jordrök, hårdskaliga ogräs som mycket väl kan ha trivts i dessa odlingsjordar.

Prov 5: Bottensediment i vallgrav

Vallgravens bottensediment innehöll mycket lite organiskt material. Här påträffades fragment av penningört och fläder, bägge hårdskaliga fröer som visar att fröinnehållet ursprungligen kan ha varit större. Det är åter värt att notera att inslaget av fläder i Lund under stadens första århundraden är stort.

Här noterades också ett koksliknande material som kan vara någon form av slagg. (Om det är koks dateras det sannolikt till 1700-tal eller senare, vilket i detta fall förefaller mindre troligt.)

Prov 6: Äldsta markhorisont/Norra Vallgatan

Ytterligare ett prov med hög nedbrytningsgrad. Det kvarvarande materialet utgörs här av ogräsens bolmört och penningört. Även köksavfall i form av förkolnad säd påträffades.

Prov 7: Odlingslager precis innanför vallgraven i NV

Ett prov med bättre bevaring än de övriga odlingsjordarna, men utan spår av odlingsväxter. Sammansättningen består av en blandning av spår av kreatursdynga och latrin/köksavfall (gödsel) och ogräs, vilket är vanligt i hushållsnära odlingsjordar.

Prov 9: Lerlager i damm (fyllning)

Bevarandegraden i denna lerfyllning var god och utgörs av en blandning som främst består av ogräs dominerad av bolmört, nässla och tiggarranunkel, samt starr. Ett stort inslag av vattenlevande hinnkräftor påträffades också. Sammansättningen skulle kunna representera närliggande flora kring dammen. Detta överensstämmer inte riktigt med att lera är en igenfyllnad i dammen, men tolkningen skulle funka om den t.ex. representerar återsedimenterade muddringsmassor. I materialet finns inga spår av odlade växter vid sidan om fläder.

Prov 10: Äldre marklager med rännor/diken, utanför vallgrav och damm.

Ytterligare ett exempel på ett kraftigt nedbrutet material. Det som främst kännetecknar och utmärker detta prov är det stora inslaget av köksavfall i form av benfragment och fisk. Även förkolnade rågkärnor påträffades.

De preliminära frågeställningarna inför detta område handlar om vad det använts till. Är det t.ex. bete eller smala odlingslotter? Först och främst kan vi utesluta bete som aktivitet. Utesluter vi också att materialet kommer från matlagning på plats, så måste det förklaras genom sekundär användning som t.ex. gödning i form av hushållsavfall. Detta stödjer tolkningen att det är fråga om odlingslotter med småskalig hushållsnära odling.

Referenser

- Cappers, R. T. T., Neef, R. & Bekker, R- M. 2009: *Digital atlas of economic plants*. Groningen Archaeological Studies vol 9. Groningen
- Jacomet, S., 1987: *Prähistorische Getreidefunde. Eine Anleitung zur Bestimmung prähistorischer Gersten – und Weizen Funde*. Botanisches Institut der Universität Abteilung Pflanzensystematik und Geobotanik. Basel.
- Wasylikowa, K., 1986: Analysis of fossil fruits and seeds. I Berglund, B. E. (ed.): *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. 571-590

Clemenstorget mfl.

		A	1	2	3	5	6	7	9	10
		PM	36	76	76	70	34	2	39	29
		Kontext	L7	L32	L33	L2	10	L2	Sch 1/L16	Sch II/L10
		Volym/l	1,2	1,1	1,3	2	2,4	1,2	2,3	1,7
Buskar/träd	Träflis	••						••		
	Träkol	••	••	••	••	••	••	••	•••	•••
Örtartade växter	Pinnar/kvistar	•	•							
	Örtfragment	•••				••				
Akvatiska djur	Basstamdelar	•								
	<i>Daphnia</i> spp.	••							•••	
	Björnmossa (<i>Polytricum</i> sp.)	••								
	Mossa	•••								
Övrigt	Ben (däggdjur/fågel)					•	•	•	•	•
	Fiskben/fjäll (ospec.)						•	••		•
	Abborrfjäll									••
Övrigt	Pimpsten/smälta					•				•
	Koksliknande material					•				
	Glasad smälta			•						
Oförkolnade fröer										
Vatten	Andmat	<i>Lemna</i> sp.							1	
Ång & bete	Daggkopa	<i>Alchemilla</i> spp.	1							
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens</i>	1							
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -type	12					3	21	
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type	2						1	
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -type	7					1		
	Blankstarr-typ	<i>Carex otrubae</i> -type	1							

	Vårfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>	2				
	Gräs (ospec.)	Poaceae indet.	3				
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>	2				
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>	6				
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>	1				
	Småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocaris spp.</i>	1				
Ogräs	Vildpersilja	<i>Aethusa cynapium</i>			1	1	
	Klätt	<i>Agrostemma githago</i>				1	
	Åkerkulla	<i>Anthemis arvensis</i>	2				
	Svinmålle-typ	<i>Chenopodium album</i> - type	8	1		1	1
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>		1			
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>			1	3	78
	Höstfibbla	<i>Lentodon autumnalis</i>	1				
	Vildlin	<i>Linum catharticum</i>	2				
	Kamomill	<i>Matricaria recutita</i>	2				
	Åkermynta	<i>Mentha arvensis</i>					1
	Korndådra	<i>Neslia paniculata</i>				1	1
	Rågvallmo	<i>Papaver cf. dubium</i>					1
	Groblad	<i>Plantago major</i>	1				
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>	8				
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>	1				
	Ältranunkel	<i>Ranunculus flammula</i>	1				
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>	10				
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>	2				19
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>	5				
	Krusskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>	1				
Besksöta	<i>Solanum dulcamara</i>					1	
Penningört	<i>Thlaspi arvensis</i>			1	1		
Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	9			1	131	
Eternässla	<i>Urtica urens</i>	2					
Insaml	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	1			1	
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>	2				
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>				1	
Odlät	Oregano/Kungsmynta	<i>Oreganum vulgare</i>	1				
	Fläder	<i>Sambucus nigra</i>			1		3 1
Övr	Viol (ospec.)	<i>Viola spp.</i>	1				
Förkolnade fröer							
	Sädeskorn (ospec.)	Cerealiea indet.		1	1		
	Råg	<i>Secale cereale</i>				1	3

Bilaga 4

Konserveringsrapport LUHM

Sakord: Föremål av järn

Uppdragsgivare: Kulturen
Fastighet: Clemenstorget, Laurentiigatan
Bredgatan, Norra Vallgatan
Projektledare: Aja Guldåker

Inventariernr: KM 95058:1, :2
Datum: 2017-02-01

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:

95058:54 Ring av omvikt, tillplattad järnten. Öppen i skarven.
95058:55 Hästsko, del av, med hake, sömränna och sömhål.

Båda föremålen var vid inlämnande till konservering kraftigt oxiderade i ytan med sprickbildningar.

Material: Järn

Åtgärd:

Korrosionsprodukter togs bort med sliptrissa och blästring.

2016-10-26 Start av urlakning i 1% (w/v) NaOH i avjoniserat vatten (natriumhydroxid) i pH 12.

Halten Cl^- i urlakningsvätskan mättes varannan vecka med silvernitrattest. Urlakningsvätskan byts regelbundet under urlakningsperioden.

Urlakningen avslutas då joner av Cl^- , under två påföljande mätningar av urlakningsvätskan, ej längre kan påvisas. Rester av NaOH sköljs bort i dejoniserat vatten (24 timmar).

Torkning i ugn vid 80°C.

Föremålen penslas med korrosionsinhibitorn Dinitrolpasta och lämnas att lufttorka.

Föremålen nedsänks i smält mikrokristallint vax. (Cosmolloid H80)

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Övrigt: Vid tidpunkten för att konserveringsrapporten skrivs, ligger föremålen fortfarande i urlakningsbad, varför det saknas vissa datumangivelser för den sista delen av konserveringsprocessen.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013. I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2016

- 2016:1 Kv Katedralskolan 8, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Käm Tayanin.
- 2016:2 Paradis 35, Lunds stad och kommun. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:3 Innerstaden 1:2 – Mårtenstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:4 Kv Gråbröder 14, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2016:5 Norra Rörums kyrka, Norra Rörums socken, Höörs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:6 Klörups häradshäkte, fönsterrestaurering, Klörup 3:3, Lilla Slågarps socken, Trelleborgs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2016. Henrik Borg
- 2016:7 Stora Råby 34:37, fornlämning Stora Råby 10:1, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:8 Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
- 2016:9 Kv Kryptan 10 och 11, Södra Sandby, fornlämning 93:1, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2016:10 Skånes moderna kulturarv, redovisning 2016. Henrik Borg
- 2016:11 Svaneluckykan 3, Lunds kommun, Skåne. Dokumentationsrapport 2016. Carita Melchert.
- 2016:12 Borgeby 23:7, Lomma kommun. Borgeby slott porttornet. Vård- och underhållsplan. 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:13 Kv Garvaren 4, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:14 Färgaren 26, Lund. Stäket. Antikvarisk medverkan 2016. Carita Melchert.
- 2016:15 Kv Trädgården 8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:16 Pahlmans gård i Vellinge, Vellinge 99:98 m.fl., fornlämning nr 17:1, Vellinge socken, Vellinge kommun. Arkeologiska förundersökningar 2015. Mattias Karlsson.
- 2016:17 Svaneluckykan 3, Lund, Observatoriet. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:18 Kv S:t Thomas 26, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.

2017

- 2017:1 Kv. Eskil 19, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:2 Kv. Universitet 1, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014-2015. Mattias Karlsson.
- 2017:3 Kv. Galten 10, 11 och 12, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:4 Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan, Bredgatan och Norra Vallgatan. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.